

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ
กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

โดย
นางสาวพรพิมล เบี้ยมุกดา
นักวิชาการชำนาญการ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้
เป็นส่วนหนึ่งของนักวิชาการชำนาญการ
ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะได้รับการประเมินให้ดำรงตำแหน่ง
“นักวิชาการชำนาญการพิเศษ”
ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ
กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

โดย
นางสาวพรพิมล เบี้ยมุกดา
นักวิชาการชำนาญการ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้
เป็นส่วนหนึ่งของนักวิชาการชำนาญการ
ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะได้รับการประเมินให้ดำรงตำแหน่ง
“นักวิชาการชำนาญการพิเศษ”
ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐกรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะผู้ศึกษาได้รับความกรุณาอย่างดียิ่งจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ขอขอบคุณ นายสังด์ ปัลลิวี นายภาส ภาสสิทธิ์ และศาสตราจารย์ ดร. จิรประภา อัครบวร ที่ได้ให้แนวคิดและข้อเสนอแนะหลายประการ ทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่ให้กำลังใจและสนับสนุนมาโดยตลอด ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน นางสาวกิตติยา โสภณโกโคย นางสาวมุกกรินทร์ อินฉ่ำ นางสาวปรมาภรณ์ บุญเชื่อง นางสาวธนนันท์ สิงหเสม นายตรีเพชร จินต์นุพงศ์ และนางนิชดา ม่วงวิเศษ ผู้ให้ข้อมูลจากกระทรวงยุติธรรม นางรัชณี ตินชาติอารักษ์ นายฮาซิม ตะโละดิง นายรุกีป्ली อาแวน นางสาวจินตนา ปาลี และนายวีรวิชัย ต้อยเต็มวงศ์ ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ และให้ข้อมูลในการตอบสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดนี้ ผู้ศึกษามีความซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านที่ได้กล่าวถึงและผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ จึงขอขอบพระคุณทุกท่านด้วยความจริงใจ และขอมอบคุณประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยฉบับนี้เป็นกตเวทิตาคุณ แต่บิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

พรพิมล เปี้ยมุกดา

สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อต้องการทราบถึง 1) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม 3) ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ โดยการทดสอบกรอบแนวคิดและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ผลการศึกษาคือ 1) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้ วางแผน จัดกิจกรรม และติดตามประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย โดยการจัดกิจกรรมร่วมกับเครือข่าย เช่น การประชุม การอบรม และการศึกษาดูงาน การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย จัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะของเครือข่าย การบริหารจัดการเครือข่าย เน้นการประสานงานและความร่วมมือในแนวราบ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการวางแผน การดำเนินกิจกรรม และติดตามประเมินผล การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย เครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย มีการจัดอบรมอย่างต่อเนื่องทุกปี การบริหารจัดการเครือข่าย มุ่งเน้นให้เครือข่ายมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย โครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย ศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย และการสนับสนุนจากภาครัฐ มีผลต่อประสิทธิผลของเครือข่ายในการสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ 3) ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย ประกอบด้วย ปัญหาด้านบทบาทและโครงสร้างของเครือข่าย ด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย และด้านงบประมาณในการดำเนินงาน

จากผลการศึกษาข้างต้น สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรสร้างกลไกการปฏิบัติงานที่ขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของเครือข่าย รวมถึงมีกรอบแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน โดยมีการวางแผนการดำเนินงานและประเมินผลการทำงานของเครือข่ายร่วมกัน ควรมีระเบียบเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นรูปธรรมในดำเนินงานของเครือข่าย ส่งเสริมเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งโดยพัฒนาความสามารถและศักยภาพเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้เครือข่ายมีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถสนับสนุนการบริหารงานและการปฏิบัติงานของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้เป็นอย่างดีและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.5 ระเบียบวิธีการศึกษา	5
1.6 กรอบแนวคิดการศึกษา	5
1.7 นิยามศัพท์	8
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย	9
2.1.1 ความหมายของเครือข่าย	9
2.1.2 รูปแบบของเครือข่าย	11
2.1.3 องค์ประกอบของเครือข่าย	14
2.1.4 การบริหารจัดการเครือข่าย	17
2.1.5 ประโยชน์ของเครือข่าย	24
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่าย	27
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย	32
2.4 ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน	40
2.5 ศูนย์ยุติธรรมชุมชน กระบวนการยุติธรรม	87
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	100

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	104
3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	104
3.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	106
3.3 การตรวจสอบข้อมูล	107
3.4 การนำเสนอข้อมูล	108
บทที่ 4 ผลการศึกษา	109
4.1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม	109
4.1.1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน	109
4.1.2 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน	115
4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม	123
4.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน	123
4.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน	126
4.3 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย	131
4.3.1 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน	131
4.3.2 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน	132
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	135
5.1 สรุปผลการศึกษา	135
5.1.1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม	135
5.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม	139
5.1.3 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย	142
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	143
5.2.1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย	143
5.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย	147
5.2.3 ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย และแนวทางการ เสริมสร้างความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิด ความยั่งยืน	151

	หน้า
5.3 ข้อเสนอแนะการศึกษา	156
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	159
บรรณานุกรม	160
ภาคผนวก	164
ภาคผนวก ก	165
ภาคผนวก ข	170
ภาคผนวก ค	177
ภาคผนวก ง	180
ประวัติผู้ศึกษา	187

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 เครือข่ายองค์การบริหารส่วนจังหวัด	68
2.2 เครือข่ายเทศบาลนคร	70
2.3 เครือข่ายเทศบาลเมือง	70
2.4 เครือข่ายเทศบาลตำบล	71
2.5 เครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบล	73
2.6 เครือข่ายหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	74
2.7 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลพระยาบันลือ	76
2.8 เครือข่ายองค์การคุณธรรมตำบลพระยาบันลือ	77
2.9 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลคู้สลอด	77
2.10 เครือข่ายองค์การคุณธรรมตำบลคู้สลอด	78
2.11 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลสิงหนาท	78
2.12 เครือข่ายองค์การคุณธรรมตำบลสิงหนาท	78
2.13 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลหลักชัย	78
2.14 เครือข่ายองค์การคุณธรรมตำบลหลักชัย	79
2.15 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลสามเมือง	79
2.16 เครือข่ายองค์การคุณธรรมตำบลสามเมือง	79
2.17 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลลาดบัวหลวง	80
2.18 เครือข่ายองค์การคุณธรรมตำบลลาดบัวหลวง	80
2.19 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลคลองพระยาบันลือ	81
2.20 เครือข่ายองค์การคุณธรรมตำบลคลองพระยาบันลือ	81
2.21 เครือข่ายเพื่อธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ	81
2.22 เครือข่ายการส่งข้อมูลข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่	82
2.23 เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตจังหวัดเลย และจังหวัดภูเก็ต	82
2.24 เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตจังหวัดกาฬสินธุ์	85
2.25 เครือข่ายองค์กรต้นแบบการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต	85
2.26 เครือข่ายกำนันและผู้ใหญ่บ้าน	86
2.27 เครือข่ายความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทย	86
2.28 เครือข่ายประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองคาย	87
2.29 สรุปผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน	95

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการศึกษา	7
2.1 องค์ประกอบพื้นฐานในการบริหารจัดการเครือข่ายภาครัฐ	34
2.2 สรุปกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์เครือข่ายการบริหารงานภาครัฐ	36

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ ภาครัฐมีอำนาจทางตรงผ่านกฎหมาย ภาคเอกชนมีอำนาจทางอ้อมผ่านทรัพยากร ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการบริหารงานและการปฏิบัติงานของภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม บทบาทสำคัญของการมี “เครือข่าย” จึงนับเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการช่วยเสริมให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมให้เกิดการบริหารงานในลักษณะ “เครือข่าย” โดยการประสานความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การผนึกกำลังร่วมกันทำงาน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เครือข่ายเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานของภาครัฐ

การบริหารงานภาครัฐได้เคลื่อนผ่านจากทฤษฎีดั้งเดิมสู่ทฤษฎีความร่วมมือ เครือข่าย และการสร้างสถาบัน (Frederickson, 1999) โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารงานสู่รูปแบบเครือข่ายที่ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม นับเป็นการแสวงหาแนวร่วมที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในปัจจุบันทุกองค์กรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย เนื่องจากเครือข่ายเป็นระบบความร่วมมือของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานที่มีจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน มีกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกัน เครือข่ายถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือ การสร้างความสัมพันธ์ และสร้างแนวร่วมเชิงนโยบาย โดยเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ได้มีโอกาสเข้ามาดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ในด้านต่าง ๆ รวมถึงมีแนวทางการทำงานแบบบูรณาการ กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระหว่างภาครัฐกับเครือข่ายต่าง ๆ จึงนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนและส่งเสริมให้เครือข่ายมีพลังและมีความเข้มแข็งในการพัฒนาประเทศอย่างสร้างสรรค์ หน่วยงานภาครัฐจึงต้องให้ความสำคัญในการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดินอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เครือข่ายสามารถสนับสนุนและช่วยเหลืองานของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นหน่วยงานของรัฐที่แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน และควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 230 ได้กำหนดหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ อำนาจในการเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิด

ความเดือดร้อน หรือความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน หรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ แสวงหาข้อเท็จจริงเมื่อเห็นว่ามีผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้จัดหรือระงับความเดือดร้อน หรือความไม่เป็นธรรมนั้น และอำนาจในการเสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้ทราบถึงการที่หน่วยงานของรัฐยังไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจแจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบ เพื่อพิจารณาสั่งการตามที่เห็นสมควรได้

การดำเนินงานที่ผ่านมาผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างและพัฒนาเครือข่าย รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของเครือข่ายโดยมีการดำเนินการให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน สิทธิและเสรีภาพของประชาชน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตระหนักและคำนึงถึงการปฏิบัติงานที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ความไม่เป็นธรรมหรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ และดำเนินการหาบุคคลหรือหน่วยงานเพื่อมาร่วมเป็นเครือข่ายกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมถึงได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษา พัฒนา และต่อยอดเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยมุ่งเน้นให้เครือข่ายสนับสนุนการปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินพร้อมกับสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินให้กับเครือข่าย ตลอดจนความรู้ด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาล เพื่อเพิ่มศักยภาพและเตรียมความพร้อมในการเป็นต้นแบบการปฏิบัติงานเพื่อขยายเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นโดยมีความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย แนวทางการสร้างเครือข่ายและการบริหารจัดการเครือข่ายจึงสามารถดำเนินงานโดยไม่อยู่ภายใต้การบริหารงานของกระทรวง เนื่องด้วยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินไม่มีหน่วยงานในส่วนภูมิภาคการมีเครือข่ายจึงนับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการช่วยสนับสนุนภารกิจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้การสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องมีการศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความยั่งยืน และเพื่อให้สามารถทราบถึงแนวทางและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายในเชิงพื้นที่จึงได้ทำการศึกษาการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ซึ่งได้มีการดำเนินการด้านเครือข่ายที่เข้าถึงชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 โดยกระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานภาครัฐหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญกับการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย และได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายด้วยการมอบหมายให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทั่วประเทศจัดให้มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานของกระทรวงยุติธรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ “ยุติธรรม

ถ่านหน้า ประชาชนมีส่วนร่วม” (Justice for All, All for Justice) เป็นการดำเนินงานตามแนวคิดยุติธรรมทางเลือกโดยให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วม อันจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐกับชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม สร้างความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคมร่วมกัน (ธนยศ ยันตะนะ, 2561) โดยให้ประชาชนที่สนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้จัดให้มีการฝึกอบรมและเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้ได้ทราบถึงภารกิจและแนวทางในการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เนื่องจากจุดแข็งของเครือข่ายภาคประชาชนคือ มีประสบการณ์ในการทำงานที่เข้าถึงประชาชนได้อย่างใกล้ชิด เกาะติดปัญหาในพื้นที่ มีความคล่องตัวในการดำเนินการ ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าไปช่วยเหลือผู้มีปัญหาและจัดการกับปัญหาได้จริง

นอกจากนั้นนโยบายการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรมทำให้เกิดการบูรณาการงานจากทุกภาคส่วนของรัฐและประชาชนมากขึ้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการอำนวยความยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยการใช้กลยุทธ์การจัดตั้ง “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” นับว่าเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการบริหารราชการตามแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมประเมินผลซึ่งนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ (อัศครุ ไชยพงษ์ และคณะ, 2561) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ดำเนินงานของคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน จำนวน 7,788 ศูนย์ มีกลไกการเชื่อมโยงเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับพื้นที่ยุติธรรมชุมชนกับกระทรวงยุติธรรม โดยอาศัยกลไกของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมในระดับจังหวัด และคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมจังหวัดเป็นหน่วยประสานนโยบายจากราชการส่วนกลางไปสู่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้ภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแนวนโยบาย และกระตุ้นให้เกิดกระบวนการที่จะนำไปสู่ยุติธรรมชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป (จักรกรีน วรรณาม และคณะ, 2562)

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ว่ามีกระบวนการและปัจจัยใดบ้างที่มีผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย รวมถึงปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความยั่งยืน และเพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบและกระบวนการการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินในการสนับสนุนภารกิจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาตั้งคำถามดังนี้

1. กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
3. สภาพปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม
3. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตของประชากร

กลุ่มประชากรในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

2. ขอบเขตของเนื้อหา

2.1 ศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย และการบริหารจัดการเครือข่ายที่ดีและเป็นระบบ

2.2 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย ด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย ด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย และด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

2.3 ศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ข้อมูลทุติยภูมิ ณ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และกระทรวงยุติธรรม และข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

1.5 ระเบียบวิธีการศึกษา

1. **รูปแบบการศึกษา** การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary) และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) มาวิเคราะห์และสรุปผล พร้อมนำเสนอผลการศึกษาโดยการพรรณนา (Descriptive report)

2. แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ซึ่งเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้จากการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย หลักการ แนวคิด ทฤษฎี หนังสือ วารสาร บทความ ข้อมูลทางเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตามประเภทของข้อมูล ดังนี้

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ จากห้องสมุด และข้อมูลทางเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพิจารณาถึงความต่อเนื่อง ความสอดคล้อง และความแตกต่างของเนื้อหาสาระจากแหล่งข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์

5. การตรวจสอบข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

5.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) ตรวจสอบแหล่งของข้อมูล โดยนำข้อมูลทั้งในรูปแบบเอกสาร ผลการสังเกต ผลการสัมภาษณ์ที่บันทึก เก็บรวบรวมมาได้จากแหล่งต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านเวลา สถานที่ โดยตรวจสอบว่าข้อมูลเรื่องเดียวกันต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่

5.2 การตรวจสอบข้อมูลด้านบุคคลแบบสามเส้า โดยตรวจสอบว่าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

1.6 กรอบแนวคิดการศึกษา

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาขอเสนอกรอบแนวคิดการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ตามภาพที่ 1.1 ดังนี้

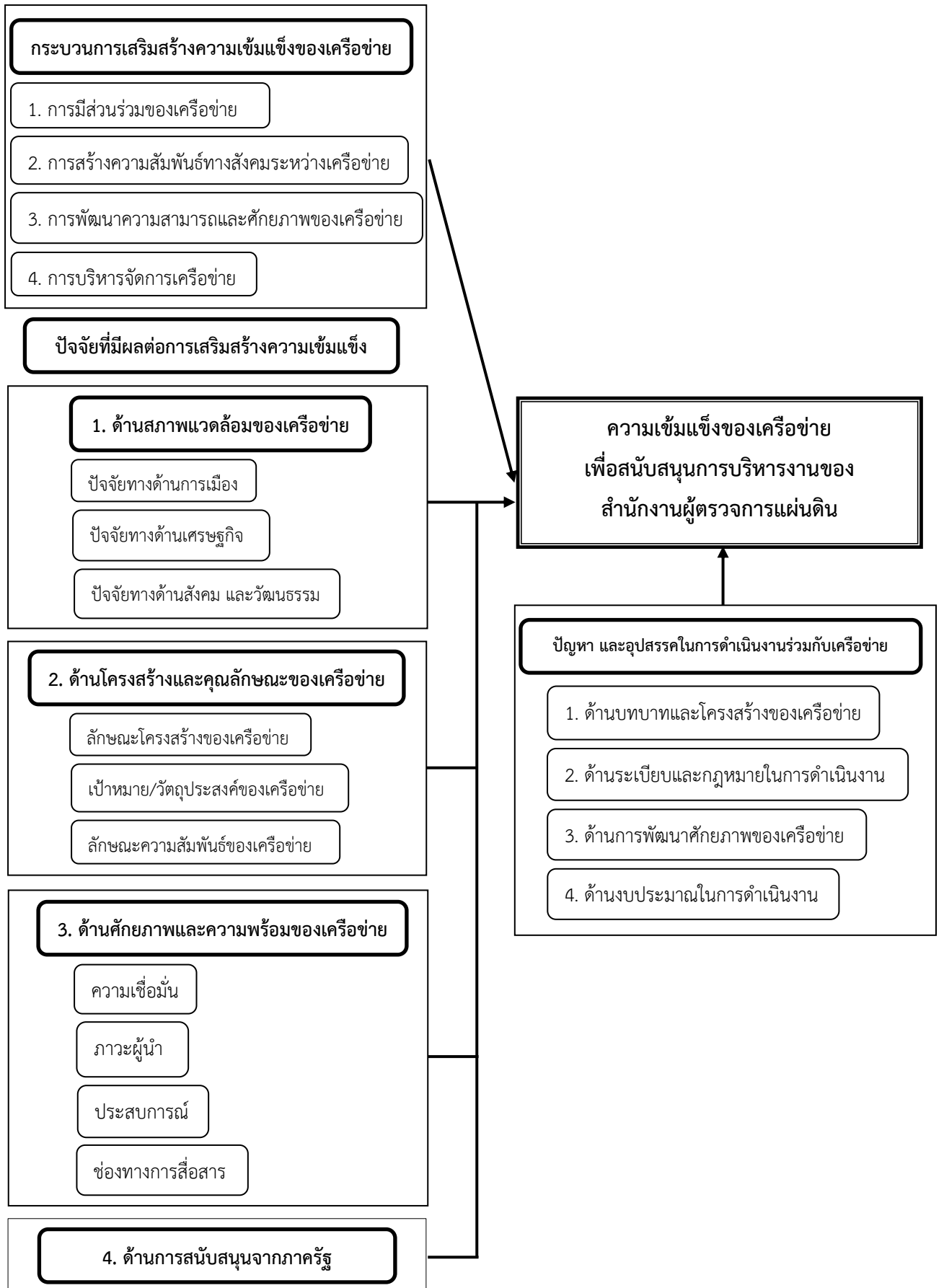
1) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย และการบริหารจัดการเครือข่าย

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย ได้แก่ ปัจจัยทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ปัจจัยด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของ

เครือข่าย ได้แก่ ลักษณะโครงสร้างของเครือข่าย เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของเครือข่าย และลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่าย ปัจจัยด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย ได้แก่ ความเชื่อมั่น ภาวะผู้นำ ประสิทธิภาพ และช่องทางการสื่อสาร และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

3) ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย ประกอบด้วย ปัญหาด้านบทบาทและโครงสร้างของเครือข่าย ด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย และด้านงบประมาณในการดำเนินงาน

กรอบแนวคิดการศึกษา

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการศึกษา

1.7 นิยามศัพท์

“ความเข้มแข็งของเครือข่าย” หมายถึง เครือข่ายที่มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กระบวนการทำงาน และกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน มีการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ มีการประสานงานที่ดี กระบวนการติดต่อสื่อสารต้องมีความสม่ำเสมอ เข้าถึงได้ ทันสมัย และเป็นปัจจุบัน

“เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน” หมายถึง กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน และพัฒนาไปสู่การวางแผนเพื่อร่วมมือกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน โดยมุ่งเน้นไปสู่การเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม และมีสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน

“เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” หมายถึง คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประชาชน กลุ่ม หรือองค์กรที่มีความสนใจในงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งได้ผ่านการอบรมหลักสูตรเครือข่ายยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม เพื่อเข้าร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในฐานะหุ้นส่วนที่จะดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความยุติธรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขในชุมชน

“การบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย” หมายถึง การบริหารงานภาครัฐที่ให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยมีการจัดระบบงานหรือวิธีการทำงานที่ช่วยให้ภาครัฐประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและนโยบายที่ได้กำหนดไว้

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม
2. ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม
3. ทราบถึงปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็นหัวข้อเพื่ออธิบายการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย
 - 1.1 ความหมายของเครือข่าย
 - 1.2 รูปแบบของเครือข่าย
 - 1.3 องค์ประกอบของเครือข่าย
 - 1.4 การบริหารจัดการเครือข่าย
 - 1.5 ประโยชน์ของเครือข่าย
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่าย
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย
4. ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
5. ศูนย์ยุติธรรมชุมชน กระบวนการยุติธรรม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย

2.1.1 ความหมายของเครือข่าย

นักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของคำว่า “เครือข่าย” (Networks) แตกต่างกันไป ผู้ศึกษาได้รวบรวมความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ไว้ดังนี้

Starkey, P. (1997) ที่ปรึกษาทางวิชาการด้านการสร้างเครือข่ายในแอฟริกา ได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้ว่า เครือข่ายคือกลุ่มของคนหรือองค์การที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์การสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์การที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเป็นการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกันหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกของเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้น ๆ

Frederickson (1999) กล่าวถึงการทำงานแบบเครือข่ายว่า เป็นการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเป็นความสัมพันธ์

แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (reciprocal) โดยที่องค์กรต่าง ๆ ภายในเครือข่ายมีเป้าหมาย ค่านิยมทางวิชาชีพ หรือมีอุดมการณ์ในการทำงานร่วมกัน

Stephen Goldsmith และ William D. Eggers (แปลโดย จักร ดิงศภัทัย และกฤษฎา ปราโมทย์ธนา, 2552) กล่าวว่า “เครือข่าย” หมายถึง โครงการริเริ่มต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำริให้มีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการสาธารณะ โดยสามารถวัดเป้าหมายของผลงานได้ มีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้แก่แต่ละหุ้นส่วนการงาน และได้กำหนดโครงสร้างการไหลของสารสนเทศไว้ เป้าหมายบั้นปลายของการทุ่มเทดำเนินงานก็คือ เพื่อสร้างคุณค่าสาธารณะให้เกิดขึ้นสูงสุดเป็นคุณค่าที่ยิ่งใหญ่กว่าผลรวมจากคุณค่าของงานที่แต่ละหุ้นส่วนการงานสามารถทำได้ตามลำพังโดยปราศจากการประสานความร่วมมือ

Oxford English Reference Dictionary (1996) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่าหมายถึง กลุ่มคนที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งทางอาชีพและสังคม

กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้ให้คำจำกัดความเรื่องเครือข่าย (network) ไว้ว่า คำว่า network ในภาษาอังกฤษให้ภาพพจน์ที่ชัดเจน คือ “net” หรือ “ตาข่าย” ที่โยงใยถึงกัน และพร้อมที่จะ “work” เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้นความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาแน่นอนพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

เสรี พงศ์พิศ (2548) กล่าวว่า เครือข่ายคือขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน

ต่วนเปาซี กูจิ (2554) ให้ความหมายว่า เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาแน่นอนพอควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน และหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้วเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ใหม่ได้ และยังเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กร ผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน

วีระศักดิ์ เครือเทพ (2550) กล่าวถึงความหมายของเครือข่ายโดยอิงกับกรอบวิเคราะห์ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ว่า หมายถึง การจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชนที่แสวงหากำไร

หน่วยงานพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร กลุ่มอาสาสมัครของประชาชน หรือองค์การระหว่างประเทศ เพื่อร่วมมือร่วมใจกันดำเนินภารกิจของสาธารณะบางประการ โดยมีองค์การภาครัฐเป็นแกนหลักของเครือข่าย ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเหล่านี้เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีเป้าหมายของความร่วมมือก็เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสาธารณะบางประการร่วมกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่องค์การใดองค์การหนึ่งมีอาจดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้โดยลำพัง

กุลทัต หงส์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา (2560) สรุปความหมายของเครือข่ายว่า เครือข่าย (Network) คือ การเชื่อมโยงของคน กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ในทางสังคมวิทยาเครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Network) ที่แตกต่างจากกลุ่ม โดย “กลุ่ม” จะมีขอบเขตชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มีโครงสร้างทางสังคม แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต ไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายมีความเป็นอิสระไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคนหรือกลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่มหรือองค์กรมาก

จากความหมายของ “เครือข่าย” ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า เครือข่ายคือการเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยประเด็นที่สำคัญคือ (1) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ (2) กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (3) การเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้น ๆ เครือข่ายจึงเป็นเรื่องของการเชื่อมโยง ประสานงาน และร่วมมือช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และที่สำคัญคือเกิด “พลังร่วม” เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ดังนั้นการสร้างเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ

2.1.2 รูปแบบของเครือข่าย

รูปแบบของเครือข่ายได้มีนักวิชาการศึกษาและนำเสนอรูปแบบของเครือข่ายอย่างหลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมและโครงการที่ต้องการสร้างเครือข่ายด้วย ดังต่อไปนี้

Starkey, P. (1997) ได้กล่าวว่า เครือข่ายมีรูปแบบมากมาย และมีการจำแนกโดยใช้คุณลักษณะของสมาชิก พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของเครือข่ายเป็นเกณฑ์ ดังนี้

คุณลักษณะของสมาชิก

เครือข่ายอาจจำแนกตามประเภทของสมาชิก เช่น ชาวนา นักวิจัย หรือวิศวกร บางคนรวมคนที่ทำงานในระดับเดียวกันเป็นประเภทเดียวกันหรือเน้นเครือข่ายแนวราบ เช่น เครือข่ายชาวนา (ประกอบด้วยคนที่เป็นชาวนาเท่านั้น) บางคนก็รวมคนที่ทำงานสาขาเดียวกันแต่ต่างระดับกันเข้าด้วยกันหรือเน้นเครือข่ายแนวตั้ง เช่น ชาวนา นักวิจัยด้านการเกษตร หน่วยงานกำหนดนโยบายการเกษตร และหน่วยงานระหว่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเกษตร เป็นต้น บางเครือข่ายมีสมาชิกแบบบุคคล แต่บางแห่งก็มีสมาชิกเป็นองค์กรหรือสถาบัน และบางแห่งมีปะปนกัน

พื้นที่ทางภูมิศาสตร์

เป็นการจำแนกเป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในพื้นที่หนึ่ง บางแห่งก็เป็นเครือข่ายระดับประเทศ บางแห่งเป็นเครือข่ายระดับภูมิภาค บางเครือข่ายก็เป็นเครือข่ายระดับชุมชนลุ่มน้ำ เช่น เครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ เป็นต้น หรืออาจแบ่งตามเขตที่มีระบบนิเวศทางการเกษตรเหมือนกัน เช่น เครือข่ายข้อมูลข่าวสารในพื้นที่แห้งแล้ง (Arid Lands Information Network)

วัตถุประสงค์ของเครือข่าย

เครือข่ายจำนวนมากตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิก และการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเป็นวัตถุประสงค์หลักของเครือข่าย บางเครือข่ายตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือในการวิจัยศึกษา ฝึกอบรม บางเครือข่ายมุ่งเพื่อการแลกเปลี่ยนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ (เช่น เครือข่ายเครื่องจักรกลทางการเกษตร) บางเครือข่ายมุ่งเป็นกลุ่มพลังกระตุ้นความตระหนักของสังคม และเขาไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิก เครือข่ายหลายแห่งมีวัตถุประสงค์หลายด้าน ทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทั้งร่วมมือกันในการจัดการฝึกอบรมและวิจัย รวมทั้งผลักดันนโยบาย

การจัดการเครือข่าย

บางเครือข่ายมีรูปแบบเป็นทางการและรวบอำนาจ โดยมีการส่งข่าวถึงกันผ่านองค์กรแกนที่เป็นศูนย์กลางเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง แต่บางแห่งก็รวมเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการและกระจายอำนาจ โดยเน้นการติดต่อกันโดยตรงระหว่างสมาชิก เครือข่ายไม่เป็นทางการมักจะเกิดขึ้นจากระดับรากหญ้า หรือในองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจขององค์กรระดับล่าง แต่ก็มีแนวโน้มที่พัฒนาเป็นเครือข่ายที่รวมศูนย์มากขึ้น

ประพจน์ ช่างภูศรี (อ้างถึงใน สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12, 2547) อธิบายว่าประเภทของเครือข่ายสามารถพิจารณาได้จากลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกและแกนกลางประสานเครือข่าย ซึ่งมีรูปแบบ คือ

- 1) การจำแนกตามพื้นที่ดำเนินงาน เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภาค และระดับประเทศ
- 2) การจำแนกตามประเภทกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็กสตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม

3) จำแนกตามอาชีพ หรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระ
 สหธรรม เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก

4) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ จำแนกโดยใช้เกณฑ์นี้ทำให้เกิด
 เครือข่าย 2 ลักษณะ คือ

(1) เครือข่ายตามแนวตั้ง หมายถึง เครือข่ายที่โครงสร้างมีลักษณะเป็นช่วงชั้น
 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน มีองค์กรที่มีสถานภาพสูงกว่า และอยู่ในฐานะผู้ให้
 ความช่วยเหลือแก่องค์กรที่เป็นลูกข่าย เครือข่ายแนวตั้งพบมากในองค์กรธุรกิจ

(2) เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ
 ภายในเครือข่ายมีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการแลกเปลี่ยนเป็นไปโดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การติดต่อ
 ภายในเครือข่ายเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือองค์กร หรืออาจจะมีการทำหน้าที่ประสานงาน
 ระหว่างเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายตามแนวนอนอาจแบ่งได้อีก 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก เป็นเครือข่ายที่ขยายตัวออกไปจากศูนย์กลางที่เป็นจุดกำเนิดของ
 เครือข่าย ซึ่งอาจจะเรียกว่า แม่ข่าย แม่ข่ายเปรียบเสมือนศูนย์กลางการซึ่งเป็นพี่รวมของข่าวสารข้อมูล
 เครือข่ายแบบนี้อาจมุ่งให้การให้ข่าวสารข้อมูล

กลุ่มที่สอง เป็นเครือข่ายที่ตั้งขึ้นมาจากกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายอยู่ก่อนแล้ว
 โดยแต่ละบุคคลหรือองค์กรสมาชิกต่างออกไปสร้างเครือข่าย

รูปแบบของเครือข่ายที่พิจารณาจากลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกและแกนกลางประสาน
 เครือข่าย มี 3 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบรวมศูนย์ เป็นเครือข่ายที่องค์กรหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก มีความร่วมมือ
 ประสานงานและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มแกนกลางสูง ความเป็นเครือข่ายกันระหว่างสมาชิกมีน้อยมาก
 หรือไม่มีเลย

2) รูปแบบกระจาย เป็นเครือข่ายที่องค์กรแกนหรือกลุ่มแกนกลางประสาน ตลอดจน
 สมาชิกมีการติดต่อสื่อสาร ประสานงานร่วมมือซึ่งกันและกัน กระจายการประสานงานเชื่อมประสานสัมพันธ์กัน
 ในระหว่างสมาชิกด้วยกันและกับกลุ่มแกน ซึ่งกลุ่มแกนจะคอยทำหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ
 แก่สมาชิก

3) รูปแบบกระจายเชิงซ้อน เป็นเครือข่ายกระจายที่มีสมาชิกเครือข่าย สามารถติดต่อ
 ประสานงานร่วมมือซึ่งกันและกัน และขยายการติดต่อไปยังกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ซึ่งกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ
 เหล่านั้น เป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน มีลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงซ้อน โดยกลุ่มแกนหรือองค์กรแกนจะมี
 ผู้ประสานงานหรือเลขานุการเครือข่ายหลายคน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จากรูปแบบเครือข่ายที่นำเสนอมา รูปแบบของเครือข่ายมีความแตกต่างกันไป
 ตามนิยาม และกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มเครือข่ายกำหนดขึ้น ดังนั้นการจัดรูปแบบเครือข่ายจึงต้องเลือกให้
 เหมาะสมกับการดำเนินงานของเครือข่ายและจะต้องส่งเสริมให้เกิดการทำงาน และการเรียนรู้ร่วมกันของ
 ทุกฝ่ายในเครือข่ายได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของเครือข่ายประสบความสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น

2.1.3 องค์ประกอบของเครือข่าย

รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน (2546) ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของเครือข่ายไว้ว่าองค์ประกอบของเครือข่าย ประกอบด้วย

- 1) สมาชิกเครือข่าย จะต้องเริ่มต้นจากสมาชิก ซึ่งหากเครือข่ายมีสมาชิกมากต้องมีการจัดแบ่งหน้าที่เป็นคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการประสานงาน
- 2) กรรมการผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดการนำเครือข่ายจำเป็นต้องมีผู้ประสานงานเพื่อให้เกิดการจัดการที่ดีต่อกระบวนการที่ทำให้สมาชิกสามารถนำพาเครือข่ายขับเคลื่อนไปด้วยพลังร่วม
- 3) เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ต้องมีความชัดเจนของเป้าหมายเพราะมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคงอยู่ของสมาชิก ตลอดจนสามารถสนองตอบความต้องการหรือภารกิจของตนเองหรือองค์กร
- 4) กิจกรรม เครือข่ายต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก

มาศวรี สังข์เรียง (2552) กล่าวถึง องค์ประกอบของกลุ่มหรือเครือข่ายที่สามารถแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

- 1) มีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งไม่จำกัดในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ มารวมกันหรือมาปรึกษาหารือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดข้องในเรื่องนั้น ๆ
- 2) มีความสนใจร่วมกัน ความสนใจนี้มักแสดงออกได้ชัดเจนจากวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ทุกกลุ่มที่ตั้งมาต้องมีวัตถุประสงค์เป็นเป้าหมาย ซึ่งสมาชิกทุกคนต้องการให้บรรลุเป้าหมายนั้น เช่น กลุ่มของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุก็จะมีกรปฏิบัติการทำกิจกรรมให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กลุ่มได้กำหนดขึ้นมา หรือกลุ่มกรรมการวัดที่มีวัตถุประสงค์ในการทำงานบำรุงรักษาวัด เป็นต้น
- 3) มีการปฏิบัติต่อกัน องค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ สมาชิกภายในกลุ่มนั้นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ และมีปฏิริยาโต้ตอบกันมากกว่าที่จะมีต่อบุคคลภายนอกกลุ่ม ในกลุ่มสมาชิกก็จะมี การรับรู้ต่อสมาชิกอื่น ๆ ที่รวมอยู่ในที่เดียวกัน และให้ความสำคัญต่อสมาชิกนั้น ๆ ตามบทบาทและฐานะการจากไปของสมาชิกเพียงคนเดียวอาจจะมึผลกระทบต่อผู้ที่เหลืออยู่ เช่น ในกลุ่มของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ หากมีใครไม่สบายหรือเสียชีวิตลงไปก็จะทำความเดือดร้อนและไม่สบายใจต่อสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มด้วยกัน

เครือข่ายมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 7 อย่างด้วยกัน คือ

1. มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception)

ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ประสบกับปัญหาอย่างเดียวกันหรือต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาหรือลดความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกัน มีมุมมองหรือแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว จะประสานงานและขอความร่วมมือยาก เพราะแต่ละคนจะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง

แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายจะมีความเห็นที่ต่างกันไม่ได้ เพราะมุมมองที่แตกต่างช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ในการทำงาน แต่ความแตกต่างนั้นต้องอยู่ในส่วนของกระบวนการ (process) ภายใต้การรับรู้ถึงปัญหาที่สมาชิกทุกคนยอมรับแล้ว มีฉะนั้นความเห็นที่ต่างกันจะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision)

วิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้ และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน จะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้ามถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์ หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้นแม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแบบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

3. มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits)

คำว่าผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเขาหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายมากขึ้น ดังนั้นในการที่จะดึงใครสักคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายจำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้าก่อนที่เขาจะร้องขอ ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับเนื่องจากมีตำแหน่งในเครือข่ายแต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อได้ในสิ่งที่ต้องการแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากเครือข่ายไปในที่สุด

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นสถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่น ๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

5. มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship)

องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ ($1+1 > 2$) มากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่

6. มีการเกี่ยวพันพึ่งพากัน (interdependent)

เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าการเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล่มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกี่ยวพันพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

7. มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction)

หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกันอยู่ในถุง แต่ละก้อนก็อยู่ในถุงอย่างเป็นอิสระ ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้นำเสนอองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายไว้ 7 องค์ประกอบ คือ

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception)
2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision)
3. การมีผลประโยชน์ และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/ Benefits)
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All stakeholder participation)
5. การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship)
6. การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence)
7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction)

จากองค์ประกอบของเครือข่ายข้างต้นแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยสมาชิกเครือข่ายต้องมีการติดต่อสื่อสารกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีจุดมุ่งหมายร่วมหรือวิสัยทัศน์ร่วมกัน สิ่งสำคัญของเครือข่าย คือ การมีส่วนร่วมเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน และสถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกันในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่าย

2.1.4 การบริหารจัดการเครือข่าย

การบริหารจัดการเครือข่ายได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบทางอำนาจเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันของตัวกระทำที่หลากหลาย (Diverse Actors) ซึ่งมีคุณลักษณะความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะที่หลายองค์กรที่มีความแตกต่างกันในทรัพยากร และศักยภาพมาร่วมมือกันภายใต้เป้าหมายอย่างเดียวกัน โดยที่แต่ละองค์กรไม่ได้สูญเสียความเป็นอิสระในการจัดการองค์กรของตนเอง ไม่มีโครงสร้างของสายการบังคับบัญชา ไม่มีการแข่งขันภายในเครือข่าย แต่มีความสัมพันธ์ในเชิงร่วมมือกัน (Collaboration) ในการตัดสินใจจัดการบางอย่างร่วมกัน

การบริหารจัดการเครือข่ายเป็นแนวคิดของการบริหารจัดการของภาครัฐโดยร่วมมือกันปฏิบัติงานของเครือข่ายที่มีหลายฝ่าย (Actors) และหลายหน่วยงาน (Organizations) เข้ามาเกี่ยวข้องภายใต้นโยบายของเครือข่าย (Policy Network) โดยรัฐจะทำหน้าที่ในการควบคุม กำกับทิศทางการบริหารงานของเครือข่าย (Steer) โดยมีกลยุทธ์ในการจัดการเครือข่าย 2 ประเด็น คือ การจัดการเครือข่าย (Game Management) และการจัดโครงสร้างเครือข่าย (Structuring Network) ในประเด็นการจัดการเครือข่าย เกี่ยวข้องกับการจัดความสัมพันธ์ต่าง ๆ ภายในเครือข่ายต่อการสร้างเงื่อนไขในการตัดสินใจร่วมกัน (Collective Decision Making) และประเด็นที่สองในการจัดโครงสร้างเครือข่ายที่อาจจะต้องมีการปรับโครงสร้างใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนผู้มีส่วนร่วมในเครือข่าย เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่าย เปลี่ยนรูปแบบการกระจายทรัพยากร หรือการหาผู้สนับสนุนใหม่ตามทิศทางนโยบายของเครือข่ายได้ เป็นต้น (นันทิดา จันทร์ศิริ, 2557)

Robert Agranoff และ Michael McGuire (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “Big Questions in Public Network Management Research” เพื่อศึกษาประเด็นที่ต้องศึกษาเบื้องต้นในการทำความเข้าใจการจัดการเครือข่ายภาครัฐพบประเด็นหลักเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายภาครัฐทั้งสิ้น 7 ประการคือ

1) ธรรมชาติภาระงานของการจัดการเครือข่าย การจัดการเครือข่ายจะมีประสิทธิผลจะต้องค้นหาวิธีการหลอมรวมองค์การภาคเอกชนและองค์การภาครัฐทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของเครือข่ายหรือคุณค่าสาธารณะ (public value) จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการเครือข่าย รวมถึงการจัดประเภทของเครือข่ายและการใช้งานเครือข่ายอย่างเหมาะสม ทั้งนี้การกำหนดประเภทของเครือข่ายนั้นขึ้นอยู่กับระดับความเกี่ยวข้องของภาครัฐและการตอบสนองต่อเป้าหมายที่แตกต่างกัน

2) กระบวนการกลุ่มในการประสานความร่วมมือ ทักษะที่จำเป็นอย่างหนึ่งของบุคลากรที่ทำงานแบบเครือข่าย คือ การเจรจาต่อรอง (Negotiation) และการประสานความร่วมมือ (Collaboration) กับหน่วยงานหรือองค์การภายนอก

3) ความยืดหยุ่นของเครือข่าย การสร้างเครือข่ายโดยอาศัยพันธมิตรจากภาคเอกชนที่มีความคล่องตัวสูงจะช่วยให้ภาครัฐสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดียิ่งขึ้น

4) ความรับผิดชอบของตัวแทนในเครือข่าย การกำหนดผู้รับผิดชอบหลักในเครือข่ายมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเครือข่าย ภาครัฐจำเป็นต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการมอบหมายหน้าที่ประสานงานทั้งหมดให้ภาคเอกชน หรือจะดำเนินการเอง หรือดำเนินการร่วมกัน

5) ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของเครือข่าย ได้แก่ ช่องทางการสื่อสาร การประสานกิจกรรมระหว่างผู้มีส่วนร่วมในเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย การจัดการความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ตลอดจนการออกแบบค่าตอบแทนล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

6) พลังเครือข่ายที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาในกลุ่ม หรือความสามารถเครือข่ายที่มีผลต่อการกระทำของกลุ่มความร่วมมือ (Partners) หรือองค์การ (Organization) ภายใต้สถานการณ์ที่ความร่วมมือหรือองค์การต้องรับมือกับอุปสรรคขององค์การและเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย Power to Mobilize (พลังเครือข่ายต่อการขับเคลื่อนเครือข่าย) Power to Organization (พลังเครือข่ายต่อการจัดการเครือข่าย) Power to Strategies (พลังเครือข่ายต่อกลยุทธ์เครือข่าย)

7) ผลลัพธ์ของการจัดการเครือข่าย เครือข่ายเป็นการเกิดขึ้นเมื่อคนมีการเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานภายในองค์การ เชื่อมโยงกับองค์การอื่น ๆ หรือแม้แต่การเชื่อมโยงข้ามขอบเขตทางด้านกายภาพ ดังนั้นสิ่งที่ได้จากการจัดการเครือข่ายจึงไม่ใช่แค่เพียงข้อมูลข่าวสารและความรู้เท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคม

Starkey, P. (1997) ได้นำเสนอ “แนวทางการบริหารงานเครือข่าย” ไว้ว่า ต้องให้ความสำคัญใน 3 เรื่อง คือ

- 1) การจัดการให้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิก
- 2) การจัดการให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก
- 3) การจัดการให้มีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิก

วิโรจน์ เป็นสุข (2554) กล่าวว่า การบริหารจัดการเครือข่าย หมายถึง การบริหารจัดการปัจจัยทั้งด้านกำลังคนที่มีร่วมกันและทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งหมายถึง การพัฒนาสติปัญญา จิตใจ ทักษะ ความสามารถด้านต่าง ๆ ของแต่ละคน และพัฒนาความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย รวมทั้งการจัดการปัจจัยด้านวัตถุ อุปกรณ์และทุน (ทุนทรัพย์ ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม) ในการดำเนินงานของเครือข่ายด้วย แล้วผสมผสานให้ดำเนินตามยุทธศาสตร์หรือแผนงานที่วางไว้อย่างสมดุลลงตัว เพื่อนำไปสู่ผลหรือเป้าหมายที่ต้องการ

วิโรจน์ เป็นสุข (2554) กล่าวถึง การบริหารจัดการเครือข่ายมีแนวทาง ดังนี้

- 1) ด้านกลไกการบริหาร

โครงสร้างองค์กรเครือข่ายมีความสำคัญต่อการจัดตำแหน่งหน้าที่ ความรับผิดชอบงานบุคคลและกลุ่มบุคคลในแต่ละองค์กรเป็นอย่างมาก สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกลไกการบริหารขององค์กรเครือข่ายด้านชุมชน รูปแบบความสัมพันธ์ ลักษณะการใช้อำนาจ ประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งมีลักษณะหรือรูปแบบของกลไกการบริหารที่สำคัญ 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

- 1.1) กลไกบริหารตามแนวดิ่ง

รูปแบบกลไกบริหารเครือข่ายในรูปแบบนี้เป็นโครงสร้างบริหารงานแบบลำดับชั้น โดยมีผู้นำเครือข่ายเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งการ หรือระดมมวลชนสมาชิกในเครือข่ายให้มาร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย กลไกบริหารตามแนวดิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจมีลักษณะรวมศูนย์เฉพาะเพียงผู้มีอำนาจระดับบนเท่านั้น โดยผู้ปฏิบัติการระดับล่างมีหน้าที่รับการถ่ายทอดคำสั่งเท่านั้น

ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการรอคอยการตัดสินใจหรือพึงพิงความคิดเห็นจากผู้ที่มีศักยภาพสูงกว่า ไม่เกิดความพยายามในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนเองขึ้นมาและถูกครอบงำความคิด

1.2) กลไกบริหารงานแนวราบ

เป็นรูปแบบกลไกการบริหารที่เน้นการประสานงาน การมอบหมายงาน และความร่วมมือในแนวราบเป็นหลัก อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างแกนนำที่เป็นจุดเชื่อมต่อ (Node) ของแต่ละเครือข่าย กลไกการบริหารแบบนี้จึงให้ความสำคัญกับแกนนำหรือผู้นำเครือข่าย และภาวะผู้นำขององค์กร เครือข่ายมีความสำคัญมากในการผลักดันไปสู่ความสำเร็จของงาน ทั้งนี้ การใช้ภาวะผู้นำในการขับเคลื่อนและบริหารเครือข่ายแบบแนวนอนนั้นไม่ได้เน้นการสั่งการหรือการบังคับบัญชาแบบลำดับชั้น แต่เป็นการอาศัยทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มีอยู่เดิมในรูปของความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและความสัมพันธ์ฉันทมิตรในการประสานงานและขอความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม ในขณะที่เดียวกันกลไกบริหารงานเครือข่ายแบบแนวราบนอกจากต้องให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำของแกนนำกลุ่มและความสัมพันธ์ระหว่างแกนนำของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ แล้ว ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาคมอย่างมาก ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมใด ๆ จึงต้องอาศัยความร่วมมือและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ในการระดมความร่วมมือจากชุมชนเครือข่ายในบางครั้งอาจเป็นกรณีเร่งด่วนหรือมีข้อจำกัดด้านเวลา อาจไม่สามารถรอรอบการมีส่วนร่วมของสมาชิกได้ทัน จึงจำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำของบรรดาแกนนำเครือข่ายในการตัดสินใจและประสานขอความร่วมมือในการระดมมวลชนในเครือข่ายเพื่อการสนับสนุน ดังนั้นแนวคิดของกลไกบริหารงานเครือข่ายในแนวราบนับว่าเป็นหัวใจหลักในการนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารงานเชิงเครือข่าย

2) ด้านศักยภาพของเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรม

ศักยภาพของเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมมีปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดความสำเร็จในองค์กรเครือข่ายดังต่อไปนี้

2.1) กระบวนการทำงานต้องชัดเจน มีการมอบหมายงานตามสายการบังคับบัญชามีผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการมีความตั้งใจในการประสานงานและความร่วมมือของผู้นำเครือข่าย

2.2) ความสัมพันธ์ในชุมชน ต้องมีความเคารพ ศรัทธาในตัวผู้นำทางความคิดหรือแกนนำในพื้นที่ที่จัดทำโครงการ ผู้นำชุมชนและแกนนำเครือข่ายมีความเข้มแข็ง ควรมีการสร้างประชาคมติดตัวกัน โดยผ่านการทบทวนประชาคมในพื้นที่

2.3) การให้รางวัลและการมีบทลงโทษที่ชัดเจน การให้ใบประกาศเกียรติคุณ การให้ป้ายสัญลักษณ์และสิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่คนในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ และการกำหนดบทลงโทษของชุมชนที่ชัดเจนแก่ผู้ละเมิดข้อตกลงของประชาคม

2.4) ต้องมีเครื่องมือประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดทำประชาสัมพันธ์โครงการที่จะดำเนินการ การเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ผ่านสื่อต่าง ๆ ในชุมชน เช่น วิทยุชุมชน เสียงตามสาย การบอกแบบปากต่อปาก การใช้แบบสำรวจเก็บข้อมูลเพื่อประเมินความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ในลักษณะของการติดตามประเมินผลภายใน ความพยายามในการสร้างกฎ กติกา มติประชาคมที่ชัดเจน

เพื่อเป็นข้อตกลงและยอมรับร่วมกันในการดำเนินโครงการต่าง ๆ จัดหาเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ

กุลทัต หงส์ชยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา (2560) ในการบริหารเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนนั้น เงื่อนไขสำคัญ คือ ธรรมนูญ ซึ่งแนวคิดการจัดการเครือข่ายเป็นแนวคิดหนึ่งของธรรมนูญหรือการบริหารงานแนวใหม่ของภาครัฐ ที่เป็นการจัดการแบบประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบไปด้วยแนวคิดหลักในเรื่อง 1) การบริหารงานแนวราบที่เน้นการสร้างความร่วมมือ 2) การสร้างความไว้วางใจ และ 3) ความเสี่ยงของเครือข่าย ดังรายละเอียด

1. การบริหารแนวราบ แนวคิดสำคัญในการบริหารแนวราบ คือ การสร้างความร่วมมือ (Collaborating) การจัดระบบเครือข่ายที่ดีและการกำหนดกลไกสร้างระบบวงจร

1) การสร้างความร่วมมือ (Collaborating) ในเครือข่ายเพื่อกระจายอำนาจ โดยการช่วยสร้างศักยภาพของเครือข่ายที่เป็นคู่ความร่วมมืออื่น เพื่อผลประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน (Core objectives/ values) ทั้งการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำเพื่อช่วยสร้างสถานะที่เท่าเทียมในความเป็น “หุ้นส่วน” ของเครือข่าย

บนความสัมพันธ์แนวราบหน่วยงานภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการผูกขาดทางอำนาจและผลประโยชน์ที่เคยกระจุกตัวอยู่ที่ภาครัฐ ไปเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันกับเครือข่ายที่มาจากภาคส่วนอื่น ต้องวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในการเป็นสมาชิกเครือข่าย ยอมลดอำนาจของตนเองให้กับองค์กรอื่นที่เข้าร่วมมือ โดยที่แต่ละองค์กรจะไม่สูญเสียความเป็นอิสระในการจัดการองค์กรของตนเอง ไม่มีโครงสร้างของสายการบังคับบัญชา ไม่มีการแข่งขันภายในเครือข่าย แต่มีความสัมพันธ์ในเชิงร่วมมือกันในการตัดสินใจจัดการบางอย่างร่วมกันเพื่อทำให้เกิดระบบที่ดีขึ้นและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมในรูปของการให้องค์กรความร่วมมือเข้ามาช่วยเสริมศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย เพื่อไปสู่เป้าหมายและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน เช่น โรงเรียนให้องค์กรเด็กเยาวชนเข้ามาจัดงานเพื่อลดความรุนแรงและอาชญากรรมในพื้นที่ โดยการพัฒนาศักยภาพครูและฝึกนักเรียนในการจัดการกับความรุนแรง หรือหน่วยงานด้านการเกษตรสร้างความร่วมมือให้กลุ่มสมาร์ตฟาร์มเมอร์เข้าไปเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการจัดการฟาร์ม การจัดการดิน เป็นต้น

การทำงานแบบมีส่วนร่วมที่ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน มีการพึ่งพากันและกัน เกิดความสมดุลของอำนาจในการพึ่งพา สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากร การให้การสนับสนุนเงินงบประมาณ เพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุเป้าหมาย

2) การจัดระบบเครือข่ายที่ดี เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างราบรื่น โดยการจัดโครงสร้างองค์กรที่มีความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ วิธีการทำงาน ตลอดจนการประสานงานระหว่างสมาชิก มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายการทำงานและกติกาที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม รวมทั้งมีระบบการช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหา

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ทำให้สมาชิกแต่ละคนรู้จักบทบาทของตนเองและมองเห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันในเครือข่าย ช่วยป้องกันความสับสนและความขัดแย้งจากการทำงานที่ซ้ำซ้อน การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่สมาชิกเครือข่ายควรเป็นไปตามความสนใจ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพ รวมทั้งเป็นไปในลักษณะที่เอื้อให้สมาชิกเข้าร่วมได้แม้มีเวลาจำกัด ด้วยมีงานประจำที่ต้องรับผิดชอบ

นอกจากนี้การมีระบบการช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหาจะช่วยให้เครือข่ายที่อาจเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายที่เพิ่งเริ่มดำเนินการใหม่ ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ และช่วยหนุนเสริมให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ควรมีที่ปรึกษาเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ เป็นแหล่งข้อมูลให้ศึกษาค้นคว้า และช่วยอบรมภาวะการเป็นผู้นำให้กับสมาชิกเครือข่าย ระบบการช่วยเหลือควรครอบคลุมถึงการดำเนินการใกล้เคียงให้เกิดความเข้าใจกันใหม่หากมีความความขัดแย้งเกิดขึ้น เพื่อป้องกันความเสื่อมถอยและความสิ้นสุดลงของเครือข่าย

3) การกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจเป็นสิ่งสำคัญ เครือข่ายจะยังคงอยู่ตราบเท่าที่มีสิ่งจูงใจเพียงพอที่จะดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม การกำหนดกลไกที่เป็นระบบจะช่วยสร้างความยั่งยืนของเครือข่าย โดยการวิเคราะห์และจัดหาสิ่งจูงใจบนพื้นฐานความแตกต่างของบุคคลในแต่ละกลุ่มย่อยของสมาชิกเครือข่าย กลุ่มของสิ่งจูงใจอาจเป็นค่าตอบแทน เกียรติยศชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับ ชื่นชม ทั้งนี้หากใช้เป็นค่าตอบแทนควรเป็นการแลกเปลี่ยนกับผลงานที่สนับสนุนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเครือข่ายมากกว่าการให้ผลตอบแทนในลักษณะเหมาจ่าย และควรแบ่งให้เป็นงวด ๆ ตามผลงาน รวมทั้งควรมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนเพื่อสร้างทักษะผูกพันระหว่างผู้รับทุนและผู้ให้ทุน

กรณีที่ใช้เกียรติยศและชื่อเสียงเป็นสิ่งจูงใจ โดยเฉพาะในงานพัฒนาสังคมที่มักจะไม่มียearsค่าตอบแทน การหาสิ่งจูงใจอื่นมาชดเชยสิ่งตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ในรูปของ “สัญลักษณ์” บางอย่างที่สามารถได้รับการยอมรับ เกียรติยศ การยกย่องและมีคุณค่าทางสังคม ที่มีคุณค่าพอที่จะจูงใจสมาชิก เช่น การประกาศเกียรติยศ เข็มเชิดชูเกียรติ โล่เกียรติยศ และควรมีเกียรติยศหลายระดับที่จูงใจสมาชิกเครือข่ายให้ร่วมมือลงแรงเพื่อไต่เต้าไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่รายชื่อคนกลุ่มนี้อย่างกว้างขวาง

2. การสร้างความไว้วางใจ (trust) ความไว้วางใจได้มาจากความยุติธรรม (fairness) การทำให้เกิดสถานะที่เท่าเทียมกัน และการกระจายผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน แนวทางสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ มีดังนี้

1) รับรู้ถึงความเท่าเทียมกันในอำนาจและความรับผิดชอบ มีความเท่าเทียมในการเข้าถึงการแบ่งปันข้อมูลและความรู้ รับรู้ถึงคุณค่าของตนเองแม้จะมีความแตกต่างกันในความร่วมมือนั้น ยินดีที่จะรับคำแนะนำเมื่อผิดพลาดเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ไม่ทอดทิ้งและพร้อมที่จะไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

2) พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และให้ค่ากับการพึ่งพากันและกัน โดยธรรมชาติสมาชิกของเครือข่ายมีข้อจำกัดของตนเองในด้านทรัพยากรความรู้ เงินทุน กำลังคน จึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตัวเอง การพึ่งพากันและการเสริมสร้างกันภายใต้จุดแข็งของตนเองที่มีอยู่จะช่วยให้เครือข่ายดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างไว้นื้อเชื่อใจกัน เช่น นักวิชาการมีความรู้เชิงทฤษฎี เข้าไปทำงานร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นที่มีความรู้เชิงพื้นที่ก็จะช่วยให้เกิดการระดมองค์ความรู้ของท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ มีประโยชน์ต่อชุมชน

3) สื่อสารอย่างเปิดเผยและซื่อสัตย์ ทุกกลุ่มเครือข่ายต้องการการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผู้ที่จะสร้างให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้ ต้องสร้างความไว้วางใจผ่านการกระทำและคำพูด เปิดเผยตนเองหรือเปิดเผยความคิด ความรู้สึก ข้อมูลของตนเองต่อผู้อื่น รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะอย่างเปิดเผย การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเครือข่ายแบบเปิดจะช่วยสร้างความเข้าใจและคุณค่าร่วม

4) จัดการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ การจะทำให้เครือข่ายอื่นไว้วางใจเชื่อใจต้องทำให้เครือข่ายสามารถที่จะคงไว้ในความไว้วางใจเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาจากภายนอกที่ห้ามไม่ให้บางเครือข่ายเข้าไปยุ่งเกี่ยว ต้องทำให้มั่นใจว่าความไว้นื้อเชื่อใจที่มีต่อกันในกลุ่มเครือข่ายจะถูกปกป้องจากความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นในองค์กรหลักที่สร้างเครือข่ายมา

3. ความเสี่ยงของเครือข่าย และธรรมาภิบาล (governance) ความเสี่ยงของเครือข่ายมาจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกเครือข่าย

1) ปัจจัยภายในเครือข่าย ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของเครือข่าย การขาดผู้นำผู้ประสานที่ดี การสื่อสารไม่ทั่วถึง การบริหารรวมศูนย์ ความไม่โปร่งใส ความไม่สมดุลในการจัดการผลประโยชน์

2) ปัจจัยภายนอกเครือข่าย ได้แก่ การถูกครอบงำโดยกลุ่มบุคคลหรือองค์กรภายนอก การขึ้นนำโดยแหล่งทุน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การตลาด

กุลทัต หงส์ชยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา (2560) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญในการสร้างและบริหารเครือข่าย ประกอบด้วย 1) ผู้นำของเครือข่าย 2) ระบบการติดต่อสื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน 3) การจัดระบบสารสนเทศ 4) ทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ และ 5) ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน ดังรายละเอียด

1. ผู้นำของเครือข่าย ในจำนวนสมาชิกของเครือข่ายบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวของเครือข่าย คือ ผู้นำของเครือข่าย ดังนั้น การกำหนดตัวผู้นำเครือข่ายที่มีภาวะผู้นำเข้มแข็งสามารถระดมความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งมีความรู้และประสบการณ์ร่วมกับเครือข่าย มีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของกลุ่ม มีบารมีเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของสมาชิก และที่สำคัญคือสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ ทั้งนี้ผู้นำกลุ่มหรือเครือข่ายอาจมีใช้บุคคลเพียงคนเดียว แต่เป็นคณะผู้นำ (collective) ที่ประกอบไปด้วยบุคคลหลากหลายในท้องถิ่นเข้ามาช่วยกัน เครือข่ายจะขับเคลื่อนไปได้อย่างมีพลัง หากคณะผู้นำทำงานประสานกันอย่างแนบสนิท แต่ถ้าคณะผู้นำแตกแยกก็จะส่งผลทำให้เครือข่ายอ่อนกำลังลง ไม่สามารถขับเคลื่อนไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ได้

2. ระบบการติดต่อ สื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน การติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิก เป็นช่องทางที่สร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย ซึ่งต้องอาศัยผู้ประสาน การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร การมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

ผู้ประสาน เมื่อเครือข่ายขยายตัวอย่างกว้างขวาง มีกิจกรรม โครงการที่ทำอย่างต่อเนื่องร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ อาจต้องมีผู้ประสานซึ่งเป็นตัวบุคคล กลุ่ม องค์กรทำหน้าที่ประสานงานที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการในการจัดการงานประจำในลักษณะเช่นนี้ของเครือข่าย ผู้ประสานเป็นผู้เชื่อมโยงและเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาไปด้วยกัน เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้สร้างเสริมให้เกิดความเป็นเครือข่ายต่อกัน กระบวนการสื่อสารเป็นกลไกที่เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าหากัน ช่วยสร้างความเข้าใจในภารกิจของเครือข่ายให้กับสมาชิก ช่วยแพร่กระจายความรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความตระหนักในปัญหาของสมาชิก

การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร กระบวนการสื่อสารที่ทันสมัยผ่านอินเทอร์เน็ต ทั้งทางเฟซบุ๊ก ไลน์ ชุม หรือแพลตฟอร์มอื่น ๆ ที่พัฒนาขึ้น ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเป็นไปได้สะดวกสบาย รวดเร็ว สม่่าเสมอ และทั่วถึง ทั้งในช่วงเวลาปกติ และช่วงที่มีภาวะวิกฤติ

แบบแผนการมีกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอให้สมาชิกของเครือข่ายได้กระทำร่วมกัน เป็นกลไกสำคัญที่จะดึงสมาชิกของเครือข่ายให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สร้างความมั่นใจในการคงอยู่ของเครือข่ายให้กับสมาชิกเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องที่สร้างความยั่งยืนของเครือข่าย ควรถูกพัฒนาจนกลายเป็นแบบแผน (pattern) ของการกระทำที่สมาชิกเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน มีการกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมที่น่าสนใจและสามารถตอบสนองกับความต้องการของกลุ่มสมาชิกย่อย กิจกรรมมีความหลากหลายเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมได้ตามความสมัครใจ มีการกำหนดตารางกิจกรรมไว้ชัดเจนทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และกิจกรรมเหล่านี้ยังคงอยู่ในทิศทางที่จะสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายของเครือข่าย

กิจกรรมอาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การวางแผนงานร่วมกัน การพบปะเพื่อประเมินผลร่วมกันทุกเดือน หรือจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น กีฬาสนทนาการระหว่างสมาชิก งานประเพณีท้องถิ่นร่วมกัน เป็นต้น กรณีที่เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางมากควรกระจายจุดพบปะสังสรรค์หมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวกและทั่วถึง

3. การจัดระบบสารสนเทศ ในการจัดการเครือข่ายควรมีหน่วยงานที่เป็นแกนกลางทำหน้าที่จัดระบบฐานข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย รูปแบบ วิธีการ ความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคและข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็น รวมทั้งผลการวิจัย ทฤษฎี โครงการ ประสบการณ์ภาคปฏิบัติเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศต้องใช้งานได้ง่าย (user friendly) ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย (accessible) และเผยแพร่ให้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง เครือข่ายฐานข้อมูลที่ดียังจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ต่อยอดทางปัญญาระหว่างเครือข่าย ช่วยลดความสูญเสียสิ้นเปลืองทรัพยากรและเวลาจากการทำงานซ้ำซ้อนและการลองผิดลองถูก

4. การสนับสนุนทรัพยากรอย่างเพียงพอ เงินทุนในการดำเนินงานเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินงานที่มีความยั่งยืนของเครือข่าย เครือข่ายต้องมั่งคั่งพอสมควรเพื่อใช้สำหรับการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และช่วยให้คนเข้ามามีส่วนร่วม งบประมาณที่นำมาใช้ต้องเป็นจำนวนไม่มาก และต้องระมัดระวังผลกระทบของเงินต่อการดำเนินงาน โดยเฉพาะกับกลุ่มที่เกี่ยวข้องที่ยังไม่เป็นทางการ หากได้รับการสนับสนุนจะต้องมีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างรัดกุมและมีการรายงานผลเป็นระยะ

5. ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายจะแข็งแกร่งก้าวหน้าไปได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกของเครือข่าย การสร้างองค์ความรู้เฉพาะของกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นเพราะแต่ละกลุ่มอยู่ในบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันทั้งในเชิงของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม ความเชื่อ สถานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ การทำให้เครือข่ายแข็งแกร่งจึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (interactive action learning) การเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติทั้งการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์จริง ดังนั้นการจัดระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะช่วยสร้างและสะสมองค์ความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้และเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการเครือข่ายเป็นการสนับสนุนให้เครือข่ายประสบความสำเร็จเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีประเด็นที่จะต้องให้ความสำคัญในการจัดการเครือข่าย ได้แก่ การสร้างความร่วมมือ การสร้างทีมงาน การสร้างภาวะผู้นำ การเจรจาต่อรอง เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการจัดการเครือข่ายภายใต้ศักยภาพของเครือข่านั้น ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เหมาะสม

1.5 ประโยชน์ของเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของเครือข่ายว่า เครือข่ายเป็นเครื่องมือหรือวิธีการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในกรณีที่ต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ปัญหาที่ใหญ่โตและซับซ้อนเกินกว่าที่ใครจะเผชิญได้โดยเพียงลำพังคนเดียว เช่น เอดส์ ยาเสพติด การค้าเด็กและสตรีเพื่อการค้าทางเพศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพิทักษ์สิทธิชุมชน เป็นต้น การสร้างเครือข่ายหรือทำงานเป็นเครือข่ายเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดผลกระทบที่มากกว่าในระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เพราะการทำงานแบบเครือข่ายเป็นการทำงานแบบ “ประสานพลัง” (synergy) ประโยชน์ของการทำงานเป็นเครือข่าย สามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) ก่อให้เกิดผลบางอย่างที่ใครคนเดียวยังทำให้เกิดไม่ได้
- 2) ทำการรณรงค์ได้กว้างกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่า
- 3) ส่งอิทธิพลต่อคนอื่นในเครือข่ายและนอกเครือข่าย
- 4) ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือประเด็นหนึ่งชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพราะมีแง่มุมหลายแง่ มองจากหลายคนหลายองค์กร
- 5) ร่วมมือกันทำ แบ่งงานกันทำ

- 6) ลดงานที่ซ้ำซ้อนลง และลดการสิ้นเปลืองทรัพยากร
- 7) ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ แรงบันดาลใจและทักษะต่าง ๆ
- 8) ทำให้เกิดความสามัคคี ให้กำลังใจกัน และช่วยกันในรูปแบบต่าง ๆ ในบางกรณีช่วยให้สามารถระดมทุนได้ดี

ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้คือ ความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังนี้ (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, 2547)

1) เกิดกระบวนการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลและผู้ที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้และเป็นทุนภายในตัวเองคือ ทุกคนมีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์มากขึ้น หลังจากที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการทำงานร่วมกัน โดยกระบวนการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้บุคคลและองค์กรได้มีการปรับตัวในการแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ และแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลให้การทำงานในด้านต่าง ๆ ของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา กลุ่มเครือข่ายจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่พยายามผลักดันในการแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มองค์กรของตน แต่ส่วนหนึ่งไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากปัญหาที่ประสบอยู่นั้นเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรอื่นหรือปัญหาอื่น ๆ การรวมกลุ่มและการประสานงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา เพราะเป็นการระดมความคิดเห็น และความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถ้าไม่มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายแล้ว โอกาสในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอาจไม่ได้รับการตอบสนองเพราะขาดแนวร่วมในการดำเนินงาน

3) เกิดการพึ่งพาตนเอง เมื่อเครือข่ายมีกระบวนการทำงานที่เข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาของเครือข่ายได้แล้ว เครือข่ายและสมาชิกในเครือข่ายก็สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ โดยในการพึ่งพาตนเองนั้นเป็นทั้งการพึ่งพาในเรื่องของทุน ทรัพยากร ความรู้ และการจัดการที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคม และการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายที่ต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น กลุ่มเกษตรกรที่ทำงานด้านเกษตรกรรมทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ที่ร่วมกันผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ปลอดสารเคมีให้แก่ผู้บริโภค และพัฒนา กลุ่มตนเองเป็นเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

4) เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ในสังคมไทยเครือข่ายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่นั้นมักจะเป็นเครือข่ายในเชิงพื้นที่ที่ภาคประชาชนได้ร่วมกันก่อตัวขึ้น โดยมองเห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ป่า ลุ่มน้ำ ซึ่งถ้าหากไม่มีการรวมกลุ่มกัน กระบวนการดังกล่าวอาจไม่เกิดขึ้น และสุดท้ายก็กลายเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข ดังนั้นการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายจึงถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของเครือข่ายในการที่จะร่วมกันพัฒนาและจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นนี้มีพลังขับเคลื่อนในหลาย ๆ พื้นที่

5) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ปัจจุบันประเด็นปัญหาสาธารณะจำนวนมากไม่เพียงแต่เกิดขึ้นและสามารถนำไปสู่ข้อยุติด้วยพลังของเครือข่ายและการจัดการในเชิงนโยบาย ตัวอย่างเช่น

การรวมตัวกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่ทำงานในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่พยายามผลักดันพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชนให้มีการนำเสนอต่อการพิจารณาของรัฐสภา และการจัดทำมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศ เป็นต้น กระบวนการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นพลังของเครือข่ายในการร่วมผลักดันประเด็นปัญหาในเชิงนโยบาย เพราะว่าปัญหาบางปัญหานั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายซึ่งบางครั้งสามารถที่จะแก้ไขด้วยพลังของเครือข่ายและชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการเชื่อมประสานกับเครือข่ายและภาคอื่น ๆ จะทำให้เครือข่ายมีอำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้น และถ้ายังมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องแล้วกระบวนการนั้นก็จะเป็นการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายได้

6) เกิดอำนาจหรือพลังอำนาจที่แฝงอยู่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กร และเครือข่ายอำนาจหรือการต่อรองนี้จะไม่มีการเกิดขึ้นได้หากไม่มีการรวมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน พลังอำนาจของการรวมกลุ่มนี้บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ในทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่ายอื่น ๆ ให้ความเกรงใจและสามารถนำมาเป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้

Starkey, P. (1997) กล่าวถึงประโยชน์เฉพาะหน้าของเครือข่ายเห็นได้จากผลงานที่สมาชิกดำเนินการ ส่วนประโยชน์ระยะยาวจะบังเกิดในรูปของควมมีประสิทธิภาพของการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดวิธีการทำงาน และระบบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เครือข่ายในการพัฒนามีประโยชน์หลายประการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ สมาชิก และกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งรวบรวมได้ดังนี้

1) เครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อ ผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แกกันเป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่าย ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร

2) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่ายช่วยลดการทำงานและการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็ว และส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น

3) เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดการ และภูมิหลังต่างกันไปที่ไม่มีโอกาสติดต่อกันเข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

4) เครือข่ายสามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้ทราบว่ายังมีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นอีกมากที่สนใจทำงานในเรื่องเดียวกัน และเผชิญปัญหาเหมือนกัน

5) เครือข่ายสามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ

6) เครือข่ายช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อน

7) เครือข่ายช่วยเชื่อมหน่วยงานวิชาการและแหล่งทุนกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

8) เครือข่ายทำให้คนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ได้รับกำลังใจ การจูงใจ และการยอมรับ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยเล็ก ๆ ที่อยู่นอกกระบบราชการ

จากที่กล่าวมาข้างต้นประโยชน์ของเครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน มีการระดมความคิดเห็น และความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ใหญ่และซับซ้อนเกินกว่าที่จะสามารถแก้ไขได้โดยลำพังคนเดียว

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่าย

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2546) กล่าวถึง แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งซึ่งต้องเป็นไปตามขั้นตอนคือ เริ่มด้วยการร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายของเครือข่าย การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วม การสร้างและพัฒนาแผนปฏิบัติส่งเสริมบทบาทและกระบวนการตัดสินใจของแต่ละกลุ่มพัฒนากระบวนการติดต่อสื่อสาร พัฒนาโครงข่ายความร่วมมือ พัฒนาทรัพยากรและแหล่งทุนของเครือข่ายนั้นคือ แต่ละกลุ่มองค์กรที่เข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่ายต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยต่อความสำเร็จของเครือข่าย ได้แก่

1) กระบวนการติดต่อสื่อสาร ต้องมีความสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน มีการสรุปความก้าวหน้าและขยายผลของเครือข่าย

2) การพิจารณาถึงความต้องการของมวลสมาชิกเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนทัศนะมุมมองและประสานความร่วมมือกัน

3) องค์กรความร่วมมือและการปรับโครงสร้างเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพ สามารถปกป้องการแทรกแซง (Donate) จากองค์กรใดองค์กรหนึ่งและการลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กร

4) ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมบทบาทของสมาชิกเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ และสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือที่ดี

5) มีการพัฒนาและระดมทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีแผนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

6) มีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่าย และระดมความร่วมมือให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าใจและสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย

สมพันธ์ เตชะอธิก (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547) ได้กล่าวถึง ปัจจัยความเข้มแข็งของเครือข่ายในระดับชุมชนไว้ 2 ลักษณะ คือ

1) เครือข่ายภายในชุมชน มีข้อควรพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผลของกิจกรรม และความเข้มแข็งของผู้นำ

2) เครือข่ายภายนอกชุมชน ได้แก่ การเชื่อมโยงงานของท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของคนนอกชุมชน

โรงพยาบาลศรีธัญญา กรมสุขภาพจิต (2557) กล่าวถึง ลักษณะของเครือข่ายที่เข้มแข็งตามแนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายคนพิการทางจิต ได้แก่

1) มีการจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2) มีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย

- 3) มีการกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจกับสมาชิกเครือข่าย
- 4) มีการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนที่เพียงพอต่อการดำเนินการ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- 5) มีการให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกและกลุ่มเป้าหมายได้
- 6) มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายที่เข้มแข็งมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่ชัดเจนและเกิดจากสมาชิกจำนวนมากมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดทิศทางของเครือข่าย กิจกรรมหลัก และประเภทของบุคคลและองค์กรที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก และเพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่ม รวมถึงมีการทบทวนวัตถุประสงค์เป็นระยะ เพื่อประเมินความก้าวหน้าของการทำงานของเครือข่ายว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด หรือวัตถุประสงค์จะยังคงมีความสำคัญและเหมาะสมสำหรับการทำงานของเครือข่ายในอนาคตอีกหรือไม่

นอกจากนี้เครือข่ายต้องมีการเตรียมตัวสำหรับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามเวลาเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป หรือเมื่อเป้าหมายแรกบรรลุผลแล้ว หรือเครือข่ายอาจมีการจัดการบางอย่างขึ้นเป็นการชั่วคราว เพื่อสนองความต้องการบางอย่างของสมาชิก และเมื่อประสบความสำเร็จแล้วก็ต้องเปลี่ยนตัวเองอย่างรวดเร็ว เพื่อจัดการกับวัตถุประสงค์ใหม่ ๆ อีก หรืออาจสลายตัวเองก็ได้

2) มีการริเริ่มกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิก พลังขับเคลื่อนของเครือข่ายจะดำรงอยู่ได้หากมีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของสมาชิก โดยเฉพาะการจัดการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดแบบเผชิญหน้าและการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเพื่อการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งกิจกรรมที่ชัดเจนไม่ต้องการเตรียมการโดยกลุ่มแกนนำของเครือข่ายเสมอไป การให้สมาชิกสามารถจัดกิจกรรมเองเป็นการเปิดทางให้เกิดความร่วมมือกันทั้งเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่ายจะเกิดขึ้นในวงกว้าง

3) มีกลุ่มแกนนำที่พิจารณาตนเพื่อเครือข่ายมาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก แกนนำไม่ได้ทำงานให้กับองค์กรของตัวเองเท่านั้นแต่ทำเพื่อสมาชิกทุกคนในองค์กร โดยต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ต้องมองความสำเร็จของเครือข่ายในฐานะที่เป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิต และกลุ่มแกนนำต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกเครือข่าย มีการติดต่อสังสรรค์กับสมาชิกทั่วไปอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สามารถติดตามความคิดและความต้องการที่เปลี่ยนไปของสมาชิกได้ทัน ถ้าไม่มีการติดต่อกันกลุ่มแกนนำมีแนวโน้มเอียงที่จะมุ่งไปสู่การรวมศูนย์อำนาจและแยกตัวออกจากสมาชิก และต้องมีการกระบวนการเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่ายขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง อาจให้มีการหมุนเวียนหน้าที่ความรับผิดชอบภายในเครือข่าย หรือให้มีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย รวมถึงกลุ่มแกนนำควรมีการตรวจสอบความก้าวหน้าของเครือข่าย และสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกคนอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยการวิพากษ์ตนเองและควรมองวิธีการที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เครือข่ายและระบบการจัดการที่ให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากที่สุด เพื่อช่วยให้เครือข่ายดำรงกระบวนการทำงานที่ใช้ได้จริง

4) หลีกเลี่ยงการรวมศูนย์อำนาจจากการมอบอำนาจ เครือข่ายและกลุ่มแกนนำควรกำหนดเรื่องที่จะมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิกเพื่อหลีกเลี่ยงการรวมศูนย์อำนาจ การครอบงำ เครือข่ายไม่ควรทำให้สมาชิกตั้งความหวังไว้กับกลุ่มแกนนำมากเกินไปว่าจะต้องเป็นหน่วยดำเนินงานในทุกกิจกรรม สมาชิกเองก็ควรมีความรู้สึกที่จะรับผิดชอบการดำเนินงานกิจกรรมหรือเสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมของเครือข่าย ถ้าเครือข่ายไม่มีชีวิตชีวาสมาชิกควรตำหนิตัวเองเท่า ๆ กับตำหนิกลุ่มแกนนำ

5) การกระจายอำนาจที่จัดตั้งโดยองค์การความช่วยเหลือ เครือข่ายที่จัดตั้งโดยองค์กรแหล่งทุน และเครือข่ายด้านการวิจัยระหว่างประเทศ โดยทั่วไปมีจุดเริ่มจากการมีเลขานุการ และเจ้าหน้าที่ประจำ ซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นเครือข่ายที่มีรูปแบบทางการที่ดำเนินการภายใต้การกำกับของแหล่งทุน แม้ว่าจะเป็นเครือข่ายที่เกิดจากสถาบันเจ้าของทุนที่ทำให้ได้รับการยอมรับ และการสนับสนุนทางการเงินจากนานาชาติ แต่เครือข่ายก็ควรมอบหมายงานและกระจายอำนาจให้กับสมาชิก ซึ่งอาจทำในลักษณะการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถจัดกิจกรรมบางอย่างได้อย่างอิสระ ทั้งนี้เป็นการช่วยให้สมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างมืออาชีพมีสถานภาพและความรับผิดชอบที่ดีขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่ต่อไปเมื่อองค์กรแหล่งทุนปิดการช่วยเหลือ

6) ทัศนคติ ความเป็นเจ้าของ และการเปิดโอกาส ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่นมีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย กระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายควรดำเนินไปในลักษณะประชาธิปไตย และทำให้สมาชิกรู้สึกได้ว่าพวกเขาสามารถควบคุมหรือมีบทบาทในงานดังกล่าว เครือข่ายควรเปิดทางให้เกิดการมีส่วนร่วมในวงกว้างโดยอาจกำหนดกรอบอย่างไม่เป็นทางการ หรือไม่มีลักษณะบังคับให้สมาชิกและองค์กรแกนนำสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ คัดค้าน หรือให้ความร่วมมือในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงานของเครือข่ายซึ่งเป็นการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนและการรวมพลังอันเป็นพื้นฐานของความสำเร็จในการดำเนินงานของเครือข่ายต้องมีดำเนินการอย่างเปิดเผยและให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายในเรื่องต่าง ๆ เช่น การได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม การได้รับอุปกรณ์ฝึกอบรม และการเป็นตัวแทนของเครือข่ายในคณะกรรมการบริหารเครือข่าย หรือการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและเทคโนโลยีที่ทำให้ได้เปรียบในการแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อให้เครือข่ายมีความสมานฉันท์และป้องกันไม่ให้เกิดความแตกแยกระหว่างสมาชิก

7) ทรัพยากร เครือข่ายต้องการทรัพยากรเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่ายไม่ใช่เงินทุนเพียงอย่างเดียวที่เครือข่ายต้องการ ความตั้งใจของสมาชิก การเสียสละเวลา แรงงาน และทรัพยากรส่วนตัวให้กับกิจกรรมของเครือข่ายล้วนมีความจำเป็น แต่อย่างไรก็ตามเงินก็ยังคงเป็นทรัพยากรหลัก ดังนั้นเครือข่ายต้องวางแผนเพื่อกำหนดวงเงินในการทำกิจกรรม และต้องมีโครงสร้างที่จะดูแลรักษาและจัดการเงิน โดยควรให้มีต้นทุนในการดำเนินการน้อยที่สุด และต้องให้สมาชิกในวงกว้างเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้การจัดการเกี่ยวกับเงินอุดหนุน

สมาชิกและหน่วยงานที่อุดหนุนเครือข่ายมักจะมีผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย ยิ่งเครือข่ายสามารถได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกได้มากเท่าไรก็จะยิ่งมีความเข้มแข็งมากขึ้นเท่านั้น เครือข่ายสามารถ

ได้รับประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานท้องถิ่นหรือหน่วยงานระหว่างประเทศที่ช่วยให้เข้าถึงแหล่งทรัพยากรหรือช่วยให้เครือข่ายได้รับการติดต่อกับหน่วยงานอื่นเพิ่มขึ้น และช่วยให้ได้รับบริการที่จะสนับสนุนสถาบันเครือข่าย อย่างไรก็ตามเครือข่ายต้องระมัดระวังไม่ให้หน่วยงานที่ติดต่อดังนั้นเข้ามาครอบงำหรือรวบอำนาจการจัดแจงภายในของเครือข่าย เครือข่ายที่พึ่งพิงหน่วยงานที่ให้เงินอุดหนุนเพียงแห่งเดียวมีแนวโน้มที่จะถูกครอบงำสูง

8) ความเป็นไปได้และปัญหาในการเลี้ยงตัวเอง เครือข่ายส่วนมากได้รับเงินอุดหนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือหนึ่งแห่งหรือมากกว่า ทั้งโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม อย่างไรก็ตามมีเครือข่ายบางแห่งก็สามารถพึ่งตนเองได้ในทางการเงิน เช่น ขบวนการสหพันธ์การเกษตรธรรมชาติระหว่างประเทศ (IFOAM – International Federation of Organic Agriculture Movement) ที่มีองค์กรแกนหลักอยู่ในประเทศเยอรมัน เครือข่ายนี้ได้รับเงินอุดหนุนจากสมาชิก

สมาคมวิชาชีพระดับชาติบางแห่งในเอเชีย สามารถเลี้ยงตัวเองได้ด้วยการออกนิตยสารการทำงานอาสาสมัครและการสนับสนุนจากสถาบันที่เป็นสมาชิก ซึ่งวิธีการเดียวกันนี้เป็นเรื่องยากสำหรับเครือข่ายระหว่างประเทศโดยเฉพาะการชำระและเรียกเก็บค่านิตยสาร เนื่องจากปัญหาด้านอัตราการแลกเปลี่ยนเงินและค่าธรรมเนียมของธนาคาร ทำให้ราคานิตยสารสูงเกินกว่าสมาชิกจะชำระได้

9) สถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย การมีสถานภาพที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เครือข่ายและผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังสามารถดำเนินงานได้กว้างขวางขึ้นด้วย การมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมายจะช่วยดึงดูดการมีส่วนร่วม และทำให้ได้รับการอุดหนุนทางการเงินได้ง่ายขึ้น

ความถูกต้องตามกฎหมายทำได้โดยการมีผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากสังคมเข้าร่วมในเครือข่ายและการเผยแพร่ที่มีเป้าหมายดี การใช้ชื่อที่ง่าย และเครื่องหมายของเครือข่ายบ่อย ๆ ก็สามารถช่วยให้ได้รับการยอมรับจากสังคม

คุณภาพของข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ หรือเทคโนโลยีที่เครือข่ายมีการส่งเสริมหรือแลกเปลี่ยนมีผลต่อชื่อเสียงระยะยาวของเครือข่าย กลุ่มแกนนำของเครือข่ายควรมุ่งมั่นที่จะทำให้ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ได้รับความเชื่อได้ว่ามีความถูกต้องตามกฎหมาย เครือข่ายการวิจัยและพัฒนา มักได้ประโยชน์จากกลุ่มแกนนำที่มีผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ มีวิธีการทำงานแบบ "ตีเพื่อก่อ" และมีการทำความเข้าใจความเป็นจริงของระดับรากหญ้าอย่างใกล้ชิด

10) การเสริมให้สมบูรณ์และการเชื่อมโยง เครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีวัตถุประสงค์ โครงการสมาชิก และระบบการจัดการที่แตกต่างกันแต่ก็มีส่วนที่เชื่อมซ้อนกันอยู่ การเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายจะเป็นการเสริมความสมบูรณ์ซึ่งกันและกันซึ่งมีหลายลักษณะ โดยอาจเป็นการเสริมในแง่ภูมิศาสตร์ เช่น การเชื่อมโยงเครือข่ายที่ดำเนินการในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลกเข้าด้วยกัน หรือเชื่อมเครือข่ายแนวราบที่ประกอบด้วยองค์กรที่มีรูปแบบแตกต่างกันเข้าด้วยกัน เช่น หน่วยงานพัฒนาเอกชน ชาวนา สถาบันวิจัย เป็นต้น หรือเชื่อมโยงเครือข่ายที่อยู่ในสาขาวิชาต่างกันเข้าด้วยกัน เช่น วิทยาศาสตร์ด้านสัตว์ วิศวกรรมทางการเกษตร สังคมวิทยาชนบท การขนส่ง เป็นต้น นอกจากนี้การ

เชื่อมโยงเครือข่ายในแนวตั้งที่ช่วยนำความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ได้รับประโยชน์ หน่วยงานส่งเสริม นักวิจัย ผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานความช่วยเหลือนักรการเงิน และภาคเอกชนเข้าด้วยกันก็มีความจำเป็น การเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายมีความจำเป็นเพื่อ

- ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกลุ่ม
- ส่งเสริมความร่วมมือที่เสริมซึ่งกันและกันให้เรื่องที่ทำนั้นมีความสมบูรณ์
- หลีกเลี่ยงการแข่งขัน
- ลดความซ้ำซ้อนของการให้บริการ
- ทำให้ผลประโยชน์ของเครือข่ายมีมากขึ้น
- ใช้ข้อได้เปรียบหรือจุดแข็งขององค์กรต่าง ๆ มาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการเชื่อม

เครือข่ายอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้เกิดขึ้นและรักษาไว้ได้ด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และการร่วมกันประสานงานการประชุม

11) การติดตามผลและประเมินผล เครือข่ายต้องการการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน ไม่เพียงแต่ประเมินความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่องเท่านั้นแต่ควรมีการประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายเป็นระยะ ๆ ด้วย โดยกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่ายเป็นเรื่องที่สมาชิกทั้งหมดต้องเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้และกำหนด

12) การจัดการเครือข่าย เป็นเรื่องซับซ้อนและมีคนน้อยคนนักที่ได้รับการฝึกฝนมาในสายนี้ ความสำเร็จของเครือข่ายหลายแห่งชี้ให้เห็นว่า เครือข่ายจำนวนมากสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยกลุ่มของผู้จัดการมือสมัครเล่นที่มีความกระตือรือร้น ซึ่งไม่เคยผ่านการฝึกอบรมด้านการจัดการมาก่อนเลย อย่างไรก็ตามไม่จำเป็นที่เครือข่ายทั้งหมดต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หรือลองผิดลองถูก การจัดหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับการทำงานหรือการจัดการเครือข่ายในระดับภูมิภาคจะเป็นประโยชน์มาก

13) การเกี่ยวข้องกับผู้ได้ประโยชน์ เครือข่ายมุ่งเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้ได้ประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเครือข่าย ตัวอย่างเช่น เครือข่ายวิจัยและพัฒนาการเกษตรจะประสบความสำเร็จถ้าใช้วิธีการที่พิจารณาหรือรับเอาความคิดเห็นและประสบการณ์ของเกษตรกรมาเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยและพัฒนาด้วย

เครือข่ายระดับชาติและระดับนานาชาติ ก็ได้ประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายผู้ได้รับประโยชน์ระดับพื้นที่เช่นกัน การแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มผู้ได้ประโยชน์ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศและระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ สมาชิกเครือข่ายสามารถช่วยติดต่อกับกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่นและอำนวยความสะดวกให้กับการติดตามผลการดำเนินกิจกรรม

14) การมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ตอบแทน การมีส่วนร่วมในเครือข่ายจะเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำเช่นนั้น สมาชิกต้องมีส่วนได้ส่วนเสียในวัตถุประสงค์ของเครือข่ายมีผลประโยชน์ในกิจกรรมบางอย่าง มีความปรารถนาจะสมทบอะไรบางอย่างให้มีความรู้สึกเป็น

เจ้าของ ศรัทธาต่อเครือข่าย เชื่อใจผู้นำเครือข่าย และมีความรู้สึกเชื่อมั่นต่อความสำเร็จและความก้าวหน้า ในอนาคตของเครือข่าย

ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดี การเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสม เอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหว ของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับ มวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายต้องมีภารกิจเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กระบวนการทำงาน และกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ ระหว่างองค์กรเครือข่าย (Business Model) ที่มีประสิทธิภาพได้ มีการประสานงานที่ดี กระบวนการ ติดต่อสื่อสารต้องมีความสม่ำเสมอ เข้าถึงได้ ทันสมัย และเป็นปัจจุบัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ปกป้อง การแทรกแซงจากองค์กรอื่น ๆ มีทรัพยากรที่เพียงพอและเหมาะสม ตลอดจนมีแผนการจัดการทรัพยากร อย่างมีประสิทธิภาพ มีการกระจายอำนาจในเครือข่ายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม สถานภาพของ เครือข่ายต้องมีความถูกต้องตามกฎหมายและสามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีการติดตามผลและประเมินผลอย่าง ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเสริมสร้างประสิทธิภาพของบุคลากรในเครือข่ายเพื่อสร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่ ๆ และสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือที่ดี

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย

ความสำคัญของการบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย

จากผลงานทางวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการ (จิระประภา อัครบวรและ ประยูร อัครบวร, 2552) กล่าวว่า การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่ายภาครัฐ (governing by network) เป็นการดำเนินงานของภาครัฐที่สร้างคุณค่าของสังคม (public value) โดยพยายามตอบสนองต่อ ความต้องการของประชาชน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงต้องเข้าใจมุมมองของประชาชนต่อการดำเนิน กิจกรรมหรือบริการของภาครัฐ เพื่อจะได้กำหนดรูปแบบการดำเนินกิจกรรมหรือบริการที่เหมาะสม และให้เกิดคุณค่าทางสังคมสูงสุดจากความรู้สึกของประชาชน

องค์ประกอบพื้นฐานในการบริหารจัดการภาครัฐแบบเครือข่าย

การบริหารจัดการภาครัฐแบบเครือข่าย มีวิธีการปฏิบัติประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก ๆ (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548) ดังต่อไปนี้

1) ยุทธศาสตร์ การกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม คือ การให้ความสำคัญกับภาระหน้าที่หลัก ในการบริหารจัดการและการตั้งคำถามสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จนั้นคือ องค์กรกำลังพยายามสร้างมูลค่า สาธารณะใด เจ้าหน้าที่รัฐต้องทราบเกี่ยวกับเป้าหมายของนโยบายและทราบว่าหน่วยงานของพวกเขาควร แสดงบทบาทใดที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น อาทิ เป้าหมายนโยบายใดที่องค์กรคาดหวังว่าจะประสบความสำเร็จและทำอย่างไรให้เป้าหมายนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งที่องค์กร (ภาครัฐ) ต้องการให้สมาชิกในเครือข่าย ดำเนินการ

2) การออกแบบเครือข่าย ความสำเร็จหรือล้มเหลวของการบริหารจัดการโดยอาศัยเครือข่าย มักขึ้นอยู่กับ การออกแบบเครือข่าย ภายหลังจากการกำหนดแนวทางและโครงสร้างการบริหารเครือข่ายแล้ว โครงสร้างดังกล่าวก็จะต้องให้การสนับสนุนการไหลเวียนของข้อมูลและทรัพยากรระหว่างหน่วยต่าง ๆ ภายในเครือข่ายนั้น การออกแบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพก็จะช่วยให้ภาครัฐดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายและนโยบายที่ได้กำหนดไว้ ในการเลือกรูปแบบเครือข่ายที่เหมาะสม เนื่องจากเครือข่าย มีหลายประเภท สิ่งแรกที่ต้องพิจารณา คือ เครือข่ายประเภทใดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับสถานการณ์เฉพาะนั้น ๆ ได้แก่ สัญญาบริการ ห่วงโซ่อุปทานงานเฉพาะกิจ ช่องทางการให้บริการข้อมูลข่าวสาร หรือสาธารณูปโภค พื้นฐาน ปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณา ได้แก่ เป้าหมายหลักในการดำเนินงาน สิ่งที่เกิดต่อเนื่องหรือเกิดขึ้น เพียงครั้งเดียวจบ เช่น เครือข่ายนี้เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องปฏิบัติเพื่อตอบสนองเหตุการณ์เฉพาะ เช่น เรื่อง ฉุกเฉิน หรือมหันตภัย หรือความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่ายเป็นเรื่องต่อเนื่อง และเรื่องงบประมาณ ถ้ายังมี งบประมาณน้อยความเป็นไปได้ที่จะสร้างเครือข่ายประเภทจ้างเหมางานยิ่งน้อย เนื่องจากเครือข่ายลักษณะนี้ รวมกันได้ด้วยเงินงบประมาณ และความสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกันระหว่างความรับผิดชอบกับความยืดหยุ่น หากเป้าหมายคือ ความรับผิดชอบมีความสำคัญมากกว่าเครือข่ายการทำสัญญาที่มีเป้าหมายชัดเจนและมี แรงจูงใจสำหรับผลงานย่อมเป็นวิธีที่ดีที่สุด หากความยืดหยุ่นมีความสำคัญมากกว่าความรับผิดชอบ การทำงานแบบหลวม ๆ ย่อมเหมาะสมมากกว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548)

การจะทำให้การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่ายประสบความสำเร็จนั้น (Goldsmiths และ Eggers. 2004 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548) เสนอองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบพื้นฐานในการบริหารจัดการเครือข่ายภาครัฐ

1. การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ เป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญในการบริหารเครือข่าย เกิดจากกระบวนการคิดที่ควรต้องเริ่มต้นจากเป้าหมายว่าอยากเห็นอะไรเกิดขึ้นจากสิ่งที่ทำ การที่ภาครัฐใช้ระบบเครือข่ายไม่ประสบผลสำเร็จเกิดจากวิธีการจัดการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารควรตระหนักถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการภาครัฐโดยอาศัยเครือข่ายเป้าหมายและผลลัพธ์ของการดำเนินงาน ซึ่งไม่ใช่เพียงวิธีการดำเนินการแต่ควรเป็นการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการของเครือข่าย รวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ ของเครือข่าย เช่น การกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสม กำหนดคุณค่าทางสังคมที่เครือข่ายต้องการจะสร้าง หาความชัดเจนของปัญหาที่เครือข่ายต้องการจะแก้ไข และกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของเครือข่าย

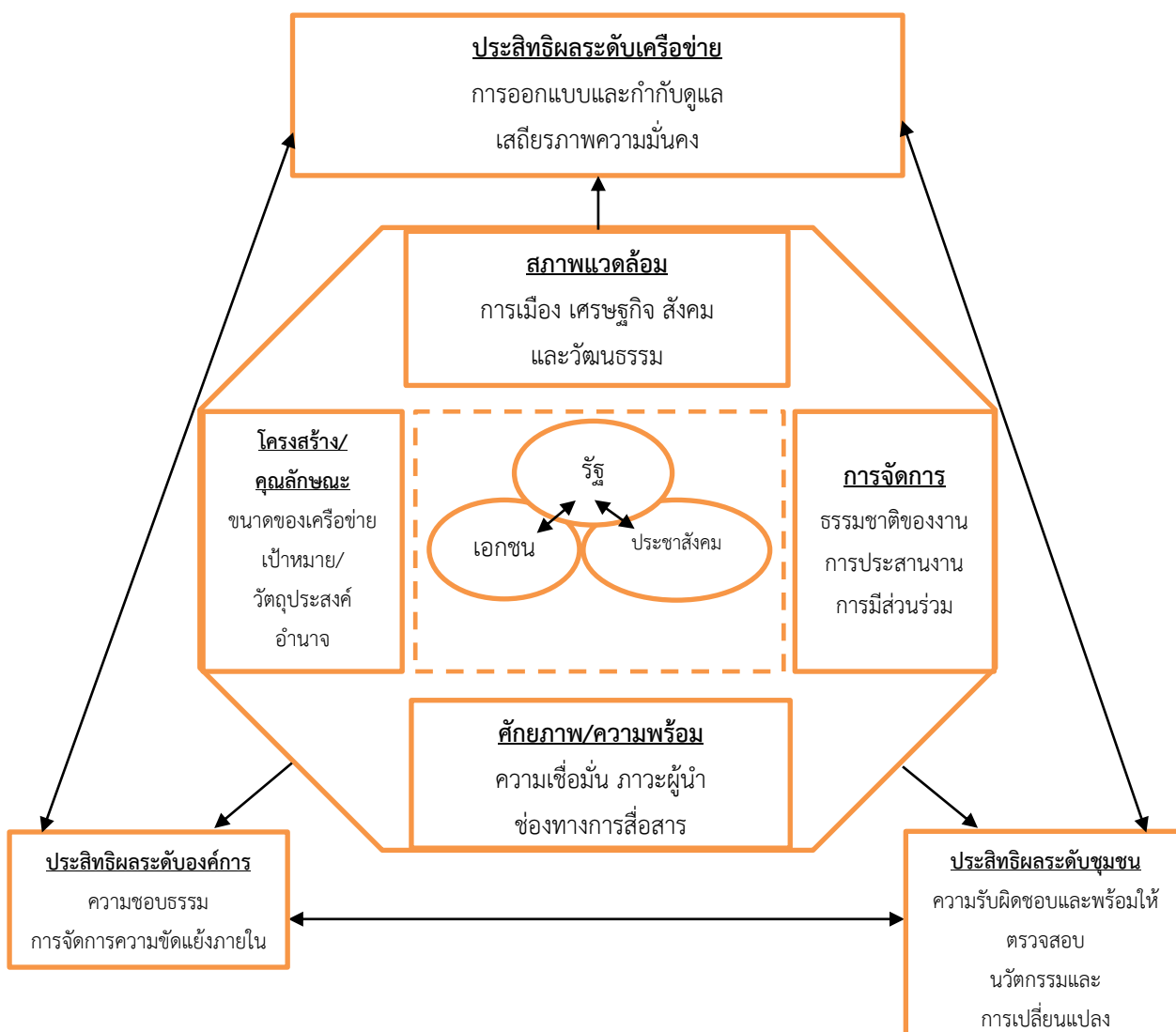
2. การออกแบบเครือข่ายให้สอดคล้องกับเป้าหมาย เป็นการเน้นถึงความสำคัญในการออกแบบ กำหนดลักษณะการดำเนินงาน และการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกในเครือข่าย หากสามารถออกแบบระบบเครือข่ายได้ดีโอกาสที่เครือข่ายจะสามารถดำเนินการและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ก็จะมีสูง โดยการกำหนดแนวทางการบริหารเครือข่ายจะทำให้การออกแบบเกิดโครงสร้าง ซึ่งทำให้เกิดการไหลของข้อมูลข่าวสาร และทรัพยากรภายในเครือข่ายเช่นเดียวกับแผนการดำเนินงานที่ดี การออกแบบที่เหมาะสมช่วยให้ภาครัฐบรรลุนโยบายและเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติการ โดยต้องมีการออกแบบโครงสร้างเครือข่ายหาแหล่งสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินการ และกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ในการสร้างเครือข่าย

3. การบูรณาการและเชื่อมโยงการดำเนินการ และการวัดผล เป็นการเน้นถึงความสำคัญของกลไกในการเชื่อมโยงระหว่างผู้ประสานงานเครือข่ายและสมาชิกในเครือข่าย เพื่อให้เกิดการประสานงานและการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของเครือข่าย โดยจัดทำดัชนีชี้วัดที่สอดคล้องกับเป้าหมายในการดำเนินการ เชื่อมโยงผลการดำเนินงานกับงบประมาณ จัดทำระบบวัดผลที่เชื่อมโยงระหว่างองค์กร จัดทำระบบประเมินและรับรองกระบวนการทำงาน

4. การประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเครือข่าย เพื่อให้การบริหารจัดการภาครัฐโดยอาศัยเครือข่ายประสบความสำเร็จ สามารถทำได้โดยหน่วยงานต่าง ๆ ต้องเชื่อมต่อกันได้ในหลายระดับผ่านระบบสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมต่อกันและกัน และการเชื่อมต่อกับสมาชิกเครือข่าย พัฒนาระบบสารสนเทศให้เป็นระบบเปิดที่สามารถเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลขององค์กรอื่นได้ภายใต้ระบบฐานข้อมูลของสมาชิกเครือข่ายและผู้รับบริการ จัดหาเครื่องมือสนับสนุนการทำงานร่วมกัน การวิเคราะห์ที่ช่วยตัดสินใจ จัดการความรู้

5. การพัฒนาความรู้และทักษะเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารเครือข่าย เนื่องจากการบริหารจัดการในสภาพแวดล้อมของรัฐที่ใช้ระบบเครือข่ายมีความซับซ้อนมากขึ้น เจ้าหน้าที่ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีความสามารถและศักยภาพที่แตกต่างออกไป นอกจากต้องรู้จักการวางแผน จัดทำงบประมาณ จัดการด้านพนักงาน และหน้าที่อื่น ๆ ของรัฐแล้ว การจัดการระบบเครือข่ายยังต้องการความเชี่ยวชาญในงานบางอย่าง เช่น การเจรจาต่อรอง การเป็นคนกลางประสานงาน การสื่อสารระหว่างบุคคล การจัดการโครงการ การวิเคราะห์ความเสี่ยง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่ไม่เป็นไปตามแผน การสร้างทีม เป็นต้น ดังนั้นการบริหารจัดการภาครัฐโดยอาศัยเครือข่าย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่สามารถออกคำสั่งเพียงอย่างเดียวเหมือนกับการฝึกทหาร แต่ทุกวันนี้ผู้บริหารเครือข่ายภาครัฐจำเป็นต้องมีลักษณะเหมือนผู้ควบคุมวงซิมโฟนีมากกว่า

สุธัญวัฒน์ เวชวงศ์วาน และอุทัย เลาหวิเชียร (2560) ได้ศึกษาแนวทางการประเมินประสิทธิผลในลักษณะองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งเครือข่ายและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของเครือข่าย ทั้งนี้จากผลการวิจัยที่ได้สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์เครือข่ายการบริหารงานภาครัฐเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ดังแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 สรุปรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์เครือข่ายการบริหารงานภาครัฐ

จากภาพที่ 2.2 ประสิทธิภาพในลักษณะองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งเครือข่าย ประกอบด้วย 1) ประสิทธิภาพระดับเครือข่ายคือ การออกแบบและกำกับดูแล และเสถียรภาพความมั่นคง 2) ประสิทธิภาพระดับองค์กรคือความชอบธรรมและการจัดการความขัดแย้ง และ 3) ประสิทธิภาพระดับชุมชนคือ ความรับผิดชอบและพร้อมให้ตรวจสอบ และนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง โดยแต่ละระดับจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ ในการแก้ไขปัญหาสาธารณะที่มีความสลับซับซ้อน ควรที่จะประเมินจากการสนับสนุนให้เกิดคุณภาพโดยรวมของการปฏิบัติงานในเครือข่าย มิใช่แค่การประเมินจากผลผลิต (output) จากนโยบายหรือโครงการเพียงเท่านั้น นอกจากนั้นการกำหนดเกณฑ์การประเมิน (criteria) จำเป็นที่จะต้องพิจารณา 1) สภาพทั่วไปของเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็โครงสร้างการกำกับดูแล ลักษณะการก่อตั้ง และขั้นตอนการพัฒนา และ 2) ระดับความแตกต่างของประสิทธิผล จำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดภายในเครือข่าย นอกจากนั้นควรให้ความสำคัญต่อปัจจัยต่าง ๆ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อเครือข่าย

อันได้แก่สภาพแวดล้อมของเครือข่าย โครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย การจัดการเครือข่าย และ ศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย

“การบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย” เป็นการบริหารที่นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยมีการจัดระบบงานหรือวิธีการทำงาน การจัดโครงสร้าง และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ โดยการยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการไปสู่การบริหารราชการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ที่เน้นการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน ทั้งในแนวระนาบ คือ สร้างความร่วมมือจากภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน นักวิชาการ สื่อสารมวลชน ฯลฯ และ แนวตั้ง คือ บูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อเชื่อมโยงการทำงาน และสร้างเอกภาพของการบริหารราชการแผ่นดิน

ความสำเร็จของการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย เป็นการทำงานร่วมกับภาคประชาชนและภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องแบบหุ้นส่วนความร่วมมือ นำไปสู่การยอมรับซึ่งกันและกัน ในผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม/ภาคประชาชน อันเป็นการสร้างพลังความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบราชการไปสู่เป้าหมาย คือ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง รวมทั้งผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ ในเรื่องของการบริหารภาครัฐได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ จากการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิม มาสู่การบริหารภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลโดยการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมนั้นรูปแบบของการบริหารงานจะเป็น “การบริหารภาครัฐเพื่อประชาชน” โดยมีแนวคิดการให้บริการสาธารณะคือผู้บริหารระดับสูง/ผู้บริหารมืออาชีพเป็นผู้กำหนดแผนงาน นโยบาย จัดสรรทรัพยากรและผลักดันลงไปยังผู้บริหารระดับกลาง และผู้ปฏิบัติงาน โดยรับนโยบายไปดำเนินงานให้บริการกับประชาชนและกลุ่มเป้าหมายหลัก ซึ่งเป็นผู้รับผลประโยชน์จากการทำงาน

ปัจจุบันการบริหารภาครัฐได้ก้าวสู่การบริหารภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่มีรูปแบบการบริหารงานเป็น “การบริหารภาครัฐเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน” คือการให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพ โดยจัดให้มีการบริการสาธารณะที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม และใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม ซึ่งจะเชื่อมโยงเข้ามาสู่แนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม โดยนำความต้องการของประชาชนมาเป็นหลักให้ผู้บริหารระดับสูงกำหนดยุทธศาสตร์จัดสรรทรัพยากรแก้ปัญหา กำกับผลงาน และให้ผลตอบแทนที่เป็นธรรม แล้วผลักดันยุทธศาสตร์สู่ผู้บริหารระดับกลางเพื่อแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติบริหารงานราชการ กำกับดูแลผลงาน รวมทั้งพัฒนาองค์กรและงาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติส่วนหน้าเป็น Knowledge Workers ที่ให้บริการสาธารณะที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและกลุ่มเป้าหมาย

การจัดการเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งอาจจำแนกประเภทของเครือข่ายได้เป็น 2 ลักษณะที่สำคัญ (Bevir, 2009) ได้แก่

1. เครือข่ายภาครัฐ (Intergovernmental Networks) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่เป็นของรัฐเท่านั้น ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Administration in implementation) อาจจะมี ความแตกต่างกันในระดับขององค์กรของรัฐ เช่น องค์กรของรัฐในระดับกลางร่วมกับองค์กรของรัฐในระดับ ภูมิภาค หรือองค์กรของรัฐกับองค์กรส่วนท้องถิ่นของรัฐ เป็นต้น โดยมีการสร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพา อาศัยซึ่งกันและกันในทรัพยากรที่แตกต่างและศักยภาพที่แตกต่างกัน และสร้างความไว้วางใจกันในการ ปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ของนโยบาย

2. เครือข่ายนโยบาย (Policy Network) เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่แตกต่างกัน ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นองค์กรของรัฐอย่างเดียว ดังเช่น เครือข่ายภาครัฐ แต่เป็นความเชื่อมโยงกันของ องค์กรที่มีความหลากหลาย โดยมีประเด็นร่วมกันหรือมีนโยบายหรือพื้นที่ที่เฉพาะเจาะจง (Specific Area of Public Policy) หรือมีความสนใจและมีความเชี่ยวชาญพิเศษในประเด็นนั้น ๆ

การบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จในขั้นตอนการปฏิบัติมีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง ประกอบด้วย (Bevir, 2010)

1. ด้านรัฐกำกับหรือรัฐจัดระเบียบ (Regulation State) คือ การปรับเปลี่ยนบทบาทรัฐจากรัฐควบคุม ผู้รัฐที่ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนานโยบายให้ประสบความสำเร็จ โดยอาศัย ภาควิชาต่าง ๆ ของรัฐ และมอบอำนาจความรับผิดชอบและความเป็นอิสระในการตัดสินใจบริหารจัดการ เพื่อสร้างความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน โดยรัฐทำหน้าที่กำกับด้วยกฎระเบียบ ข้อบังคับ และทำหน้าที่ ในการตรวจสอบภายใต้ขอบเขตของกฎหมายเพื่อควบคุมมิให้เครือข่ายมีอิสระที่มากจนเกินไป

2. การสร้างความร่วมมือ (Collaboration Network) ในการจัดการเครือข่ายการสร้าง ความสัมพันธ์และสร้างแนวร่วมเชิงนโยบายเพื่อการบริหารจัดการเครือข่าย จะทำให้ภายใต้นโยบาย เดียวกันจะมีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการกัน ร่วมด้วยช่วยกัน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จทางการจัดการนโยบายสาธารณะ

3. การสร้างทีมงาน (Team Working) การทำงานเป็นทีมและการสร้างความสัมพันธ์ของการ ทำงานร่วมกันภายใต้นโยบายเดียวกันจะนำไปสู่ความสำเร็จทางการจัดการนโยบายสาธารณะ

4. การสร้างภาวะผู้นำ (Leadership) สิ่งสำคัญของการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน อยู่ที่ภาวะผู้นำ ในอันที่จะสร้างวิสัยทัศน์ ภารกิจ พันธกิจที่จะรวมพลังของเครือข่ายไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้

5. การเจรจาต่อรอง (Negotiation) เป็นกลยุทธ์สำคัญของการจัดการเครือข่าย ภายใต้ความอิสระ ของแต่ละหน่วยงานที่มีจุดยืนหรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกันย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การประนีประนอมจึงเป็นหนทางของการนำไปสู่ความลงตัวทางการจัดการ

คุณลักษณะเด่นของการบริหารภาครัฐโดยอาศัยเครือข่าย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548)

1. ความยืดหยุ่น (flexibility) ระบบบริหารภาครัฐโดยอาศัยเครือข่ายจะมีความยืดหยุ่นและมีความคล่องตัวกว่าระบบการบริหารแบบลำดับขั้น ตัวอย่างเช่น ศูนย์กลางชุมชน สามารถช่วยเหลือแม่ลูกอ่อนที่ถูกทอดทิ้งโดยการแนะนำไปยังบ้านพักฉุกเฉิน การให้คำปรึกษาและการฝึกอบรมผ่านเครือข่ายผู้ให้บริการทั้งภาครัฐและเอกชนซึ่งจะดีกว่าการใช้บริการจากหน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียวเพราะระบบเครือข่ายจะให้ทางเลือกที่หลากหลายกว่า

2. นวัตกรรม (innovation) ระบบเครือข่ายจะเสนอบริการใหม่อยู่เสมอเมื่อเทียบกับหน่วยงานของรัฐที่ติดอยู่กับกฎระเบียบต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น บริษัท Forward Service Corporation ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรประจำรัฐวิสคอนซินที่ได้รับการจ้างเหมาจาก 6 เขตของรัฐวิสคอนซิน สามารถจัดหาที่พัก รถรับส่ง และทุนการศึกษา สำหรับผู้ที่ไม่มียานพาหนะและไม่มีที่อยู่อาศัยภายในระยะเวลา 2-3 เดือน ภายหลังจากเซ็นสัญญาจ้างเหมา นอกจากนี้แล้วบริษัทนี้ยังสามารถหาแหล่งทุนสนับสนุนเพิ่มเติมจากรัฐบาลกลางได้อีกด้วย ผลที่ได้ก็คือความหลากหลายของบริการเมื่อเทียบกับระบบเดิมที่ดำเนินการโดยแต่ละเขต

3. ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) ระบบเครือข่ายจะทำให้หน่วยงานของรัฐให้ความสนใจอยู่กับภารกิจหลักของหน่วยงานโดยการจ้างผู้เชี่ยวชาญมาช่วยดำเนินการภารกิจส่วนอื่น ตัวอย่างเช่น โรงเรียนของรัฐหลายแห่งได้จ้างเหมาองค์กรเอกชนที่มีความชำนาญในการบริหารจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศให้มาช่วยดำเนินการตั้งแต่การปรับปรุงระบบการเรียนการสอนจนถึงการบริหารโรงเรียน

4. ความรวดเร็ว (speed) การที่ไม่มีการควบคุมโดยตรงและสมาชิกในเครือข่ายมีอิสระในการตัดสินใจเองทำให้การตัดสินใจมีความรวดเร็วสามารถตอบสนองต่อปัญหาต่าง ๆ ด้วยความรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานในรูปแบบเครือข่ายการบริหารภาครัฐจะมีความแตกต่างกันตามพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ การหาสมาชิกในเครือข่ายที่เหมาะสมจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่าง ๆ และภาคประชาชนที่มีเป้าประสงค์ที่สอดคล้องกันมาร่วมดำเนินการจะช่วยให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดีและช่วยให้การบริหารของภาครัฐมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง โดยการสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพจะต้องคำนึงถึงยุทธศาสตร์ของเครือข่ายที่ชัดเจน การออกแบบเครือข่ายภาครัฐจะต้องมีความสอดคล้องกับคุณสมบัติขององค์กรภาครัฐ บริบทการดำเนินการ และขอบเขตในการดำเนินการ ระบบการวัดและประเมินผลการดำเนินงาน ระบบสารสนเทศที่ใช้ในการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลที่น่าไปสู่การประสานการดำเนินงานระหว่างสมาชิกในเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้ความสนใจต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคลากรภายในเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

2.4 ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

ประวัติความเป็นมาระบบผู้ตรวจการแผ่นดิน

ในอดีตรูปแบบการเมืองการปกครองของไทยที่เก่าแก่และยืนยาวที่สุดคือ ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยสมัยพ่อขุนรามคำแหง “ที่ปากประตูเมืองจะมีกระดิ่งแขวนไว้ให้ประชาชนที่ทุกข์ร้อนข้องใจมาสนักระดิ่ง และเมื่อพ่อขุนรามคำแหงผู้เป็นเจ้าของได้ยินก็จะเรียกมาถาม และพิจารณาตัดสินหาความชอบธรรมให้” ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการเมืองการปกครอง ผู้มีอำนาจบริหารระดับสูงกับราษฎรมีความเห็นต่างมากขึ้น อีกทั้งความสลับซับซ้อนในวิถีปฏิบัติทางการปกครองเพิ่มขึ้น จึงเกิดแนวความคิดที่จะควบคุมฝ่ายบริหารโดยผ่านกลไกพิจารณาตรวจสอบหรือการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งถือว่าเป็นผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชน

ในปี พ.ศ. 2517 คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้มี “ผู้ตรวจราชการแผ่นดินของรัฐสภา” ไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2517 แต่ในชั้นสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีการปรับปรุงร่างรัฐธรรมนูญโดยตัดในส่วนของผู้ตรวจการแผ่นดินออกไป

ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533 คณะกรรมาธิการการปกครอง และคณะกรรมาธิการกิจการสภาผู้แทนราษฎร ร่วมกับสถาบันนโยบายศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้จัดสัมมนาเรื่องผู้ตรวจการรัฐสภาขึ้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสัมมนาเกือบ 80 คน นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการระดมความคิดเห็นอย่างเป็นทางการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งผู้ตรวจการรัฐสภา

นับแต่นั้นเป็นต้นมาได้มีการจัดสัมมนา มีการอภิปรายและเผยแพร่แนวความคิดทางสื่อสารมวลชนต่าง ๆ มากขึ้น แต่แนวคิดดังกล่าวยังคงรับรู้อยู่ในกลุ่มสมาชิกรัฐสภา นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่งเท่านั้น หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2538 จึงเกิดแรงผลักดันอย่างจริงจังในการที่จะบัญญัติสถาบันผู้ตรวจการรัฐสภาไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย โดยแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2534 ฉบับที่ 5 ปีพุทธศักราช 2538 โดยบัญญัติในมาตรา 162 ทวิ ดังนี้

“พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งผู้ตรวจการรัฐสภามีจำนวนไม่เกินห้าคน ตามมติของรัฐสภา และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้ตรวจการรัฐสภา”

เนื่องจากไม่มีบทบังคับในเรื่องระยะเวลาการดำเนินการ ทำให้ตลอดระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงไม่มีการแต่งตั้งผู้ตรวจการรัฐสภาขึ้น

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากมีกระแสผลักดันให้มีการปฏิรูปการเมือง จนกระทั่งได้นำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ฉบับที่ 6 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2539 โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 211 ในเรื่องการตั้งคณะกรรมการสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น การจัดตั้งระบบผู้ตรวจการแผ่นดินจึงประสบความสำเร็จโดยใช้ชื่อว่า “ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา” และได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 7 ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา มาตรา 196 มาตรา 197 และมาตรา 198 และกำหนดให้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเพื่อรองรับและกำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติ ซึ่งรัฐสภาก็ได้ให้ความ

เห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว และประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา พ.ศ. 2542 ขึ้น

วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2543 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายพิเชต สุนทรพิพิธ เป็นผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาคนแรกของประเทศไทย และในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2543 ได้มีคำสั่งผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาแต่งตั้งให้นายปราโมทย์ โชติมงคล เป็นเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาคนแรกของประเทศไทย และให้ถือว่าวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2543 เป็นวันก่อตั้งสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ต่อมาได้มีการคัดเลือกผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาอีก 2 คน คือ นายพลทรัพย์ ปิยะอนันต์ และพลเอกธีรเดช มีเพียร

ต่อมาเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร โดยคณะบุคคลที่เรียกว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.)” และได้มีการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยหลักการแล้วพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญย่อมต้องถูกยกเลิกไปด้วย แต่มีประกาศ คปค. ฉบับที่ 14 ลงวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2549 ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภามีอยู่ต่อไป โดยให้เหตุผลว่า “เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับการรับเรื่องร้องเรียนและการบริหารราชการแผ่นดินและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นไปอย่างต่อเนื่อง คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงมีประกาศให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ต่อไป จนกว่าจะมีประกาศเป็นอย่างอื่น” ซึ่งทำให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภายังคงอยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป เพื่อแก้ไขความทุกข์ร้อนให้แก่ประชาชน

หลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถูกยกเลิก ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 โดยบัญญัติให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับสำหรับเป็นแนวทางในการปกครองประเทศ เมื่อการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จและจัดให้มีการออกเสียงประชามติ ผลปรากฏว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงประชามติเห็นชอบให้นำร่างรัฐธรรมนูญมาใช้บังคับ โดยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งยังคงระบบผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยบัญญัติให้เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญขององค์กรหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐต่อไป พร้อมทั้งมอบอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมให้อีกหลายประการ และมีการเปลี่ยนแปลงชื่อจาก “ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา” เป็น “ผู้ตรวจการแผ่นดิน” และในปี พ.ศ. 2552 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 ขึ้น

เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ได้มีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 เรื่อง การสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แต่ยังคงให้องค์กรอิสระและองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ปัจจุบันมีผู้ตรวจการแผ่นดินทั้งหมด 3 คน ประกอบด้วย นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน รองศาสตราจารย์อิสสระีย์ หาราชจรรยาโรจน์ ผู้ตรวจการแผ่นดิน และนายทรงศักดิ์ สายเชื้อ ผู้ตรวจการแผ่นดิน

หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดินในฐานะที่เป็นกลไกหลักในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนให้กับประชาชน มุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งในระดับเฉพาะรายบุคคลที่ยื่นเรื่องร้องเรียนมายังผู้ตรวจการแผ่นดิน และการแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนของประชาชนในวงกว้าง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินไว้ดังนี้

มาตรา 230 ผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใด ๆ บรรดาที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน หรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ

(2) แสวงหาข้อเท็จจริงเมื่อเห็นว่ามีผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้จัดหรือระงับความเดือดร้อน หรือความไม่เป็นธรรมนั้น

(3) เสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้ทราบถึงการที่หน่วยงานของรัฐยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วน ตามหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินตาม (1) หรือ (2) โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินแจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบเพื่อพิจารณาสั่งการ ตามที่เห็นสมควรต่อไป

ในการดำเนินการตาม (1) หรือ (2) หากเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินส่งเรื่องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการต่อไป

มาตรา 231 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 230 ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้เมื่อเห็นว่ามีกรณี ดังต่อไปนี้

(1) บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ให้เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

(2) กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ให้เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลปกครอง และให้ศาลปกครองพิจารณาวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดีปกครอง

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นกลไกหลักในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เพื่อความเป็นธรรมของแผ่นดิน”

คำอธิบาย

การดำเนินงานในช่วงแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2561 – 2565) มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมให้แก่ประชาชน โดยการพัฒนานวัตกรรมและการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการและการให้บริการ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพสูง การพัฒนางานด้านวิชาการส่งเสริมและพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานมากขึ้น ใช้เวลาทำงานน้อยลง แต่เสร็จสมบูรณ์และเกิดผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น

พันธกิจ (Mission)

ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

1. การแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชนอย่างเป็นธรรม
2. การเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อปรับปรุง แก้ไขกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือไม่เป็นธรรม
3. รายงานการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ

ภารกิจด้านเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้กำหนดเรื่องการดำเนินงานเกี่ยวกับเครือข่ายธรรมาภิบาลไว้ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2561 – 2565 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมแก่สังคม มีเป้าประสงค์ คือ ทุกภาคส่วนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศมีความรู้และเข้าใจหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนภารกิจด้านการอำนวยความสะดวก และได้กำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานไว้ 3 เรื่อง ได้แก่ 1) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทุกภาคส่วนและเพิ่มความเชื่อมั่นต่อการอำนวยความสะดวก 2) บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานและทุกภาคส่วน 3) สร้างและขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างประเทศ และได้กำหนดเรื่องการดำเนินงานด้านเครือข่ายธรรมาภิบาลไว้ภายใต้กลยุทธ์ที่ 2 การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานและทุกภาคส่วน

จากหน้าที่และอำนาจดังกล่าวข้างต้น ผู้ตรวจการแผ่นดินได้ปรับปรุงการจัดแบ่งส่วนงานและขอบเขตหน้าที่ของส่วนงานในสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อรองรับภารกิจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้จัดตั้งสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมขึ้น โดยมีภารกิจเกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ธรรมาภิบาล การสร้างและส่งเสริมเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน การดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง โดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการจัดแบ่งส่วนงานภายใต้สำนัก ซึ่งสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้แบ่งส่วนงานออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนสร้างและพัฒนาเครือข่าย และส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ส่วนสร้างและพัฒนาเครือข่าย มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำแผนงาน โครงการ แผนปฏิบัติการประจำปี ค่าของงบประมาณรายจ่าย ประสานงานด้านแผนและงบประมาณ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการปฏิบัติงาน และการใช้จ่ายงบประมาณ ดำเนินการเกี่ยวกับงานควบคุมภายใน งานบริหารความเสี่ยง ตลอดจนงานช่วยอำนวยความสะดวก งานการเงิน งานบัญชี และงานพัสดุของ สำนัก สํารวจ รวบรวม เพื่อจัดทำข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับเครือข่ายและภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการ ปฏิบัติงานของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงาน การศึกษาวิเคราะห์ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขให้ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามาช่วยเหลืองานของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงาน การจัดทำมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างเครือข่ายภาคประชาชนและภาคเอกชน ในการ สนับสนุนการปฏิบัติตามหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนการเป็นเครือข่ายในการ ตรวจสอบการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล ภาครัฐ การสร้าง สนับสนุน และจัดตั้งเครือข่ายเพื่อเพิ่มโอกาสและช่องทางในการเข้าถึง และสนับสนุนการ ปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงาน และให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายเรื่องสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินและหลักธรรมาภิบาล ร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำ ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนามาตรฐานทางจริยธรรมขึ้นใช้บังคับแก่ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ และผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ รวมทั้งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และหัวหน้า หน่วยงานธุรการของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ พิจารณา เสนอความเห็น และดำเนินการเพื่อเสนอ ผู้ตรวจการแผ่นดิน จัดทำ ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาข้อกำหนดทางจริยธรรมขึ้นใช้บังคับแก่พนักงานและ ลูกจ้างของสำนักงานตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของส่วนงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษา วิเคราะห์ และ กำหนดเนื้อหากิจกรรม เพื่อให้เครือข่ายภาคประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนัก ถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และหลักธรรมาภิบาล การจัด กิจกรรม ส่งเสริม สนับสนุน หรือประสานงานการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนและภาคเอกชน ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และหลักธรรมาภิบาลของ ภาครัฐ จัดกิจกรรม ส่งเสริม สนับสนุน หรือประสานงานการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตระหนักและคำนึงถึงการปฏิบัติงานที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ความไม่เป็นธรรม หรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็น หรือเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลของ ภาครัฐ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับธรรมาภิบาลในหน่วยงานของรัฐ ศึกษา วิเคราะห์ เสนอแนะมาตรการ และกลไกในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างมีธรรมาภิบาล โดยมีการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และเสริมสร้าง ความเข้มแข็งเครือข่ายผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ

การดำเนินงานที่ผ่านมา

ตามแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2561 – 2565) สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้มีผลการดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่ 2 การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนเพื่อเสริมสร้าง กลยุทธ์ที่ 2.2 บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานและทุกภาคส่วน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (ภาครัฐ เอกชน ประชาชน) ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรม โดยมีโครงการหลักที่สำคัญ คือ โครงการพัฒนาและขยายเครือข่าย (ธรรมาภิบาล/เรื่องร้องเรียน) เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม และโครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต และมีเป้าหมายในการดำเนินงาน คือ จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้นในการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา มีดังนี้

ผลการดำเนินงานของสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับภาคีเครือข่ายภายในประเทศ 2 ลักษณะ คือ การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาเครือข่าย มีผลการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

ภารกิจด้านการสร้างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน สิทธิและเสรีภาพของประชาชน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตระหนัก และคำนึงถึงการปฏิบัติงานที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ความไม่เป็นธรรมหรือภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ และให้การดำเนินการเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ตลอดจนดำเนินการหาบุคคลหรือองค์กรเพื่อมาร่วมเป็นเครือข่ายกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สำหรับการดำเนินการที่ผ่านมาผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถสร้างเครือข่ายในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ระดับองค์กรจำนวน 75 องค์กร อาทิ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เทศบาลนครหาดใหญ่ และในระดับบุคคลมีผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายของผู้ตรวจการแผ่นดิน จำนวน 1,500 คน โดยมีโครงการสำคัญ ดังนี้

1. โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต

1.1 กิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดินพบท้องถิ่นไทย: สานเสวนาสร้างชาติโปร่งใส สุจริตและเป็นธรรม”

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจัดกิจกรรมงานสัมมนา “ผู้ตรวจการแผ่นดินพบท้องถิ่นไทย: สานเสวนาสร้างชาติโปร่งใส สุจริตและเป็นธรรม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการต่อต้านการทุจริตให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนถอดองค์ความรู้และสร้างรูปแบบ (Model)

ในการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริตในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนและสามารถนำไปขยายผลได้ต่อไป โดยการจัดงานสัมมนาได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในการร่วมจัดงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ได้จัดกิจกรรมงานสัมมนา “ผู้ตรวจการแผ่นดินพบท้องถิ่นไทย: สานเสวนาสร้างชาติโปร่งใส สุจริตและเป็นธรรม” ในส่วนภูมิภาคใน 3 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคเหนือตอนล่างมีรายละเอียดในการดำเนินงาน ดังนี้

ครั้งที่ 1 ดำเนินการจัดงานสัมมนาในระหว่างวันที่ 26 – 27 มีนาคม 2561 ณ จังหวัดขอนแก่น มีกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ข้าราชการสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับคัดเลือกเพื่อเข้ารับการอบรมรวม 12 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม บึงกาฬ มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี ท้องถิ่นจังหวัด และผู้อำนวยการศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด ทั้ง 12 จังหวัด ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น มีผู้เข้าร่วมงานสัมมนาทั้งสิ้นรวม 340 คน

ครั้งที่ 2 ดำเนินการจัดงานสัมมนาในระหว่างวันที่ 4 – 5 กรกฎาคม 2561 ณ จังหวัดระยอง มีกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ข้าราชการสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับคัดเลือกเพื่อเข้ารับการอบรมรวม 8 จังหวัด ได้แก่ นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี จันทบุรี ระยอง และตราด ท้องถิ่นจังหวัดและผู้อำนวยการศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด 8 จังหวัด และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดระยอง รวมผู้เข้าร่วมงานสัมมนาทั้งสิ้น 223 คน

ครั้งที่ 3 ดำเนินการจัดงานสัมมนาในระหว่างวันที่ 29 – 30 สิงหาคม 2561 ณ จังหวัดพิษณุโลก มีกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ข้าราชการสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับคัดเลือกเพื่อเข้ารับการอบรมรวม 9 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี ท้องถิ่นจังหวัดและผู้อำนวยการศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด ทั้ง 9 จังหวัด ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดพิษณุโลก รวมผู้เข้าร่วมงานสัมมนาทั้งสิ้น 395 คน

1.2 กิจกรรมการลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of understanding: MOU) การเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อสร้างธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ

กิจกรรมการลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อสร้างธรรมาภิบาลในหน่วยงานของรัฐได้ดำเนินการเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2561 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล นายรักษเกชา แฉฉฉาย เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายวรวิทย์ สุขบุญ เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ นายประจักษ์ บุญยัง ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และนางพัชราภรณ์ อินทรียงค์ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อสร้างธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐระหว่าง 4 องค์กร โดยมี นายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานในพิธีและปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ “ประชาชนเข้มแข็ง ภาครัฐโปร่งใส ร่วมพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน” นอกจากนี้ได้มีกิจกรรมการเสวนาร่วมกันระหว่างผู้แทน 4 องค์กร

ในหัวข้อเรื่อง “เครือข่ายเข้มแข็ง ภาครัฐโปร่งใส ใครได้ประโยชน์” และได้มีการจัดนิทรรศการเผยแพร่ บทบาท หน้าที่และอำนาจของทั้ง 4 องค์กร

ในการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือดังกล่าวมีกิจกรรมที่เป็นกรอบความร่วมมือร่วมกัน คือ การสัมมนาแลกเปลี่ยนแนวทางและกระบวนการดำเนินการตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและเป็นเครือข่ายร่วมกันในการรณรงค์ เผยแพร่ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภารกิจของแต่ละหน่วยงานจำนวน 1 ครั้งและร่วมจัดนิทรรศการกับองค์กรเครือข่าย 3 หน่วยงาน เพื่อเผยแพร่หน้าที่ อำนาจ บทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินให้กับเครือข่ายภาครัฐและภาคประชาชนจำนวน อย่างน้อย 1 ครั้ง

1.3 กิจกรรมเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม

ดำเนินการจัดสัมมนาเรื่อง “ผู้ตรวจการแผ่นดินพหุท้องถิ่นไทย : สานเสวนาสังคมชาติโปร่งใส สุจริตและเป็นธรรม” ภายใต้โครงการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมธรรมาภิบาลและเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม กิจกรรมเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคมครั้งนี้ เป็นการดำเนินการ สัมมนา ซึ่งจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 20 - 21 มิถุนายน 2561 ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมบุรีศรีภู บูติค โฮเต็ล หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา การจัดสัมมนาดังกล่าวเป็นการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงาน ผู้ตรวจการแผ่นดินกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ ประจำจังหวัดสงขลา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา และสำนักงานเทศบาลนคร หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในการร่วมกันเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการจัดสัมมนาฯ เพื่อเสริมสร้างให้ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่น ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคใต้ (ตอนล่าง) เกิดความตระหนักในการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ประกอบการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดทั้ง เป็นการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการส่งเสริมธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ และสามารถนำข้อมูล ไปประกอบการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินการสัมมนาฯ มีผู้แทนของหน่วยงานเครือข่าย ของผู้ตรวจการแผ่นดินเข้าร่วมการสัมมนาฯ ประกอบด้วย ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และ เจ้าหน้าที่ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสิ้น 350 คน

1.4 กิจกรรมการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคม

ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการ ส่งเสริมธรรมาภิบาลและเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมกิจกรรมการสร้างและพัฒนาเครือข่าย เพื่อการส่งเสริมธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคม จัดสัมมนาการนำกระบวนการให้เกิดองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันพร้อมสร้างฐานเครือข่ายให้กับผู้ตรวจการแผ่นดินได้แก่ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ ของรัฐภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 80 คน จาก 39 องค์กร มีกำหนดการ 2 วัน ระหว่างวันที่ 7 - 8 มีนาคม 2561 ณ ห้องอมราวดี 1 โรงแรมเดอะกรีนปาร์ค แกรนด์ ยโสธร จังหวัดยโสธร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเครือข่ายภาคประชาสังคมมีความรู้ ความเข้าใจ ในหน้าที่และ อำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน วัตถุประสงค์จากแบบประเมินความพึงพอใจในแต่ละด้าน ผลการประเมิน ความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

โครงการประเมินผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้คัดเลือกโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบ ใน 4 ภูมิภาค ดังนี้

- 1) ภาคเหนือ ได้แก่ โรงเรียนสบปราบพิทยาคม จังหวัดลำปาง
- 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ โรงเรียนปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) ภาคตะวันออก ได้แก่ โรงเรียนชลบุรี “สุขบท” จังหวัดชลบุรี
- 4) ภาคใต้จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนนราสิกขาลัย จังหวัดนราธิวาส และโรงเรียน

ตะเคียนวิทยาเขต จังหวัดสงขลา

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินโครงการประเมินผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค ทั้ง 5 โรงเรียนดังกล่าวข้างต้น โดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการประเมินผลโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค ได้มีการประชุมคณะกรรมการฯ เพื่อระดมความคิดเห็นและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน และได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การดำเนินโครงการประเมินผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ณ โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพฯ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการดำเนินโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรม และนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาเป็นโรงเรียนคุณธรรม

นอกจากนี้ คณะทำงานฯ ได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในการดำเนินโครงการประเมินผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค และจัดประชุมคณะกรรมการประเมินผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค ในวันที่ 23 เมษายน 2561 เพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการเก็บข้อมูลผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรม และได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมสู่ความยั่งยืน” ระหว่างวันที่ 2 - 3 มิถุนายน 2561 ณ โรงแรมเบสท์เวสเทิร์น พลัส แวนด้าแกรนด์ จังหวัดนนทบุรี และดำเนินการจัดกิจกรรม “เพื่อนเยี่ยมเพื่อน แลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าสู่กันฟัง” ระหว่างวันที่ 8 - 12 กรกฎาคม 2561 ณ จังหวัดนราธิวาสและจังหวัดลำปาง

ภารกิจด้านการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินที่เคยร่วมกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินในการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยมุ่งเน้นให้เครือข่ายดำเนินการเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมกับพัฒนาความรู้ให้กับเครือข่าย เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านบทบาทและอำนาจหน้าที่ ตลอดจนความรู้ทางการส่งเสริมธรรมาภิบาล เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเป็นต้นแบบในการปฏิบัติงานในการเป็นเครือข่ายของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและขยายเครือข่ายของผู้ตรวจการแผ่นดินออกไปให้ครอบคลุมในแต่ละพื้นที่ ที่ผ่านมามีการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรต้นแบบการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต จำนวน 5

องค์กร คือ โรงพยาบาลสบปราบ จังหวัดลำปาง เทศบาลตำบลหนองไม้แดง จังหวัดชลบุรี วิทยาลัยชุมชนสงขลา จังหวัดสงขลา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส เทศบาลตำบลกะลุวอเหนือ จังหวัดนราธิวาส โดยมีโครงการต่าง ๆ ร่วมกับเครือข่ายต่าง ๆ ดังนี้

โครงการเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต

ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินโครงการเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต เพื่อเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลให้กับหน่วยงานของรัฐ โดยมีหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ (1) โรงพยาบาลสบปราบ จังหวัดลำปาง (2) เทศบาลตำบลหนองไม้แดง จังหวัดชลบุรี (3) วิทยาลัยชุมชนสงขลา จังหวัดสงขลา (4) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส (5) เทศบาลตำบลกะลุวอเหนือ จังหวัดนราธิวาส สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้นัดคณะผู้บริหารและบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ ประกอบไปด้วย การประชุมชี้แจงการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมความดีทั้งภายในและภายนอกองค์กร การนิเทศติดตามผลและการรายงานผลความก้าวหน้า

ในด้านการขยายเครือข่ายธรรมาภิบาลของผู้ตรวจการแผ่นดิน ประกอบไปด้วยกลุ่มโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา จำนวน 14 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 แห่ง โรงพยาบาลของรัฐ จำนวน 1 แห่ง และส่วนราชการ จำนวน 1 แห่ง รวม 18 แห่ง โดยกิจกรรมดังกล่าวจะได้ดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ด้วย ซึ่งสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้จัดเตรียมโครงการบูรณาการเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรมและองค์กรธรรมาภิบาลผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการปฏิบัติงานที่ดีต่อไป

จะเห็นได้จากการดำเนินการปี 2561 ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มุ่งเน้นในการสร้างเครือข่ายในการดำเนินการเป็นหลัก รวมทั้งได้ทำการพัฒนาเครือข่ายเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 จะดำเนินการสร้างเครือข่ายควบคู่ไปกับการพัฒนาเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การขยายผลในทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างผลงานทางวิชาการ เพื่อรองรับการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดินให้มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และเครือข่ายมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

ผลการดำเนินงานของสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับภาคีเครือข่ายภายในประเทศ 2 ลักษณะ คือ การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาเครือข่าย ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถสร้างเครือข่ายในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ระดับองค์กรจำนวน 85 องค์กร มีผลการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต

กิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดิน เสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม”

การดำเนินงานด้านการขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างธรรมาภิบาล และแผ่ระว่างมิให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้ดำเนินโครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต กิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดิน เสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้าราชการสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนในสังคมที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริตให้แก่กลุ่มเป้าหมายภาครัฐ และภาคส่วนอื่นในสังคมที่เกี่ยวข้อง เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรอิสระ และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต เกิดองค์ความรู้ และโมเดลในการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริตที่เหมาะสมในบริบทต่าง ๆ ของสังคม สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อขยายผลได้กับองค์กรภาครัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ได้จัดกิจกรรมงานสัมมนา “ผู้ตรวจการแผ่นดิน เสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” ในส่วนภูมิภาคได้ดำเนินการ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต จังหวัดเลย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดน่าน มีรายละเอียดในการดำเนินงาน ดังนี้

ครั้งที่ 1 จัดสัมมนาในระหว่างวันที่ 3 - 4 เมษายน 2562 ณ โรงแรมถาวร ปาล์ม บีช รีสอร์ท จังหวัดภูเก็ต

วันที่ 3 เมษายน 2562 พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน บรรยายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 การเสวนา เรื่อง “บทบาทภาครัฐกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคม” วิทยากรโดย นายวาทัญญู ทิพยมณฑา รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายสันติธร ยิ้มละมัย รองอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น นายปรีชานันต์ พุ่มเล็ก ผู้อำนวยการสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดภูเก็ต นายอำนวยการ พิณสุวรรณ เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดภูเก็ต และการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลกับการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” เพื่อสร้างเครือข่ายธรรมาภิบาลและส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมตามหลักธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากจังหวัดภูเก็ต สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดภูเก็ต กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต และทุกองค์กรภาคี โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 330 คน

วันที่ 4 เมษายน 2562 จัดสัมมนา ณ ห้องแคสเสด 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต มีกิจกรรมการบรรยายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 โดย นายวาทัญญู ทิพยมณฑา รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และการประชุมเชิงปฏิบัติการ “แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่กับการ

ดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต โดยอธิการบดี คณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 288 คน

ครั้งที่ 2 จัดสัมมนาระหว่างวันที่ 15 – 16 พฤษภาคม 2562 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จังหวัดเลย

วันที่ 15 พฤษภาคม 2562 นายบุรณัฐ ฐาปนดุลย์ ผู้ตรวจการแผ่นดิน บรรยายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 การเสวนา เรื่อง “บทบาทภาคีรัฐกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคม” วิทยากรโดย นายกมลธรรม วาสบุญมา รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายณรงค์ จินอ่ำ ปลัดจังหวัดเลย นายสำราญ ต่างดี ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่น สำนักส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย นายพחקกร เวียนตึง เจ้าพนักงานตรวจสอบทรัพย์สินชำนาญการพิเศษ สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดขอนแก่น และการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลกับการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” เพื่อสร้างเครือข่ายธรรมาภิบาลและส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมตามหลักธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากจังหวัดเลย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดเลย และทุกองค์กรภาคี โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 320 คน

วันที่ 16 พฤษภาคม 2562 มีกิจกรรมการบรรยายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 โดย นายกมลธรรม วาสบุญมา รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน การประชุมเชิงปฏิบัติการ “แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่กับการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย โดยอธิการบดี คณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 270 คน

ครั้งที่ 3 จัดสัมมนาระหว่างวันที่ 19 – 20 มิถุนายน 2562 ณ โรงแรมโดมอนด์พลาซ่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วันที่ 19 มิถุนายน 2562 นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน บรรยายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 กิจกรรมการเสวนา เรื่อง “บทบาทภาคีรัฐกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคม” วิทยากรโดย นายรักษเกชา แฉ่นาย เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายประจวบ สวัสดิ์ประสงค์ รองเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. นายสมพล สมเกียรติกุล ผู้ตรวจเงินแผ่นดิน สตภ.13 และนายกรวุฒิ บรรยงวรพินิจ ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น 1 และสรุปผล “แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลกับการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากจังหวัด

สุราษฎร์ธานี สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี และทุกองค์กรภาคี โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 317 คน

วันที่ 20 มิถุนายน 2562 มีกิจกรรมการบรรยายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 โดย นายรักษเกชา แฉ่ฉาย เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และการประชุมเชิงปฏิบัติการ “แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ กับการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โดยอธิการบดี คณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 265 คน

ครั้งที่ 4 จัดสัมมนาวันที่ 24 กรกฎาคม 2562 ณ โรงแรมน่านกรีนเลควิวีสอร์ท จังหวัดน่าน พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน บรรยายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 กิจกรรมการเสวนา เรื่อง “บทบาทภาครัฐกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคม” วิทยากรโดย นายรักษเกชา แฉ่ฉาย เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พันตำรวจตรี ชัชชนพ ผดุงกาญจน์ ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภาค 5 และนายกรวุฒิ บรรยงวรพินิจ ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น 1 การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากจังหวัดน่าน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดน่าน และทุกองค์กรภาคี โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 318 คน ซึ่งหลังจากเสร็จสิ้นการสัมมนาผู้เข้าร่วมสัมมนาจะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินในการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริตต่อไป

ภารกิจด้านการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินที่ได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาและพัฒนาต่อยอดเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินด้านการเสริมสร้างธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นให้เครือข่ายสนับสนุนการปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมกับสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินให้กับเครือข่าย ตลอดจนความรู้ด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาล เพื่อเพิ่มศักยภาพและเตรียมความพร้อมในการเป็นต้นแบบการปฏิบัติงานเพื่อขยายเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้ครอบคลุมในแต่ละพื้นที่ต่อไป โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 มีการดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่าย ดังนี้

(1) โครงการพัฒนาและขยายเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม

กิจกรรมพัฒนาและขยายเครือข่ายเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลและเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม

สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมดำเนินการจัดอบรมหลักสูตร “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” ระหว่างวันที่ 5 – 8 สิงหาคม 2562 ณ โรงแรมเซ็นทารา บาย เซ็นทารา ศูนย์ราชการ และคอนเวนชันเซ็นเตอร์ แจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อสร้าง

เครือข่ายในการส่งเสริมธรรมาภิบาลของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน 2. เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ และเสนอความคิดเห็นในการดำเนินงานด้านธรรมาภิบาล 3. เพื่อให้เกิดองค์ความรู้การพัฒนาเครือข่ายด้านธรรมาภิบาลของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อขยายผลไปยังองค์กรภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 50 คน 30 หน่วยงาน ประกอบด้วย ข้าราชการ พนักงาน และเจ้าหน้าที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดถึงผู้แทนจากหน่วยงานของรัฐที่เคยผ่านการเข้าร่วมการอบรม หรือการสัมมนาในโครงการต่าง ๆ ซึ่งจัดโดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน อาทิ โครงการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคใหม่ใส่ใจจริยธรรม โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต กิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” เป็นต้น

รูปแบบ กระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินโครงการดังกล่าวประกอบด้วย การอบรม การบรรยาย การอภิปราย การสัมมนา และการศึกษาดูงาน โดยแบ่งออกเป็น 4 กิจกรรมหลัก คือ 1. การดำเนินการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” 2. การเพิ่มกระบวนการศึกษาดูงานขององค์กรเสริมสร้างประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม 3. รายงานผลความก้าวหน้า (Progress report) 4. ผู้บริหารติดตามผลการดำเนินงานด้านการขับเคลื่อนแนวทางการส่งเสริมธรรมาภิบาลในองค์กร สำหรับการดำเนินโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 เป็นการดำเนินการในระยะที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่ 1 และกิจกรรมที่ 2 การดำเนินการอบรมครั้งนี้มีผู้ผ่านการอบรม จำนวน 50 คน ได้เข้ารับเกียรติบัตร เข้มตราสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และป้ายประชาสัมพันธ์ความรู้เบื้องต้นของผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการร้องเรียนของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อนำไปประชาสัมพันธ์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์โดยเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ กิจกรรมองค์กรบริหารส่วนจังหวัดสุญจร กิจกรรมแนะนำในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กิจกรรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสีขาว และกิจกรรมตามประเพณีที่จัดโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

2. โครงการบูรณาการเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรม และองค์กรธรรมาภิบาลผู้ตรวจการแผ่นดิน

2.1 จัดสัมมนาเพิ่มศักยภาพเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินส่วนภูมิภาค

สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจัดสัมมนา “เพิ่มศักยภาพเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินส่วนภูมิภาค” โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้บริหารหน่วยงาน เจ้าหน้าที่และคณาจารย์ จากหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการ 22 หน่วยงาน จำนวน 43 คน รวมทั้งคณะผู้บริหารและคณะเจ้าหน้าที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน จำนวน 17 คน รวม 60 คน ในวันที่ 21 - 22 พฤษภาคม 2562 ณ โรงแรมราม่า การ์เด้นส์ กรุงเทพฯ

รายละเอียดกิจกรรมประกอบด้วย การบรรยายพิเศษเรื่อง “บทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน” โดย นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน การบรรยาย “การบริหารจัดการ

อย่างมีธรรมาภิบาล ด้วยโครงการจังหวัดปลอดโฟม (No Foam)” โดยนายอรรถวิชช์ สัมพันธ์รัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน การบรรยาย “ต้นแบบบางมูลนากสู่พีจิตรจังหวัดคุณธรรม” โดยนายปกาศิต เรียมสุวรรณ ครูโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิद्याคม การพบปะเครือข่ายและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การแบ่งกลุ่มค้นหาแนวทางการขยายผลธรรมาภิบาลสู่ชุมชน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจังหวัดลำปาง กลุ่มจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มจังหวัดชลบุรี กลุ่มจังหวัดสงขลา และกลุ่มจังหวัดนครราชสีมา

2.2 กิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดินเปิดบ้านคุณธรรม”

สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดินเปิดบ้านคุณธรรม” นำผู้บริหารและผู้แทนจากเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรม และองค์กรธรรมาภิบาล จำนวน 22 หน่วยงาน จัดกิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรมพร้อมทั้งศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ระหว่างวันที่ 21 – 22 สิงหาคม 2562 ณ จังหวัดลำพูน รายละเอียดกิจกรรมมีดังนี้

วันพุธที่ 21 สิงหาคม 2562 จัดงาน “ผู้ตรวจการแผ่นดินเปิดบ้านคุณธรรม” ณ หอประชุมสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดย นายรักษเกชา แฉฉฉาย เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน กล่าวเปิดงาน พร้อมทั้งบรรยายพิเศษ “บทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน” ช่วงบ่ายเป็นการเสวนา “การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรมและองค์กรธรรมาภิบาล” และการบรรยาย “ต้นแบบบางมูลนากสู่พีจิตรจังหวัดคุณธรรม” พร้อมทั้งจัดกิจกรรม “เปิดบ้านคุณธรรม” โดยเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรม และองค์กรธรรมาภิบาล ร่วมจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และประสบการณ์การขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรม โดยมีเครือข่ายสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน จำนวน 22 แห่ง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของจังหวัดลำพูน จำนวน 400 คน เข้าร่วมงาน

วันพฤหัสบดีที่ 22 สิงหาคม 2562 นายรักษเกชา แฉฉฉาย เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมด้วยนายอรรถวิชช์ สัมพันธ์รัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน หัวหน้าส่วนราชการ และคณะเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เดินทางไปศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้การบริหารจัดการขยะ และกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม (OSR) คณะผู้ศึกษาดูงานร่วมกันปลูกต้นไม้ ณ บ้านป่าดิงงาม ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงาน และการวางแผนการกำหนดแนวทางในการนำไปปรับใช้ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง

3. โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา โครงการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเยาวชนในสถานศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา โครงการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเยาวชนในสถานศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา โครงการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นและเยาวชนในสถานศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อสร้างและพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 มีการดำเนินการประชุมทำความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมายคือ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ร่วมกับโรงเรียนเทศบาล 2 วัดสว่างคงคา และองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์งาม ร่วมกับโรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนจากสถาบันการศึกษา นักเรียน และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 2 ครั้ง และได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดกิจกรรมพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลให้แก่กลุ่มเป้าหมาย สำหรับการศึกษาวิจัยดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการของผู้ตรวจการแผ่นดินในการสร้างต้นแบบและพัฒนาเครือข่ายให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับต่อไป

4. กิจกรรม “สร้างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน พัฒนาระบบธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจไทย”

สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้จัดการสัมมนาการสร้างและพัฒนาเครือข่ายธรรมาภิบาลหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หัวข้อ “สร้างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน พัฒนาระบบธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจไทย” เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2562 ณ ห้องแกรนด์บอลรูม 1 โรงแรมราม่า การ์เด้นส์ กรุงเทพฯ กลุ่มเป้าหมายหลักของการจัดงานประกอบด้วย ผู้บริหารหน่วยงานรัฐวิสาหกิจหรือผู้บริหารที่รับผิดชอบดูแลสายงานธรรมาภิบาลของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 9 สาขา ได้แก่ 1.กลุ่มพลังงาน 2.กลุ่มขนส่ง 3.กลุ่มสื่อสาร 4.กลุ่มสาธารณูปการ 5.กลุ่มอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม 6.กลุ่มสังคมและเทคโนโลยี 7.กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ 8.กลุ่มเกษตร และ 9.กลุ่มสถาบันการเงิน รวม 55 หน่วยงาน มีผู้เข้าร่วมสัมมนารวมจำนวน 172 คน โดยมีรูปแบบในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

การบรรยายหัวข้อ “หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาล” โดย พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน การบรรยายหัวข้อ “บทบาทผู้ตรวจการแผ่นดินในการสร้างเครือข่ายรัฐวิสาหกิจ” โดย นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน และการประชุมชี้แจงแนวทางการสร้างเครือข่ายของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นของรัฐวิสาหกิจทั้ง 55 หน่วยงาน และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งมีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการแบ่งกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระดมความคิดเห็นเพื่อให้เกิดแนวทางการมีส่วนร่วมพัฒนาเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมธรรมาภิบาลร่วมกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ นำไปสู่การพัฒนาต่อยอดกิจกรรมในเครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

5. กิจกรรมตามกรอบความร่วมมือในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of understanding: MOU) การเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ

การลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2561 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล โดยมีการ

ดำเนินการตามกรอบความร่วมมือร่วมกันของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน และสำนักนายกรัฐมนตรี ดังนี้

ร่วมงานเสวนาในหัวข้อ “การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารภาครัฐ” ระหว่าง 4 องค์กร จำนวน 2 ครั้ง

ครั้งที่ 1 เสวนาหัวข้อ “การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารภาครัฐ” และเชิญเข้าร่วมงานโครงการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายข้อมูลข่าวสารภาคประชาชน ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2562 ณ โรงแรมวังจันทร์ ริเวอร์วิว จังหวัดพิษณุโลก โดยมีผู้เข้าร่วมงานประกอบด้วย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำวิสาหกิจชุมชน และประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดพิจิตร จำนวน 200 คน

ครั้งที่ 2 เสวนาหัวข้อ “การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารภาครัฐ” และเชิญเข้าร่วมงานโครงการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายข้อมูลข่าวสารภาคประชาชน ในวันที่ 31 กรกฎาคม 2562 ณ โรงแรมเอสเตวัน จังหวัดมหาสารคาม โดยมีผู้เข้าร่วมงานประกอบด้วย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำวิสาหกิจชุมชน และประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดพิจิตร จำนวน 200 คน

ผลการดำเนินงานของสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับภาคีเครือข่ายภายในประเทศ 2 ลักษณะ คือ การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาเครือข่ายมีผลการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

ภารกิจด้านการสร้างเครือข่าย

สำหรับการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถสร้างเครือข่ายในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ระดับองค์กรจำนวน 24 องค์กร และระดับความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาล อยู่ในระดับ 3 คือ บุคคล/องค์กรที่เข้าร่วมกิจกรรมและเป็นเครือข่ายในการส่งเสริมธรรมาภิบาลมีการดำเนินกิจกรรมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลในท้องถิ่น โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้

โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต

1. กิจกรรมการส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างธรรมาภิบาล และการรับรู้สิทธิหน้าที่พลเมือง “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)”

สืบเนื่องจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินที่โรงเรียนสอนดี (ประชารัฐอนุสรณ์) ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2560 ความทรงจำว่าราษฎรในพื้นที่จำนวนมากมีฐานะยากจน มีปัญหาด้านคุณภาพชีวิต สุขอนามัย การศึกษา ฯลฯ จึงมีพระราชดำริให้กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมกิจการในพระบรมวงศานุวงศ์

สำนักพระราชวัง จัดทำ “โครงการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนในพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 2561 - 2565)” เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอาชีพ คุณภาพชีวิต ครั้วเรือน การศึกษา และชุมชน การจัดการองค์ความรู้ชุมชน การสร้างรายได้และลดรายจ่ายในครั้วเรือน พร้อมทั้ง สร้างความมั่นคงด้านอาชีพแก่ราษฎร

ผู้ตรวจการแผ่นดิน (นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต) และบุคลากรของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลพระยาบันลือให้เป็นหมู่บ้านคุณธรรม ตำบลคุณธรรม จะสามารถสนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนในพระราชดำริฯ ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต กิจกรรมการส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างธรรมาภิบาล และการรับรู้สิทธิหน้าที่พลเมือง “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” โดยเน้นการนำเอาหลักคำสอนของศาสนา (ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม) ที่ประชาชนในพื้นที่นับถือมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของหมู่บ้าน ศาสนา (วัด, มัสยิด) และส่วนราชการในพื้นที่ “บ.ศ.ร.” โดยใช้ “คุณธรรมเป้าหมาย” และ “กิจกรรมส่งเสริมความดี” เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและรวมพลังความสามัคคีร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน และองค์กร (ส่วนราชการในพื้นที่) ให้เป็นตำบลคุณธรรม หมู่บ้านคุณธรรม ประกอบด้วย หมู่บ้านในตำบลพระยาบันลือ จำนวน 7 หมู่บ้าน และองค์กรคุณธรรม ประกอบด้วย องค์กรบริหารส่วนตำบลพระยาบันลือ โรงเรียนในตำบลพระยาบันลือ จำนวน 7 โรงเรียน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ที่ตั้งอยู่ในตำบลพระยาบันลือ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5

การขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างธรรมาภิบาล และการรับรู้สิทธิหน้าที่พลเมือง “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าว โดยได้มีการจัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนากิจกรรมตำบลคุณธรรม “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการค้นหาคุณธรรมเป้าหมายและคุณธรรมอัตลักษณ์ของกลุ่มหมู่บ้าน และองค์กร ดำเนินการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านในตำบลพระยาบันลือ จำนวน 7 หมู่บ้าน ระหว่างวันที่ 17 – 19 และวันที่ 21 กรกฎาคม 2563 และจัดกิจกรรมส่งเสริมความดี เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง 12 สิงหาคม 2563 ร่วมกับหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการ “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” ณ ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หลังจากกิจกรรมการประชาคมหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่บ้าน เพื่อพิจารณากำหนด “คุณธรรมเป้าหมาย” และ “กิจกรรมส่งเสริมความดี” ของหมู่บ้านแล้ว สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจะนิเทศติดตามการดำเนินงานของหมู่บ้าน และองค์กร ร่วมสังเกตการณ์ และให้กำลังใจกลุ่มเป้าหมายของโครงการ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวจะเป็นผู้ที่ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมความดี อันจะนำไปสู่คุณธรรมเป้าหมายของหมู่บ้านและองค์กรต่อไป

ภารกิจด้านการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 มีการดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่าย ดังนี้

1. โครงการพัฒนาและขยายเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม

สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้ดำเนินงานด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาล ประชาสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยได้จัดพิธีลงนามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding: MOU) เรื่อง การส่งข้อมูลข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ ในวันศุกร์ที่ 28 สิงหาคม 2563 ณ ลานอเนกประสงค์ ชั้น 2 (ทิศเหนือ) อาคารรัฐประศาสนภักดี ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 มีผู้เข้าร่วมงาน 53 หน่วยงาน จำนวน 475 คน

การลงนามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding: MOU) เรื่อง การส่งข้อมูลข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นความร่วมมือระหว่าง กรมอุตุนิยมวิทยา กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ บริษัท แอดวานซ์ ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด บริษัท ดีแทค ไตรเน็ต จำกัด บริษัท ทู มูฟ เอช ยูนิเวอร์แซล คอมมิวนิเคชั่น จำกัด บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) และ บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) โดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้จัดให้มีพิธีลงนามบันทึกความเข้าใจขึ้น เพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการส่งข้อมูลข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านระบบบริการส่งข้อความสั้นหรือ SMS ทางโทรศัพท์มือถือโดยไม่มีค่าธรรมเนียมการส่งข้อความ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชน และนักท่องเที่ยวในพื้นที่เสี่ยงภัยเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการแจ้งเตือนอย่างรวดเร็วทันทั่วทั้ง ซึ่งข้อความสั้นมีทั้งหมด 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน

การจัดงานดังกล่าวเป็นการขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเกี่ยวกับความปลอดภัยทางน้ำ ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนและนานาชาติ ตลอดจนมาตรการในการป้องกันอุบัติเหตุทางน้ำของภาครัฐ ซึ่งจะช่วยลดความสูญเสียทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนผลกระทบต่อภาพรวมของเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวของประเทศไทย รวมทั้งก่อให้เกิดการขยายผลเครือข่ายความร่วมมือสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินต่อไป

2. กิจกรรมตามกรอบความร่วมมือในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of understanding: MOU) การเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ

การลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อธรรมาภิบาล ในหน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2561 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล โดยมีการดำเนินการตามกรอบความร่วมมือร่วมกันของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน และสำนักนายกรัฐมนตรี

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้ร่วมงานเสวนาในหัวข้อ “การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารภาครัฐ” ณ ห้องประชุมจามจรี 1 โรงแรม

เดอะ แกรนด์จามจุรี รีสอร์ท จังหวัดลำพูน โดยนางสาวเรไร แยมสะอาด ผู้อำนวยการสำนักเครือข่ายและ การมีส่วนร่วม เป็นวิทยากรในการเสวนาหัวข้อ “การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วม ในการบริหารภาครัฐ” และเข้าร่วมจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการ แผ่นดิน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายข้อมูลข่าวสารภาคประชาชน ระหว่างวันที่ 1 – 3 กันยายน 2563 โดยมีผู้เข้าร่วมงานประกอบด้วย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคประชาชน ผู้นำชุมชนจากจังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 160 คน

ผลการดำเนินงานของสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการดำเนินงาน โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีทั้งในส่วนของการ สร้างเครือข่ายและการพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ดังนี้

ภารกิจด้านการสร้างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

สำหรับการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถสร้างเครือข่าย ในส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ระดับองค์กรจำนวน 26 องค์กร โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้

โครงการพัฒนาและขยายเครือข่ายธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม

กิจกรรมเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โควิดติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยจัดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “เครือข่ายผู้ตรวจการ แผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” รุ่นที่ 2 ในรูปแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom Cloud Meetings และ Facebook live ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 23 กันยายน 2564 โดยมี วัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อสร้างเครือข่ายในการร่วมกันดำเนินงานด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาล 2) เพื่อสร้าง หน่วยงานเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินที่สามารถประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการ แผ่นดิน ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชนกรณีที่ได้รับความสะดวกหรือความไม่ เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมาย ของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ 3) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้การพัฒนาเครือข่ายด้านธรรมาภิบาล ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อขยายผลไปยังองค์กรภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย ข้าราชการ พนักงาน และเจ้าหน้าที่ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น จำนวน 80 คน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 30 หน่วยงาน โดยเป็นเครือข่ายใหม่ จำนวน 26 หน่วยงาน และเครือข่ายเดิมที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 หน่วยงาน กิจกรรมประกอบด้วย การบรรยายพิเศษหัวข้อ “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการสนับสนุนงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” โดย นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน การบรรยายพิเศษหัวข้อ “ผู้ตรวจการแผ่นดินกับการ พิทักษ์สิทธิของประชาชน” โดย รองศาสตราจารย์อิสสระีย์ ธรรมชาติจรรยาโรจน์ ผู้ตรวจการแผ่นดิน การเสวนา

ในหัวข้อ “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินกับการช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์ COVID-19” ผู้ร่วมเสวนา นายสัจพร จันทร์ศรีนวล ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกระบี่ นายสุรินทร์ แสงทอง รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง รักษาการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง นางสาวชนิดา ธรรมเจริญ หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี นางลักขณา ชาญชิตปรีชา ผู้อำนวยการสำนักคลัง สำนักงานเทศบาลนครสกลนคร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” รุ่นที่ 2 เพื่อรับฟังและรับทราบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ความรับผิดชอบของเครือข่าย โดยผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมการประชุมได้ยกประเด็นปัญหาขึ้นเพื่อหาแนวทางในการแก้ไข หรือการหาทางออกร่วมกันตามคำแนะนำของผู้ตรวจการแผ่นดิน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มอบเกียรติบัตร และป้ายประชาสัมพันธ์สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนให้กับผู้เข้าร่วมการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” รุ่นที่ 2 เพื่อให้เครือข่ายนำไปใช้ในการดำเนินงานเผยแพร่ และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินรวมถึงขยายผลการดำเนินงานไปยังองค์กรภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้หน่วยงานเครือข่ายจะมีการรายงานผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานมายังสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินต่อไป

ภารกิจด้านการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 มีการดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่าย ดังนี้

1. โครงการพัฒนาและขยายเครือข่ายธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม

กิจกรรมติดตามการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้จัดกิจกรรม “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 12 พฤศจิกายน 2563 ณ ห้องศรีสกล โรงแรมเดอะมาเจสติก สกลนคร จังหวัดสกลนคร การจัดงานครั้งนี้เป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานจังหวัดสกลนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร และสำนักงานเทศบาลนครสกลนคร ผู้เข้าร่วมงานประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดสกลนคร หัวหน้าหน่วยงานรัฐวิสาหกิจทุกหน่วยงาน นายอำเภอทุกอำเภอ ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้นำองค์กรภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ จำนวน 364 คน หน่วยงานร่วมจัดนิทรรศการแสดงผลงานการขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมธรรมาภิบาลในองค์กร ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร สำนักงานเทศบาลนครสกลนคร โรงเรียนมัธยมศึกษาเทศบาล 3 “ยุติธรรมวิทยา” ชุมชนมะขามป้อม และเขื่อนนางคราม

การจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับเครือข่ายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร และสำนักงานเทศบาลนครสกลนครนับเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีความพร้อมในการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาลในชุมชน ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร และสำนักงานเทศบาลนครสกลนครได้มีการเผยแพร่หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินในการประชุมต่าง ๆ ตลอดจนจัดพื้นที่ภายในหน่วยงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

2. โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต

กิจกรรมผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม (พระยาบันลือ ตาบลคุณธรรม) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ให้ความร่วมมือกับกองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมกิจการในพระบรมวงศานุวงศ์ สำนักพระราชวัง ดำเนินงานโครงการ “พระยาบันลือ ตาบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” เพื่อดำเนินงานตามพระราชกระแสรับสั่งใน “โครงการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนในพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตาบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 2561 - 2565)” โดยดำเนินการต่อเนื่องจากปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ซึ่งได้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเป็นตำบลคุณธรรม การสร้างคุณธรรมต่อค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริตหรือต่อต้านการทุจริต การรับรู้สิทธิและหน้าที่พลเมือง การสร้างคุณธรรมเป้าหมาย และคุณธรรมอัตลักษณ์ให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ในตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ หมู่บ้าน โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบลพระยาบันลือ) โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมความดีเป็นระบบขับเคลื่อนการพัฒนา ทั้งในด้านการพัฒนาคนและพัฒนาสภาพแวดล้อม โดยมีวัด มัสยิด หน่วยงานราชการระดับอำเภอและระดับจังหวัดมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

ซึ่งการดำเนินโครงการฯ มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ แผนบูรณาการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ แนวทางที่ 1 ปลูกฝังวิถีคิด ปลูกจิตสำนึกให้มีวัฒนธรรมและพฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริต โดยมีกิจกรรมสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีวัฒนธรรม ค่านิยมสุจริต มีทัศนคติและพฤติกรรมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ

การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ได้ดำเนินกิจกรรมผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม “พระยาบันลือ ตาบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” เพื่อติดตามและเสริมหนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน โดยได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การติดตามการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จากนั้นมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมหนุนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความดี เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2564 โดยการประชุมหารือ “รับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาในการดำเนินโครงการ “พระยาบันลือ ตาบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” (ศาสนาพุทธ และอิสลาม) เพื่อการสร้างการรับรู้ สร้างจิตสำนึก และสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนต่อไป

“บทเรียนเปลี่ยนผ่าน สืบสานต่อยอด ถอดองค์ความรู้ สู่วิถีที่ยั่งยืน” เป็นเจตนารมณ์ของ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินที่จะขยายผล “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” สู่อำเภอต่าง ๆ ในอำเภอลาดบัวหลวง จึงได้ดำเนินกิจกรรมขยายผลการเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม (อำเภอคุณธรรม) (ขยายผล 6 ตำบล) ได้แก่ ตำบลลาดบัวหลวง ตำบลหลักชัย ตำบลสามเมือง ตำบลสิงหนาท ตำบลคูสลอด และตำบลคลองพระยาบันลือ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2564 ณ ที่ว่าการอำเภอ ลาดบัวหลวง อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนา “ตำบลคุณธรรม” ให้กับผู้นำ หรือตัวแทนจากหมู่บ้าน และองค์กรต่าง ๆ ของ 6 ตำบล การขยายผลพัฒนา “ตำบลคุณธรรม” ในอำเภอลาดบัวหลวง จะพัฒนาตามแนวคิด ยุทธศาสตร์การพัฒนา และแนวทางการขับเคลื่อนของ “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” แต่การนำไปปฏิบัติจริงนั้น จะต้องปรับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนร่วมกันพัฒนาชุมชน “หมู่บ้านคุณธรรม” และ “องค์กรคุณธรรม” ของตำบลพระยาบันลือจะคอยเป็นพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษากับตำบลอื่น ๆ เพื่อให้ทุกตำบลในอำเภอลาดบัวหลวงเป็น “ตำบลคุณธรรม” และเพื่อให้อำเภอลาดบัวหลวงมุ่งไปสู่การเป็น “อำเภอลาดบัวหลวงอำเภอคุณธรรม” ต่อไป

อย่างไรก็ดี การดำเนินโครงการดังกล่าวยังมีเป้าหมายที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน รวมถึงเป็นกลไกการดำเนินงานในลักษณะเชิงรุก การป้องกันการร้องเรียนหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้กระบวนการของคุณธรรมเป้าหมาย กิจกรรมส่งเสริมความดี และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ร่วมดำเนินกิจกรรม อันจะส่งผลในการลดปัญหาเรื่องร้องเรียนของประชาชนต่อหน่วยงานรัฐ เนื่องจากเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนจากการใช้กระบวนการ “ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” เป็นการลดปัญหาความเดือดร้อนตั้งแต่ต้นทาง การใช้กลไกกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐ และประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว

ผลการดำเนินงานของสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีทั้งในส่วนของการสร้างเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ดังนี้

ภารกิจด้านการสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถสร้างเครือข่ายในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยมีโครงการและกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

โครงการพัฒนาและขยายเครือข่ายธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม

กิจกรรมเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) โดยจัดอบรม “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” รุ่นที่ 3 ในรูปแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom Cloud Meetings และ Facebook Live

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2565 โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อสร้างหน่วยงานเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชนกรณีได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 2) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาเครือข่ายด้านธรรมาภิบาลของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อขยายผลไปยังหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย นายกเทศมนตรี ข้าราชการ พนักงาน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 65 คน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 30 หน่วยงาน การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ที่สนใจทุกจังหวัดสามารถเข้าร่วมรับฟังการถ่ายทอดสดผ่าน Facebook Live สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยหน่วยงานที่เข้าร่วมรับฟังการอบรมผ่าน Facebook Live ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 166 หน่วยงาน และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ จำนวน 143 หน่วยงาน รวมทั้งสิ้น 309 หน่วยงาน กิจกรรมการอบรมประกอบด้วย การบรรยายพิเศษหัวข้อ “ความรู้เกี่ยวกับผู้ตรวจการแผ่นดินและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” โดย นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน การบรรยายพิเศษหัวข้อ “ผู้ตรวจการแผ่นดินกับการพิทักษ์สิทธิของประชาชน” โดย รองศาสตราจารย์ อิศรสรีย์ ทรราชจูโรจน์ ผู้ตรวจการแผ่นดิน การบรรยายพิเศษหัวข้อ “การบริหารจัดการภาครัฐที่ดี (Good Administration) กับการสร้างความเป็นธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดย นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ ผู้ตรวจการแผ่นดิน การเสวนาในหัวข้อ “บทบาทของเครือข่ายในการสนับสนุนงานผู้ตรวจการแผ่นดิน” และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” เพื่อรับฟังและรับทราบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ความรับผิดชอบของเครือข่าย โดยผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมการประชุมได้ยกประเด็นปัญหาขึ้นเพื่อหาแนวทางในการแก้ไข หรือการหาทางออกร่วมกันตามคำแนะนำของผู้ตรวจการแผ่นดิน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มอบเกียรติบัตร และป้ายประชาสัมพันธ์สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนให้กับผู้เข้าร่วมการอบรม เพื่อให้เครือข่ายนำไปใช้ในการดำเนินงานเผยแพร่ และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงขยายผลการดำเนินงานไปยังองค์กรภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานเครือข่ายได้มีการรายงานผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานมายังสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เช่น การจัดตั้งมุมภายในหน่วยงานเพื่อจัดวางป้ายประชาสัมพันธ์สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน แผ่นพับ และเอกสารเผยแพร่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้กับเจ้าหน้าที่ภายในหน่วยงาน และประชาชนที่มาติดต่อหน่วยงาน ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น

กิจกรรมความร่วมมือในการสร้างความเป็นธรรมในหน่วยงานภาครัฐ (เครือข่ายกำนันและผู้ใหญ่บ้าน)

มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการสนับสนุนภารกิจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและเป็นเครือข่ายในการร่วมกันดำเนินงานด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรม 10 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสระบุรี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดนราธิวาส ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบออนไลน์ รายละเอียดกิจกรรมประกอบด้วย การบรรยายพิเศษหัวข้อ “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ตรวจการแผ่นดิน” การบรรยายหัวข้อ “กำนันและผู้ใหญ่บ้านกับการสนับสนุนการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน และการรายงานผลการปฏิบัติงาน” การบรรยายหัวข้อ “แอปพลิเคชันผู้ตรวจการแผ่นดิน” เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติการของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

การจัดกิจกรรมดังกล่าวได้มอบหมายภารกิจให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านดำเนินการให้คำแนะนำกรณีประชาชนในพื้นที่ต้องการส่งเรื่องร้องเรียน ประกอบด้วย การแนะนำช่องทางการร้องเรียนแก่ประชาชน ผู้ได้รับความเดือดร้อน หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม อันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัติ นอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อสอบถามข้อมูลในเบื้องต้น (สายด่วน 1676 โทรฟรีทั่วประเทศ) เกี่ยวกับการส่งเรื่องร้องเรียนมายังผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือให้ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินการเรื่องร้องเรียนของผู้ตรวจการแผ่นดิน กรณีไม่มีเรื่องร้องเรียนในพื้นที่ ขอความร่วมมือให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการร้องเรียนมายังผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยการเป็นสื่อบุคคลประชาสัมพันธ์ ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการร้องเรียนมายังผู้ตรวจการแผ่นดินผ่านทางหอกระจายข่าวหมู่บ้าน หรือช่องทางอื่น ๆ เมื่อมีการประชุมหมู่บ้าน และงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน ให้คำแนะนำกรณีลูกบ้านมาปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาหรือข้อขัดข้องในการติดต่อราชการกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ดำเนินการแจกแผ่นพับแนะนำสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินให้กับประชาชนผู้มาติดต่อ หรือเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ สนับสนุนภารกิจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินในพื้นที่ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการผู้ตรวจการแผ่นดินสัญจรพบประชาชน กิจกรรมประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ กิจกรรมส่งเสริมสิทธิการร้องเรียน และเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ คำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน ที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือไม่เป็นธรรม หรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ ทั้งนี้เครือข่ายกำนันและผู้ใหญ่บ้านจะรายงานผลการปฏิบัติงานมายังสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินผ่านระบบออนไลน์

กิจกรรมความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ ระดับจังหวัด

กิจกรรม “ความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัด” จัดขึ้น ณ โรงแรมหนองคาย ชาวิลลา แอนด์คอนเวนชั่นเซ็นเตอร์ จังหวัดหนองคาย ระหว่างวันที่ 1–2 สิงหาคม 2565 กิจกรรมประกอบด้วย การบรรยาย เรื่อง “บทบาท หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน: การแก้ไขความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมให้แก่ประชาชน” โดย นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน การบรรยาย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาเมืองหนองคายเพื่อรองรับยุคเศรษฐกิจใหม่” โดย นางสาวสิริมา วัฒนโธ รองผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย การบรรยายและแบ่งกลุ่ม เรื่อง “เครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัดกับการสนับสนุนการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดินและการรายงานการปฏิบัติการ” การบรรยายและแบ่งกลุ่ม เรื่อง “โครงการเพิ่มทักษะด้านอาชีพแก่นักเรียนที่ไม่ได้เรียนต่อหลังจบการศึกษาภาคบังคับ” และการบรรยายเรื่อง “สื่อสารผ่าน Social Media อย่างไรให้โดนใจมวลชน”

กิจกรรมในครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างเครือข่ายอาสาสมัครของผู้ตรวจการแผ่นดินในการช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อให้เครือข่ายอาสาสมัครเกิดองค์ความรู้ในการถ่ายทอดบทบาท หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินให้กับคนในชุมชน และเพื่อสร้างตัวแทนชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรม สื่อสารทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงสามารถสนับสนุนการเข้าถึงช่องทางให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินให้กับคนในชุมชน โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายนำร่องจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วยอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้านและชุมชน (อป.ม.ช.) เครือข่ายวิฑูรย์ชุมชน เครือข่ายสื่อมวลชน เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เครือข่ายวิฑูรย์กระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ และเครือข่ายนักประชาสัมพันธ์ภาครัฐจังหวัดหนองคาย

กิจกรรมประชาชนคนทำดี

กิจกรรมประชาชนคนทำดีมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในการตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และหลักธรรมาภิบาลแก่ประชาชน 2) เพื่อสร้างเครือข่าย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และ 3) เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ประชาชนในการรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคม โดยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมประชาชนคนทำดี เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2565 ณ โรงแรมไมด้า แกรนด์ ทวารวดี นครปฐม จังหวัดนครปฐม ดำเนินกิจกรรมสร้างเครือข่ายและส่งเสริมการมีส่วนร่วมแก่กลุ่มเป้าหมายจากหลายภาคส่วน ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในจังหวัดนครปฐม รวมจำนวนทั้งสิ้น 96 คน รวมถึงหัวหน้าส่วนราชการและผู้แทนส่วนราชการในจังหวัดนครปฐม 15 หน่วยงาน รายละเอียดกิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรมสเปคตรัม “รู้จักชุมชนเรา รู้จักจังหวัดเรากัน” กิจกรรมระดมความคิดเห็น “เสวนาสถาบันนครปฐม” (World Cafe)

กิจกรรมระดมความคิดเห็น พื้นที่เสรี “เราจะทำให้ภาพอนาคตจังหวัดนครปฐมที่เราอยากเห็นเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมอย่างไร และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจะสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายนครปฐมอย่างไรได้บ้าง” (Open Space) โดย มูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย ร่วมกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

กิจกรรมเยาวชนคนดีเพื่อสังคม

กิจกรรมเยาวชนคนดีเพื่อสังคมมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และสร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาเครือข่าย ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความตระหนักถึงสิทธิ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายทางสังคม และร่วมขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลของภาคส่วนต่าง ๆ โดยมีการจัดกิจกรรมเยาวชนคนดีเพื่อสังคมเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2565 ณ โรงแรมเซ็นทรา บาย เซ็นทารา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ แจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร รายละเอียดกิจกรรมประกอบด้วย เรียนรู้การเคารพสิทธิผ่านเกมการ์ดพลังสิทธิ แบบทดสอบ 7 ข้อ เพื่อรู้จักผู้ตรวจการแผ่นดิน กิจกรรมระดมสมอง “เราจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบเพื่อสังคมอย่างไร?” กิจกรรม “ภาพอนาคตในฐานะผู้นำ เราฝันอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงอะไร และคิดว่าต้องทำอะไรเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ปรารถนา” และการถอดบทเรียนร่วมกัน กลุ่มเป้าหมายเยาวชนในกรุงเทพมหานครเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 145 คน

กิจกรรมรับฟังความคิดเห็นเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม (Place of Justice)

จัดพิธีลงนามความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2565 ณ ห้องประชุม 902 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และในรูปแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom Cloud Meetings กิจกรรมประกอบด้วย พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย การเสวนา เรื่อง “แนวทางความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน กับ มูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย” การบรรยาย เรื่อง “สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 หน้าที่ของรัฐและสิทธิ หน้าที่พลเมือง” และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ดำเนินกิจกรรมรับฟังความคิดเห็นเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม (Place of Justice) เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2565 มีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมจากหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 150 คน ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคประชาสังคม เด็กและเยาวชน นอกจากนี้สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามเพื่อรับฟังความคิดเห็นผ่านสื่อโซเชียล หรือ Google Forms โดยมีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 1,100 คน จึงได้นำประเด็นจากการตอบแบบสอบถามดังกล่าวมาร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจะได้นำความเห็นต่าง ๆ ที่ได้รับไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมของหน่วยงานภาครัฐให้กับประชาชน หรือนำไปแก้ไขปัญหาเชิงระบบในอนาคตต่อไป

กิจกรรมผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม (พระยาบันลือ ตำบลคุณธรรม)

ดำเนินการติดตาม ทบทวน และเสริมหนุนกิจกรรมส่งเสริมความดี กิจกรรมผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” เนื้อหา “บทเรียนเปลี่ยนผ่าน สืบสานต่อยอด พระยาบันลือตำบลคุณธรรม” จัดประชุมติดตามทบทวนและเสริมหนุนกิจกรรมส่งเสริมความดี เพื่อพัฒนาศักยภาพการขับเคลื่อนโครงการ (กลุ่มองค์กร กลุ่มหมู่บ้าน และกลุ่มโรงเรียน) เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน และเสนอผลการขับเคลื่อนโครงการ “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” ในภาพรวมของปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 และนำเสนอแผนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความดี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ในวันที่ 14-15 วันที่ 21 และวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2565 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลพระยาบันลือ ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และโรงแรมเดอะไพนธ์ รีสอร์ท อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จัดกิจกรรมส่งเสริมความดีเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวันที่ 2 เมษายน 2565 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลพระยาบันลือ และพื้นที่ในตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และดำเนินการจัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินโครงการ “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อรายงานให้กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทราบ

กิจกรรมขยายผลการเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม (อำเภอคุณธรรม) (ขยายผล 6 ตำบล)

กิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีวัฒนธรรม ค่านิยมสุจริต มีทัศนคติและพฤติกรรมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน องค์กรศาสนา และหน่วยงานราชการในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมและธรรมาภิบาลจากทุกภาคส่วนและเป็นต้นแบบเพื่อการขยายผลการดำเนินงาน กิจกรรมประกอบด้วย การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนา “ตำบลคุณธรรม” ในอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 6 ตำบล ดังนี้ 1) ตำบลลาดบัวหลวง 2) ตำบลหลักชัย 3) ตำบลสามเมือง 4) ตำบลสิงหนาท 5) ตำบลคู้สลอด และ 6) ตำบลคลองพระยาบันลือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ ค้นหาคุณธรรมเป้าหมายและกิจกรรมส่งเสริมความดี (หมู่บ้าน และองค์กร) และเพื่อสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน องค์กรศาสนา และหน่วยงานราชการในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมและธรรมาภิบาลจากทุกภาคส่วน

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ประกอบด้วย 1) เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานนายกรัฐมนตรี การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เป็นต้น 2) เครือข่ายเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เครือข่ายภาคประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดนครปฐม 4) เครือข่ายภาคเอกชน เช่น บริษัท ทู มูฟ เอช ยูนิเวอร์แซล คอมมิวนิเคชั่น จำกัด บริษัท ดีแทค ไตรเน็ต จำกัด บริษัท แอดวานซ์ ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด เป็นต้น 5) เครือข่ายภาคประชาสังคม เช่น มูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทย เป็นต้น

รายชื่อเครือข่ายของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินแบ่งตามการจัดกิจกรรม

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 – 2565

หน่วยงานเครือข่ายกิจกรรม “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม”

เครือข่ายองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ตารางที่ 2.1 เครือข่ายองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
2	องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
3	องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
4	องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
5	องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
6	องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
7	องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
8	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
9	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
10	องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
11	องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
12	องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
13	องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
14	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
15	องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
16	องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
17	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
18	องค์การบริหารส่วนจังหวัดกระบี่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
19	องค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
20	องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
21	องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
22	องค์การบริหารส่วนจังหวัดพังงา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
23	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
24	องค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3

ตารางที่ 2.2 เครือข่ายเทศบาลนคร

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	เทศบาลนครเชียงใหม่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
2	เทศบาลนครเชียงราย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
3	เทศบาลนครระยอง	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
4	เทศบาลนครสกลนคร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
5	เทศบาลนครขอนแก่น	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
6	เทศบาลนครหาดใหญ่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
7	เทศบาลนครภูเก็ต	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
8	เทศบาลนครยะลา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3

ตารางที่ 2.3 เครือข่ายเทศบาลเมือง

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	เทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
2	เทศบาลเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
3	เทศบาลเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
4	เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
5	เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
6	เทศบาลเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
7	เทศบาลเมืองบ้านสวน จังหวัดชลบุรี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
8	เทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
9	เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
10	เทศบาลเมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
11	เทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
12	เทศบาลเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
13	เทศบาลเมืองพังงา จังหวัดพังงา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
14	เทศบาลเมืองสะเตา จังหวัดสงขลา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
15	เทศบาลเมืองคอกหงส์ จังหวัดสงขลา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
16	เทศบาลเมืองควนลัง จังหวัดสงขลา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3

ตารางที่ 2.4 เครือข่ายเทศบาลตำบล

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	เทศบาลตำบลไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
2	เทศบาลตำบลยุหว่า จังหวัดเชียงใหม่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
3	เทศบาลตำบลแม่จัน จังหวัดเชียงราย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
4	เทศบาลตำบลนางแล จังหวัดเชียงราย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
5	เทศบาลตำบลเวียงพางคำ จังหวัดเชียงราย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
6	เทศบาลตำบลวังดิน จังหวัดลำพูน	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
7	เทศบาลตำบลริมปิง จังหวัดลำพูน	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
8	เทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
9	เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
10	เทศบาลตำบลพรหมพิรามจังหวัดพิษณุโลก	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
11	เทศบาลตำบลบึงระมาณ จังหวัดพิษณุโลก	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
12	เทศบาลตำบลสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
13	เทศบาลตำบลบางไผ่ จังหวัดพิจิตร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
14	เทศบาลตำบลลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
15	เทศบาลตำบลท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
16	เทศบาลตำบลหัวสะพาน จังหวัดเพชรบุรี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
17	เทศบาลตำบลบ้านฉาง จังหวัดระยอง	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
18	เทศบาลตำบลสุนทรภู่ จังหวัดระยอง	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
19	เทศบาลตำบลด่านซ้าย จังหวัดเลย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
20	เทศบาลตำบลเขาแก้ว จังหวัดเลย	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
21	เทศบาลตำบลบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
22	เทศบาลตำบลศรีสุนทร จังหวัดภูเก็ต	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
23	เทศบาลตำบลฉลอง จังหวัดภูเก็ต	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2

ตารางที่ 2.5 เครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบล

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
2	องค์การบริหารส่วนตำบลสมอแข จังหวัดพิษณุโลก	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
3	องค์การบริหารส่วนตำบลมะตูม จังหวัดพิษณุโลก	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
4	องค์การบริหารส่วนตำบลเพชรชมพู จังหวัดกำแพงเพชร	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
5	องค์การบริหารส่วนตำบลหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
6	องค์การบริหารส่วนตำบลสะพานหิน จังหวัดนครปฐม	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
7	องค์การบริหารส่วนตำบลลานตากฟ้า จังหวัดนครปฐม	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
8	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านพร้าว จังหวัดนครนายก	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
9	องค์การบริหารส่วนตำบลตาขัน จังหวัดระยอง	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
10	องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน จังหวัดขอนแก่น	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
11	องค์การบริหารส่วนตำบลคำแคน จังหวัดขอนแก่น	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
12	องค์การบริหารส่วนตำบลนางาม จังหวัดขอนแก่น	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
13	องค์การบริหารส่วนตำบลนิคมห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
14	องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 1
15	องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพนม จังหวัดกระบี่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
16	องค์การบริหารส่วนตำบลนาเหนือ จังหวัดกระบี่	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
17	องค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียง จังหวัดพังงา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 2
18	องค์การบริหารส่วนตำบลคุระ จังหวัดพังงา	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3
19	องค์การบริหารส่วนตำบลคลองเฉลิม จังหวัดพัทลุง	เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความเป็นธรรมในสังคม รุ่นที่ 3

เครือข่ายกิจกรรม “สร้างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน พัฒนาการธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจไทย”

ตารางที่ 2.6 เครือข่ายหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	การไฟฟ้านครหลวง (กฟน.)	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มพลังงาน
2	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.)	
3	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)	
4	บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) (ปตท.)	
5	การรถไฟแห่งประเทศไทย	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มขนส่ง
6	การทำเรือแห่งประเทศไทย	
7	การรถไฟฟ้ามหานครแห่งประเทศไทย	
8	การทางพิเศษแห่งประเทศไทย	
9	สถาบันการบินพลเรือน	
10	องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ	
11	บริษัท ขนส่ง จำกัด	
12	บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน)	

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย	
13	บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มขนส่ง	
14	บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด		
15	บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน)	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มสื่อสาร	
16	บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)		
17	บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด		
18	บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน)		
19	การประปานครหลวง	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มสาธารณูปการ	
20	การประปาส่วนภูมิภาค		
21	การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย		
22	การเคหะแห่งชาติ		
23	องค์การจัดการน้ำเสีย		
24	บริษัท ธนารักษ์พัฒนาสินทรัพย์ จำกัด		
25	การยาสูบแห่งประเทศไทย	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม	
26	สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล		
27	โรงพิมพ์ตำรวจ		
28	โรงงานไฟ		
29	องค์การตลาด		
30	องค์การสุรา		
31	บริษัท สหโรงแรมไทยและการท่องเที่ยว จำกัด		
32	บริษัท อุกรุงเทพ จำกัด		
33	การยางแห่งประเทศไทย		เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มเกษตร
34	องค์การคลังสินค้า		
35	องค์การสะพานปลา		
36	องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร		
37	องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย		
38	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ	
39	องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์		
40	องค์การสวนพฤกษศาสตร์		
41	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มสังคมและเทคโนโลยี	
42	การกีฬาแห่งประเทศไทย		
43	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย		

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
44	องค์การเภสัชกรรม	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มสังคมและเทคโนโลยี
45	องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ	
46	สำนักงานธนานุเคราะห์	เครือข่ายธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจ กลุ่มสถาบันการเงิน
47	บริษัทตลาดรองสินเชื่อที่อยู่อาศัย	
48	ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)	
49	ธนาคารออมสิน	
50	ธนาคารอาคารสงเคราะห์	
51	ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย	
52	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	
53	ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย	
54	ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาด ย่อมแห่งประเทศไทย	
55	บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม	

เครือข่ายกิจกรรมการส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างธรรมาภิบาล และการรับรู้สิทธิหน้าที่พลเมือง
“พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)”

ตารางที่ 2.7 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลพระยาบันลือ

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	หมู่ที่ 1 บ้านดอนตาช้าง	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
2	หมู่ที่ 2 บ้านปากคูตาฉัตร	
3	หมู่ที่ 3 บ้านหาดทราย	
4	หมู่ที่ 4 บ้านลำกะลา	
5	หมู่ที่ 5 บ้านสี่แยก	
6	หมู่ที่ 6 บ้านคูตาฉัตร	
7	หมู่ที่ 7 บ้านหนองสองห้อง	

ตารางที่ 2.8 เครือข่ายองค์กรคุณธรรมตำบลพระยาบันลือ

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	องค์การบริหารส่วนตำบลพระยาบันลือ	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
2	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพระยาบันลือ หมู่ที่ 2	
3	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพระยาบันลือ หมู่ที่ 5	
4	โรงเรียนวัดบันลือธรรม “ลำกะประชารัฐ”	
5	โรงเรียนรุ่งวิทยา (ประชาอุปถัมภ์)	
6	โรงเรียนวัดฉัตรทอง (เลื่อนประชานุกูล)	
7	โรงเรียนสอนดี (ประชารัฐอนุสรณ์)	
8	โรงเรียนลาดบัวหลวง (นิมนवलอุทิศ)	
9	โรงเรียนลาดบัวหลวงไพโรจน์วิทยา	
10	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จ.พระนครศรีอยุธยา	

หน่วยงานเครือข่ายกิจกรรมขยายผลการเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม (อำเภอคุณธรรม) (ขยายผล 6 ตำบล)

ตารางที่ 2.9 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลคูสลอด

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	หมู่ที่ 1 บ้านดอนกลาง	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
2	หมู่ที่ 2 บ้านลาดด้วน	
3	หมู่ที่ 3 บ้านโรงวัว	
4	หมู่ที่ 4 บ้านหมูใหญ่	
5	หมู่ที่ 5 บ้านลำโพง	
6	หมู่ที่ 6 บ้านหลุมตารอด	
7	หมู่ที่ 7 บ้านคุ้มแม่	
8	หมู่ที่ 8 บ้านลำกะลา	
9	หมู่ที่ 9 บ้านวิวนอน	
10	หมู่ที่ 10 บ้านหนองเต็น	

ตารางที่ 2.10 เครือข่ายองค์กรคุณธรรมตำบลคูสลอด

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	องค์การบริหารส่วนตำบลคูสลอด	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
2	สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน	
3	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคูสลอด	
4	โรงเรียนคูสลอด 2 (ชมเข้มวิทย์อุปถัมภ์)	
5	โรงเรียนวัดโสภณเจติการาม	

ตารางที่ 2.11 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลสิงหนาท

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	หมู่ที่ 1 บ้านหนองสนุ่น	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
2	หมู่ที่ 2 บ้านหลุมทองกลาง	
3	หมู่ที่ 3 บ้านหลวงประสิทธิ์	
4	หมู่ที่ 4 บ้านหนองสนุ่น	
5	หมู่ที่ 5 บ้านหลุมทองกลาง	
6	หมู่ที่ 6 บ้านหนองน้ำส้ม	
7	หมู่ที่ 7 บ้านหลุมทองกลาง	

ตารางที่ 2.12 เครือข่ายองค์กรคุณธรรมตำบลสิงหนาท

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	องค์การบริหารส่วนตำบลสิงหนาท	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
2	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงหนาท	
3	โรงเรียนหงส์ประภาสประสิทธิ์	

ตารางที่ 2.13 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลหลักชัย

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	หมู่ที่ 1 บ้านหมูกอง	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
2	หมู่ที่ 2 บ้านกระทุ่มหลักชัย	
3	หมู่ที่ 3 บ้านคลองญี่ปุ่นเหนือ หมู่ที่ 3	
4	หมู่ที่ 4 บ้านบัวห้วย	
5	หมู่ที่ 5 บ้านคลองญี่ปุ่นเหนือ	

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
6	หมู่ที่ 6 บ้านรางเนื้อตาย	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
7	หมู่ที่ 7 บ้านหนองบัว	
8	หมู่ที่ 8 บ้านตาช้าง	
9	หมู่ที่ 9 บ้านดอนโพธิ์	
10	หมู่ที่ 10 บ้านคลองโหมง	

ตารางที่ 2.14 เครือข่ายองค์กรคุณธรรมตำบลหลักชัย

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	องค์การบริหารส่วนตำบลหลักชัย	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
2	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหลักชัย	
3	โรงเรียนวัดปทุมวัน (โสณิกรประชานุสรณ์)	
4	โรงเรียนวัดลาดประทุมคงคาราม	
5	โรงเรียนวัดหลักชัย (ประชาบวรสถิตย์)	

ตารางที่ 2.15 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลสามเมือง

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	หมู่ที่ 1 บ้านสี่แยก	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
2	หมู่ที่ 2 บ้านหนองปลาหมอ	
3	หมู่ที่ 3 บ้านสามเมือง	
4	หมู่ที่ 4 บ้านหนองหล่ม	
5	หมู่ที่ 5 บ้านพานหมอน	
6	หมู่ที่ 6 บ้านคลองหนึ่ง	
7	หมู่ที่ 7 บ้านทตผู้ใหญ่กา	
8	หมู่ที่ 8 บ้านคลองพิสนธ์	

ตารางที่ 2.16 เครือข่ายองค์กรคุณธรรมตำบลสามเมือง

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	เทศบาลตำบลสามเมือง	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
2	โรงพยาบาลลาดบัวหลวง	
3	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสามเมือง	
4	โรงเรียนวัดลาดบัวหลวง (สหมิตรศึกษา)	

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
5	โรงเรียนวัดตรีพาราสิมาเขต	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
6	โรงเรียนวิทยานนท์	
7	โรงเรียนสัตตปทุมบำรุง	

ตารางที่ 2.17 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลลาดบัวหลวง

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	หมู่ที่ 1 บ้านตลาดเวาเฮย์	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
2	หมู่ที่ 2 บ้านลาดบัวหลวง หมู่ที่ 2	
3	หมู่ที่ 3 บ้านลาดบัวหลวง หมู่ที่ 3	
4	หมู่ที่ 4 บ้านตะพังโคลน	
5	หมู่ที่ 5 บ้านเมฆขลา	
6	หมู่ที่ 6 บ้านรางหอยขม	
7	หมู่ที่ 7 บ้านหญ้าไทร	
8	หมู่ที่ 8 บ้านหัวแมลงวัน	
9	หมู่ที่ 9 บ้านดอน	

ตารางที่ 2.18 เครือข่ายองค์กรคุณธรรมตำบลลาดบัวหลวง

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	เทศบาลตำบลลาดบัวหลวง	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
2	องค์การบริหารส่วนตำบลลาดบัวหลวง	
3	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลลาดบัวหลวง	
4	โรงเรียนอุปถัมภ์โรจนประสิทธิ์	
5	โรงเรียนวัดสุทธาวาส	
6	โรงเรียนวัดอินทอารี (สำนักงานสลากกินแบ่งสงเคราะห์ 289)	
7	โรงเรียนวัดหญ้าไทร (ราษฎร์ประสิทธิ์)	

ตารางที่ 2.19 เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรมตำบลคลองพระยาบันลือ

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	หมู่ที่ 1 บ้านคลองพระยาบันลือ	เครือข่ายหมู่บ้านคุณธรรม
2	หมู่ที่ 2 บ้านสุเหร่ารอซิดี	
3	หมู่ที่ 3 บ้านหนองหนึ่ง	
4	หมู่ที่ 4 บ้านหนองสอง	
5	หมู่ที่ 5 บ้านทตผู้ใหญ่กา	
6	หมู่ที่ 6 บ้านคลองใหม่	
7	หมู่ที่ 7 บ้านมาลาฮี	

ตารางที่ 2.20 เครือข่ายองค์กรคุณธรรมตำบลคลองพระยาบันลือ

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	องค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระยาบันลือ	เครือข่ายองค์กรคุณธรรม
2	โรงเรียนรอซิดี	
3	โรงเรียนวัดราษฎร์บุญคุณาราม	
4	โรงเรียนมาลาฮีสงเคราะห์	
5	โรงเรียนประสิทธิ์วิทยา	
6	โรงเรียนสามัคคีวิทยา	

หน่วยงานเครือข่ายกิจกรรมตามกรอบความร่วมมือในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of understanding: MOU) การเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ

ตารางที่ 2.21 เครือข่ายเพื่อธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ	สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียน
2	สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน	
3	สำนักนายกรัฐมนตรี	

หน่วยงานเครือข่ายกิจกรรมตามกรอบความร่วมมือบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding: MOU) เรื่อง การส่งข้อมูลข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่

ตารางที่ 2.22 เครือข่ายการส่งข้อมูลข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	กรมอุตุนิยมวิทยา	เครือข่ายการส่งข้อมูลข่าวสาร แจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านบริการ โทรศัพท์เคลื่อนที่
2	กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	
3	บริษัท ทู มูฟ เอช ยูนิเวอร์แซล คอมมิวนิเคชั่น จำกัด	
4	บริษัท ดีแทค ไตรเน็ต จำกัด	
5	บริษัท แอดวานซ์ ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด	
6	บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)	
7	บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน)	

หน่วยงานเครือข่าย กิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดิน เสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม”
จังหวัดเลย และจังหวัดภูเก็ต

ตารางที่ 2.23 เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตจังหวัดเลย และจังหวัดภูเก็ต

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	เทศบาลเมืองเลย	เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต จังหวัดเลย
2	เทศบาลเมืองวังสะพุง	
3	เทศบาลตำบลเชียงกลม	
4	เทศบาลตำบลเชียงคาน	
5	เทศบาลตำบลท่าลี่	
6	เทศบาลตำบลนาดอกคำ	
7	เทศบาลตำบลนาดินคำ	
8	เทศบาลตำบลน้ำสวย	
9	เทศบาลตำบลโนนปอแดง	
10	เทศบาลตำบลภูกระดึง	
11	เทศบาลตำบลเอราวัณ	
12	องค์การบริหารส่วนตำบลกกตู	
13	องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำสวย	

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
14	องค์การบริหารส่วนตำบลโนนป่าซาง	เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต จังหวัดเลย
15	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเพิ่ม	
16	องค์การบริหารส่วนตำบลบุษม	
17	องค์การบริหารส่วนตำบลปวนพุ่ม	
18	องค์การบริหารส่วนตำบลปากหมัน	
19	องค์การบริหารส่วนตำบลโพนสูง	
20	องค์การบริหารส่วนตำบลเมือง	
21	องค์การบริหารส่วนตำบลวังสะพุง	
22	องค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง	
23	องค์การบริหารส่วนตำบลโคกงาม	
24	องค์การบริหารส่วนตำบลโคกใหญ่	
25	องค์การบริหารส่วนตำบลจอมศรี	
26	องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงคาน	
27	องค์การบริหารส่วนตำบลท่าลี่	
28	องค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา	
29	องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหิน	
30	องค์การบริหารส่วนตำบลนาดี	
31	องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสองรัก	
32	องค์การบริหารส่วนตำบลसानตม	
33	องค์การบริหารส่วนตำบลเสี้ยว	
34	องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคัน	
35	องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว	
36	องค์การบริหารส่วนตำบลหนองผือ	
37	องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยพิชัย	
38	องค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายขาว	
39	องค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี	
40	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลย	
41	สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์จังหวัดเลย	
42	สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จังหวัดเลย	
43	เรือนจำจังหวัดเลย	

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย	
44	สำนักงานคลังจังหวัดเลย	เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต จังหวัดเลย	
45	บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) จังหวัดเลย		
46	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเลย		
47	สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ประจำจังหวัดเลย		
48	การประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดเลย		
49	ธนารักษ์พื้นที่จังหวัดเลย		
50	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเลย เขต 1		
51	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19		
52	สำนักงานสถิติจังหวัดเลย		
53	สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเลย		
54	สำนักงานประกันสังคมจังหวัดเลย		
55	สำนักงานขนส่งจังหวัดเลย		
56	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย		
57	สำนักงานพลังงานจังหวัดเลย		
58	สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเลย		
59	องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต		เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต จังหวัดภูเก็ต
60	เทศบาลนครภูเก็ต		
61	เทศบาลตำบลศรีสุนทร		
62	เทศบาลตำบลฉลอง		
63	เทศบาลเมืองป่าตอง		
64	เทศบาลเมืองกระทุ้		
65	เทศบาลตำบลกะรน		
66	เทศบาลตำบลเชิงทะเล		
67	เทศบาลตำบลเทพกษัตรี		
68	เทศบาลตำบลรัชฎา		
69	เทศบาลตำบลราไวย์		
70	เทศบาลตำบลวิชิต		
71	องค์การบริหารส่วนตำบลเชิงทะเล		

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
72	องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว	เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต จังหวัดภูเก็ต
73	องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ขาว	
74	องค์การบริหารส่วนตำบลสาคร	
75	องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคลอก	
76	สำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต	
77	สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ต	
78	สำนักงานสถิติจังหวัดภูเก็ต	
79	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดภูเก็ต	
80	สำนักงานพาณิชย์จังหวัดภูเก็ต	
81	สำนักงานประมงจังหวัดภูเก็ต	
82	สำนักงานสรรพากรพื้นที่ภูเก็ต	

หน่วยงานเครือข่ายโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา โครงการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเยาวชนในสถานศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 2.24 เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตจังหวัดกาฬสินธุ์

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประจำจังหวัดกาฬสินธุ์	เครือข่ายธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต จังหวัดกาฬสินธุ์
2	เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์	
3	องค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม	
4	โรงเรียนเทศบาล 2 วัดสว่างคงคา	
5	โรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม	

หน่วยงานเครือข่ายโครงการเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริต

ตารางที่ 2.25 เครือข่ายองค์กรต้นแบบการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	โรงพยาบาลสบปราบ จังหวัดลำปาง	เครือข่ายองค์กรธรรมาภิบาล
2	เทศบาลตำบลหนองไม้แดง จังหวัดชลบุรี	

ลำดับ	รายชื่อหน่วยงานเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
3	วิทยาลัยชุมชนสงขลา จังหวัดสงขลา	เครือข่ายองค์กรธรรมาภิบาล
4	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส	
5	เทศบาลตำบลกะลุวอเหนือ จังหวัดนราธิวาส	

หน่วยงานเครือข่ายกิจกรรมความร่วมมือในการสร้างความเป็นธรรมในหน่วยงานภาครัฐ
(เครือข่ายกำนันและผู้ใหญ่บ้าน)

ตารางที่ 2.26 เครือข่ายกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดเชียงราย	สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชน
2	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดน่าน	
3	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดปทุมธานี	
4	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดสระบุรี	
5	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดอ่างทอง	
6	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดสมุทรสงคราม	
7	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดกาฬสินธุ์	
8	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดสกลนคร	
9	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดภูเก็ต	
10	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนราธิวาส	

เครือข่ายความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย

ตารางที่ 2.27 เครือข่ายความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	มูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย	สนับสนุนวิทยากร และร่วมจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชน

เครือข่ายกิจกรรมความร่วมมือระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ ระดับจังหวัด

ตารางที่ 2.28 เครือข่ายประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองคาย

ลำดับ	รายชื่อเครือข่าย	รูปแบบการทำงานของเครือข่าย
1	สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองคาย	ประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่ และอำนาจ ของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนแนะนำ ช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชน
2	อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้านและ ชุมชน จังหวัดหนองคาย	
3	วิทยุชุมชนจังหวัดหนองคาย	
4	สื่อมวลชนจังหวัดหนองคาย	
5	เครือข่ายวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ของกรมประชาสัมพันธ์ จังหวัดหนองคาย	
6	อาสาสมัครแรงงานจังหวัดหนองคาย	

2.5 ศูนย์ยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

2.5.1 ความหมายยุติธรรมชุมชน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของยุติธรรมชุมชนไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Roman and Group (2002 อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550) ให้ความหมายของคำว่า
ยุติธรรมชุมชน หมายถึง มาตรการหรือยุทธวิธีในการลดและป้องกันอาชญากรรม โดยมีลักษณะที่สร้างหรือ
เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วน ขณะที่แนวนโยบายแบบยุติธรรมชุมชนจะเน้นให้ความสำคัญกับการ
เผชิญหน้าอาชญากรรมและการกระทำผิดด้วยวิธีเชิงรุก แก้ปัญหาทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลในการป้องกัน
ควบคุม ลด และเยียวยาความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างและรักษาความ
ปลอดภัย ความเข้มแข็งและความยุติธรรมในชุมชน รวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

ยศศักดิ์ โกศัยกานนท์ ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นหุ้นส่วน
ในการดำเนินงานกับภาครัฐ โดยกล่าวว่ายุติธรรมชุมชนเป็นรูปแบบวิธีการในเชิงปฏิบัติการที่มุ่งเน้น
การสร้างเสริมความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและการป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้น
ในชุมชน โดยอาจมีลักษณะการดำเนินงานแบบเป็นหุ้นส่วนระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วน
เกี่ยวข้องในการรับผิดชอบความปลอดภัยสาธารณะ และสร้างความใกล้ชิดกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยของชุมชนอันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชุมชนซึ่งกระบวนการ
ยุติธรรมตามธรรมดาไม่สามารถดำเนินการได้ มาตรการเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ให้ชุมชนสามารถ
เข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทและจัดการความขัดแย้งในชุมชน หรือมีส่วนในการปรับเปลี่ยน
พฤติกรรมของผู้กระทำผิด และกำหนดบทลงโทษทางสังคมแก่ผู้ที่ก่อความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชน (ยศศักดิ์
โกศัยกานนท์, มปป.)

นิตยา โพธิ์นอก และณัฐภาณุกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี (2560) ยุติธรรมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบยุติธรรมทางเลือก และเป็นแนวคิดที่ทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ ทำให้ประชาชนมีความปลอดภัยและชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งการใช้ชุมชนเป็นฐานคิดนี้ เป็นการเปลี่ยนการใช้ทฤษฎีความยุติธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐที่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิด มาเป็นการใช้ทฤษฎีความยุติธรรมชุมชนที่ให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งความยุติธรรมจะสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการร่วมกันจัดระเบียบชุมชนและเยียวยาสมานฉันท์แทนการลงโทษ

วันชัย รุจนวงศ์ กล่าวว่า หากนิยามของคำว่ายุติธรรมชุมชนแล้วคำนิยามควรจะประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ

1. เป็นกิจกรรมด้านการป้องกันและควบคุมปัญหาอาชญากรรมในชุมชน
2. เป็นการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน
3. รัฐมีหน้าที่เป็นหุ้นส่วนร่วมกับชุมชน

จากองค์ประกอบดังกล่าว สมาคมคุมประพฤติและพักการลงโทษของสหรัฐอเมริกาจึงให้คำนิยามคำว่ายุติธรรมชุมชนว่ามีความหมายดังนี้

“ยุติธรรมชุมชน คือ วิธีการเชิงกลยุทธ์ในการป้องกันและลดการเกิดอาชญากรรม โดยการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนร่วมกับชุมชน นโยบายหลักของยุติธรรมชุมชนจึงอยู่ที่การแก้ปัญหาเชิงรุก โดยมุ่งที่การป้องกัน ควบคุม และลดการเกิดอาชญากรรม รวมทั้งการเยียวยาความเสียหายจากอาชญากรรม ทั้งนี้เพื่อให้เกิด ดำรงไว้ซึ่งความปลอดภัยและความยุติธรรมในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน”

ซึ่งเป้าหมายหลักของยุติธรรมชุมชน คือการเสริมสร้างความปลอดภัยในสังคมและดูแลคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยชุมชนเป็นตัวแกนหลักโดยการทำงานร่วมกันกับภาครัฐอย่างมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

ยุติธรรมชุมชน คือกระบวนการที่คนใหม่ที่ว่าด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนในการสร้างพลังเครือข่ายความเข้มแข็งเพื่อควบคุมอาชญากรรมในชุมชน สำหรับการดำเนินงานของยุติธรรมชุมชนนั้นมีจุดเน้นเพื่อให้ประชาชนรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเข้าถึงความยุติธรรม และกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพหรือความสามารถในการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนโดยการระดมพลและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนฐานคิดที่ให้ชุมชนแก้ปัญหาของชุมชนเอง อันนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือความสมานฉันท์อย่างยั่งยืนของชุมชน โดยมีภารกิจหลัก 4 ประการคือ 1.การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด 2.การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ 3.การเยียวยาและเสริมพลัง 4.การคืนคนดีกลับสู่ชุมชน เพื่อให้ทุกคนในสังคมไทยได้มีโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรมและความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคกัน

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2548) กล่าวว่า แนวคิดยุติธรรมชุมชน มีหลักการสำคัญคือเน้นว่าอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ควรทำหน้าที่เฉพาะการลงโทษผู้กระทำผิด การยับยั้งป้องกันการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลเท่านั้น ควรขยายหน้าที่ความรับผิดชอบออกไปให้รวมถึงการป้องกันอาชญากรรม การประนอมข้อพิพาท และการ

แก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรเข้าหาชุมชน และพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนไปพร้อมกัน

สำนักงานกิจการยุติธรรม (2552) ได้อธิบายแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ไว้ดังนี้

ยุติธรรมชุมชน (Community Justice) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับความยุติธรรมโดยเป็นการทำงานร่วมกันแบบเป็น “หุ้นส่วน” ใด ๆ ระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับชุมชน การทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนนั้น เป็นการทำงานโดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมทางตรงและทางอ้อมในระดับเพื่อนบ้านหรือในระดับชุมชน อย่างไรก็ตามในการอำนวยความสะดวก การสร้างความเป็นธรรม และความสงบสุขในทุกพื้นที่ทุกระดับจะไม่สามารถบรรลุผลอย่างยั่งยืนได้ หากภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียว

2.5.2 องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชน

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ (2550) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของยุติธรรมชุมชนไว้ดังนี้

1. เป็นกลไกที่ดำเนินการในระดับชุมชน
2. เป็นกลไกที่ใช้การร่วมมือจากชุมชนในรูปแบบหุ้นส่วน
3. เป็นมาตรการประการหนึ่งที่สามารถใช้ผสมผสานได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการหลักหรือตามระเบียบแบบแผน
4. เป็นการเปิดพื้นที่ช่องว่าง โอกาส ในการที่ประชาชน ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความยุติธรรมในชุมชน รวมถึงการสร้างความสะดวกสบายในชุมชน
5. เป็นการสร้างพลังให้กับภาคประชาชนในการลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องความเป็นยุติธรรม
6. เป็นการทำงานในเชิงรุกเพื่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ
7. เป็นความยืดหยุ่นในการสร้างรูปแบบที่หลากหลายในการสร้างความเป็นธรรมและความยุติธรรมโดยไม่ยึดติดกับกฎระเบียบของรัฐ

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2550) ได้รวบรวมองค์ประกอบหลัก ๆ ของยุติธรรมชุมชนมี 5 ประการ ดังนี้

1. ยุติธรรมชุมชนเน้นการให้ความสำคัญแก่เพื่อนบ้านที่ระดับรากหญ้า จากขอบเขตของประมวลกฎหมายอาญาซึ่งถูกโยงไว้กับอำนาจทางการเมือง ซึ่งสำหรับวิถีคนเมืองกฎหมายทำหน้าที่ควบคุมสังคมให้เข้ารูปเข้ารอยเพื่อสังคมส่วนรวม แต่บางครั้งพบว่าบรรดากฎหมายบ้านเมืองเหล่านี้ ปราศจากความหมายหรือมีนัยสำคัญต่อวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นโดยสิ้นเชิง ดังนั้น องค์ประกอบประการแรกของแนวคิดยุติธรรมชุมชนตามฐานคตินี้ คือ เพิกถอนกิจกรรมต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมที่ยึดติดกับฐานที่ตั้ง และแทนที่ด้วยการประยุกต์กิจกรรมการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เหมาะสมกับวิถีชุมชนในแต่ละพื้นที่
2. ยุติธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาภายใต้กรอบทฤษฎีแบบยุติธรรมชุมชนนั้น อาชญากรรมไม่ใช่การต่อสู้ชิงความเป็นผู้ชนะระหว่างสองฝ่าย “แต่เป็นชุดของปัญหาที่ต้องแก้ไข” และให้

ความสำคัญกับปัญหาทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านความปลอดภัยที่ต้องแก้ไขเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต และอีกด้านหนึ่งคือพลังสมรรถนะของผลที่เกิดมาจากกระบวนการแก้ไขปัญหเหล่านี้ได้สำเร็จ กล่าวได้ว่าองค์ประกอบสำคัญของยุติธรรมชุมชนข้อนี้เป็นเรื่องของความร่วมมือของประชาชนร่วมกันแบ่งปันค่านิยมและความเอื้ออาทรเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน

3. การฟังฟังผู้มีอำนาจและลดการผลักความรับผิดชอบให้สถาบันกระบวนการยุติธรรม กระแสหลักมีลักษณะเป็นการปกครองแบบลำดับชั้น เป็นการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาในลักษณะความสัมพันธ์แนวตั้ง ขณะที่แนวคิดแบบยุติธรรมชุมชนไม่ใช้รูปแบบองค์กรแนวตั้งตามธรรมเนียมแบบดั้งเดิม แต่ใช้เครือข่ายความสัมพันธ์แบบแนวราบแทน ซึ่งผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมอาจรายงานไปยังประชาชนที่เป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแทน ขณะเดียวกันตัวแทนจากองค์กรย่อยในชุมชนอาจร่วมกันทำงานกับตัวแทนจากหน่วยอื่นโดยใช้รูปแบบแมทริกซ์ (Matrix) ได้ เพื่อเกิดการปรับปรุงความร่วมมือประสานงานและเพิ่มพูนแนวคิดและแนวทางปฏิบัติในลักษณะภาคตัดขวางให้มีความหลากหลายมากขึ้น

4. เพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน ยุติธรรมกระแสหลักนั้นเกี่ยวข้องกับการกล่าวหาปัจเจกบุคคลว่ากระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งต่อเหยื่ออาชญากรรม อาจเรียกได้ว่าเป็น “การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเฉพาะราย” ยุติธรรมชุมชนตระหนักดีว่าการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเฉพาะรายนี้เป็นเรื่องสำคัญ แต่หากต้องยอมให้กับเป้าหมายที่มีความสำคัญยิ่งกว่าซึ่งก็คือ การเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น โครงการคุ้มครองสิทธิอัยการเพื่อนบ้าน (Neighborhood Prosecution Initiatives) ทั้งนี้ ภายใต้ทฤษฎียุติธรรมชุมชนเชื่อว่า “เป้าหมายของอาชญากรรมมีความสัมพันธ์กับกระบวนการ” (Crime-Related Process) กล่าวคือ การจัดการกับอาชญากรรมควรเป็นการสร้างความเข้มแข็งเพิ่มพูนให้แก่ชุมชนมากขึ้นและมีศักยภาพเพียงพอที่จะกำหนดชุดกฎเกณฑ์ควบคุมชุมชนได้ด้วยตนเอง ดังนั้นยุติธรรมชุมชนจึงไม่ควรจะเป็นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลเฉพาะตัวที่ผู้เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมคดีหนึ่ง ๆ สามารถรับรู้ได้เท่านั้น แต่ควรเป็นประสบการณ์ร่วมของกลุ่มคนที่สามารถเข้าถึง เรียนรู้ และรับรู้ร่วมกันทั้งชุมชน

5. เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรมชุมชน ประชาชนสามารถมีบทบาทที่หลากหลายในการริเริ่มกิจกรรมยุติธรรมชุมชน แต่ทุกบทบาทล้วนเกี่ยวข้องกับศักยภาพของประชาชนที่มีอิทธิพลต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในระดับท้องถิ่น ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็เป็นเรื่องของความร่วมมือในการประชุมหารือเกี่ยวกับประเด็นอาชญากรรมและจัดการจัดระเบียบชุมชนของตน ในด้านของกิจกรรมอื่น เช่น การอุทิศตนเป็นอาสาสมัครในโครงการที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรมช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน และการดำเนินกิจกรรมป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เป็นต้น

2.5.3 หลักการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน

วันชัย รุจนวงศ์ (2550) การดำเนินการจัดให้มียุติธรรมชุมชนนั้นต้องเป็นเรื่องของความสมัครใจของชุมชนที่จะมาร่วมทำงานร่วมกันกับภาครัฐเพื่อประโยชน์ของชุมชนนั่นเอง โดยการทำให้ชุมชนที่ตนเอง

อาศัยอยู่นั้นสงบสุข ปลอดภัยมาอยู่ โดยตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า ไม่มีใครรัก หวงใยชุมชนมากไปกว่าคนที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง รัฐจะต้องค้นหากลุ่มผู้แทนในชุมชนที่อาสาสมัครเขาทำงานเพราะมีความหวงใยพร้อมที่จะดูแลชุมชนของตนมาจัดฝึกอบรมให้ความรู้ จัดสร้างเครือข่ายการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการสื่อสาร เพื่อรับแจ้งเหตุร้ายจากยุติธรรมชุมชน เพื่อให้คำปรึกษาหารือในด้านกฎหมายหรือการป้องกันอาชญากรรม เพื่อการป้องกันและเฝ้าระวังเรื่องยาเสพติด เพื่อให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาสังคมให้กับยุติธรรมชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นที่เล็งอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนในการไกลเกลี่ยข้อขัดแย้ง หรือข้อพิพาทในชุมชน รวมทั้งอาจร่วมกันวางแผนในการอบรมดูแลเด็กและเยาวชนและป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกลุ่มที่เริ่มมีพฤติกรรมเสี่ยงที่อาจจะนำไปสู่การกระทำผิด ซึ่งอาจจะเป็นการร่วมมือกันจัดอบรมหรือจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้รับรู้ถึงผลกระทบของการกระทำผิด เป็นต้น

การประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนด้วยการสื่อสารทางไกลที่รวดเร็ว และการร่วมกันแก้ปัญหาอย่างทันเหตุการณ์เป็นหัวใจของความสำเร็จของยุติธรรมชุมชนในการประสานงานกับยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรมได้ใช้ตัวกลางที่เรียกว่า “ยุติธรรมชุมชน” ซึ่งเป็นหน่วยงานในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมประสาน ทั้งยังมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งและประสานงานกับยุติธรรมชุมชนอีกทางหนึ่ง ความคุ้นเคยและรู้จักกันดีรวมทั้งการมีแนวทางที่ชัดเจนในการประสานงานและทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายที่ใกล้ชิด ทำให้สามารถแก้ปัญหาสังคมในชุมชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยภาครัฐเสริมพลังความรู้ทางกฎหมายตลอดจนการจัดการแก้ปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ในชุมชนให้กับผู้ที่มีความพร้อมในการดูแลชุมชนของตนเองอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ชุมชนเกิดพลัง มีความมั่นใจในการดูแลชุมชนที่ตนอาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณ ค่าใช้จ่ายจากภาครัฐ เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นประโยชน์ที่ตำบลของตนได้รับจากการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งได้เข้ามาสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบด้วย

ลักษณะสำคัญของยุติธรรมชุมชน

1) ยุติธรรมชุมชนเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่หลากหลายในการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งชุมชนคือปัจจัยสำคัญในการร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันอาชญากรรม

2) ยุติธรรมชุมชนมุ่งเป้าสำคัญเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยเน้นผลลัพธ์ที่ชุมชน

3) ยุติธรรมชุมชนมุ่งเน้นการเยียวยาแก้ไขเช่นเดียวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

บทบาทภารกิจของยุติธรรมชุมชน

1) การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมรวมทั้งการจัดระเบียบชุมชน หมายถึง แนวทางเชิงรุกเพื่อยังยั้งมิให้เกิดอาชญากรรมหรือการกระทำผิดเกิดขึ้นในชุมชนซึ่งต่างจากอดีตที่ชุมชนมีบทบาทในการตั้งรับปัญหาเท่านั้น โดยการเข้าหากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในทางตรงกันข้ามชุมชนสามารถดำเนินการในเชิงรุกโดยอาศัยเครื่องมือในการควบคุมปัญหาและอาชญากรรมด้วยการจัดระเบียบชุมชนหรือการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรม อาทิ การให้ความรู้เกี่ยวกับการเฝ้าระวังอาชญากรรม

2) การสร้างความปรองดองและร่วมกันจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการความขัดแย้งอย่างสมานฉันท์ รูปแบบการจัดการความขัดแย้ง อาทิ

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (dispute resolution)
2. การประชุมฟื้นฟูสัมพันธภาพ (victim-offender mediation)
3. การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing)

กระทรวงยุติธรรมในฐานะที่เป็นหน่วยงานเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานด้านยุติธรรมชุมชนได้จัดให้มีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมเพื่อขับเคลื่อนแนวนโยบายและให้การบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเกิดผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงยุติธรรม ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 1 มิถุนายน 2564)

1. คำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 403/2557 เรื่อง การขับเคลื่อนระบบยุติธรรมชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านความเป็นธรรมทางสังคมและสร้างความสมานฉันท์ของประชาชน ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2557 ซึ่งกำหนดกรอบภารกิจหลักของงานยุติธรรม 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ดำเนินการเกี่ยวกับการเฝ้าระวังการกระทำผิด ป้องกันปัญหาอาชญากรรม การเสริมความรู้ด้านกฎหมาย การพิทักษ์สิทธิ การคุ้มครองสิทธิ การสร้างพลังชุมชน การเฝ้าระวังการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และกระทำความผิดกฎหมายต่าง ๆ ในชุมชน

2) ด้านการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำความผิดกฎหมายต่าง ๆ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน ตลอดจนการช่วยเหลือดูแล ให้คำแนะนำ และการแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน หรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

3) ด้านการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท ตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแพ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือจัดการความขัดแย้งในชุมชน ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 และกฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. 2553

4) ด้านการเยียวยาหรือเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน การให้ความช่วยเหลือ ดูแลผู้ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม โดยได้ดำเนินการภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และได้ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือตามอำนาจหน้าที่อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

5) ด้านการรับผู้พ้นหรือถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน (คืนคนดีสู่สังคม) เกี่ยวกับการบำบัด และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

2. คำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 322/2559 เรื่อง การบริหารงานยุติธรรมชุมชน ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 และคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 570/2559 เรื่อง แก้ไขคำสั่งการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชน ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ได้กำหนดแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชน

ตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 322/2559 เรื่องการบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนในข้อ 3 กำหนดให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน มาตรา 23 บัญญัติให้คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้าง การเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน (2) เผ่าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและ ประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐและการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ (3) พิจารณาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชนและรับแจ้งเบาะแสของข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการ คำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (4) ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณี ร้องขอเกี่ยวกับความแฟ้งหรือความอาญา ที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตาม กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน (5) ให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ที่ได้รับความ เสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดและอาชญากรรมและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูก คุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก ทั้งนี้ ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนใน 76 จังหวัด ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมจำนวนทั้งสิ้น 7,788 ศูนย์

ผลการดำเนินงานสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมที่ได้มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น ในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ดำเนินงานของคณะกรรมการประจำ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจำนวน 7,788 ศูนย์ มีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนจำนวน 90,175 คน โดยมีการ ประเมินศักยภาพศูนย์ยุติธรรมชุมชนทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 - 2563 มีกลไกการเชื่อมโยงเพื่อขับเคลื่อน การดำเนินงานในระดับพื้นที่ยุติธรรมชุมชนกับกระทรวงยุติธรรมโดยอาศัยกลไกของสำนักงานยุติธรรม จังหวัด หรือหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมในระดับจังหวัดและคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงาน ยุติธรรมจังหวัด (กพยจ.) เป็นหน่วยประสานนโยบายจากราชการส่วนกลางไปสู่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.) (ราชกิจจานุเบกษา, 1 มิถุนายน 2564)

มีการจัดโครงการอบรมคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน รุ่นที่ 10 ถึงรุ่นที่ 20 รวม 3,229 ศูนย์ (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มีการจัดอบรม รวม 2,057 ศูนย์) ผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตาม

ภารกิจ 5 ด้าน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 มีจำนวนทั้งสิ้น 140,202 เรื่อง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปีงบประมาณย้อนหลัง 3 ปี ปรากฏว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ได้มีการประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนแล้วเห็นว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพ สามารถนำงานบริการของกระทรวงยุติธรรม และการปฏิบัติงานตามบทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปในทิศทางที่ดี ปัจจุบันมีผู้ขึ้นบัญชีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน จำนวน 90,175 ราย มีบัตรประจำตัวเพื่อใช้ในการยืนยันตัวตนบุคคลของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการปฏิบัติภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน นอกจากนี้ได้มีการจัดทำ Application ชื่อ “Justice Care ยุติธรรมใส่ใจ” ขึ้น เพื่อเป็นช่องทางส่งต่อเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์จากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และติดตามเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ รวมทั้งเพิ่มระบบบันทึกการสะสมคะแนนความดีให้แก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนทุกครั้งที่มีการยื่นเรื่องร้องเรียนผ่านระบบ เพื่อให้การเข้าถึงความยุติธรรมง่ายขึ้นด้วยนิวส์สัมผัส

สืบเนื่องจากนโยบายของกระทรวงยุติธรรมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 ได้มุ่งเน้นให้มีการบูรณาการการทำงานของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมตั้งแต่ระดับจังหวัดและชุมชน โดยเน้นบทบาทหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) และศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.) ตำบล ทั้งนี้จะต้องประสานงานกับศูนย์ดำรงธรรมเพื่อให้เกิดการบูรณาการร่วมกัน และพัฒนาการดำเนินงานด้านการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทให้เป็นระบบ นอกจากนี้ได้มีนโยบายที่สำคัญเร่งด่วนด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยให้มีการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนด้วยการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.) ในการรวมตัวกันป้องกันและบรรเทาอาชญากรรม การช่วยเหลือประชาชนในชุมชนด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม การแจ้งเบาะแสการกระทำความผิดกฎหมายในชุมชน การสนับสนุนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน และการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทหรือการจัดการความขัดแย้งในชุมชน โดยให้ สยจ.เป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (กคส.) และต่อมากระทรวงยุติธรรม โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้มีคำสั่งที่ 403/2557 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2557 กำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนระบบยุติธรรมชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านความเป็นธรรมทางสังคม และสร้างความสมานฉันท์ของประชาชน โดยกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตามสมควร (กองพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชน, 2558)

ในการนี้ เพื่อเป็นการบูรณาการการขับเคลื่อนนโยบายการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลมากที่สุด กระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ว่าด้วยการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ร่วมกับสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานอัยการสูงสุด และกระทรวงมหาดไทย และได้มีการลงนามในบันทึกความร่วมมือดังกล่าว เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2557 ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือกันภายใต้กรอบอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานให้สอดคล้องเชื่อมโยงกันในเชิงบูรณาการอันจะทำให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน โดยภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือดังกล่าว ได้มีขอบเขตการดำเนินงานในการนำกลไกกำนันและผู้ใหญ่บ้าน มาเป็น คยช. โดยตำแหน่ง เพื่อทำหน้าที่

ช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากเป็นผู้นำชุมชนที่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ และเป็นกลไกสำคัญที่สามารถนำบริการงานของกระทรวงยุติธรรมและงานบริการด้านความยุติธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปถึงประชาชนในพื้นที่ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง อันจะเป็นการเสริมสร้างบทบาทของ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ดี การที่จะให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศได้รับฟังการชี้แจงถึงบทบาทหน้าที่และวิธีปฏิบัติงานในฐานะเป็น คยช. ได้พร้อมกันในวันและสถานที่เดียวกันจะมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติ ดังนั้น ยธ. จึงได้ขอความร่วมมือจากกระทรวงมหาดไทยโดยกรมการปกครอง ในการมอบหมายให้นายอำเภอและ ปลัดอำเภอตามความเหมาะสมจากทุกอำเภอทั่วประเทศ เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานดังกล่าวแก่กำนันและผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ในโอกาสที่เหมาะสม เช่น ในวันประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ประจำเดือนของอำเภอ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ยธ. จึงมอบหมายให้สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) โดยกองพัฒนาศักยภาพชุมชน (กยช.) จัดทำโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการนายอำเภอ และปลัดอำเภอ เพื่อเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานเป็น คยช. แก่กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 ขึ้น โดยแยกจัดเป็นรายภูมิภาค 4 ภาค จำนวน 5 ครั้ง ในระหว่างวันที่ 19 มกราคม - 2 มีนาคม 2558

ตารางที่ 2.29 สรุปผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

สรุปผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ภารกิจ	ปี 2559	ปี 2560	ปี 2561	ปี 2562	ปี 2563
1. การป้องกันและควบคุมอาชญากรรม	3,345	5,062	9,681	20,358	65,593
2. การรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำความผิดกฎหมาย	3,816	4,231	6,468	10,659	22,905
3. การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท	1,323	1,561	1,767	6,696	13,240
4. การเยียวยาหรือเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรม	1,559	1,266	1,593	7,555	20,758
5. การรับผู้พ้นหรือถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน	1,998	4,458	5,235	22,415	17,706

หมายเหตุ: สถิติกองประสานราชการยุติธรรมจังหวัด/หน่วย: เรือง

2.5.4 เครือข่ายยุติธรรมชุมชน

“เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานของกระทรวงยุติธรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ “ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชาชนมีส่วนร่วม” (Justice for All, All for Justice) อันจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐกับชุมชน ในการอำนวยความสะดวก ยุติธรรม สร้างความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคมร่วมกัน โดยภาครัฐจะส่งเสริมการรวมตัวกันของประชาชนในลักษณะของ “เครือข่าย” เพื่อทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับภาครัฐในการดำเนินภารกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชน และจะส่งเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง สามารถจัดตั้ง “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” ของตนเองขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการร่วมกันสรรหาแนวทางที่จะทำให้ภาครัฐและภาคประชาสังคมร่วมกันสร้าง “สังคมที่ยุติธรรม” กล่าวคือ เป็นสังคมที่ประชาชนได้รับความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมายอย่างถ้วนทั่ว และเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ปราศจากอาชญากรรมอันจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนถือว่าเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนด้วย หน้าที่หลักคือการดำเนินงานตามกรอบภารกิจงานยุติธรรมชุมชนและสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน โดยรับผิดชอบในเขตหมู่บ้านของตนเอง เว้นแต่กรณีที่มีการร้องเรียนที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยตรง คณะกรรมการจึงจะร่วมกันพิจารณาหาทางออก และประสานกรรมการ ที่ปรึกษา และเลขานุการ เป็นผู้มีหน้าที่สำคัญในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล โดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท การรวบรวมข้อมูลและการจัดบันทึก

ด้านบทบาทเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นเครือข่ายหลักของกระทรวงยุติธรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจ สามารถร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของกระทรวงยุติธรรมและความสงบสุขให้กับชุมชน โดยกระทรวงยุติธรรมได้จัดให้มีการฝึกอบรมและมีเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้ได้รับทราบถึงภารกิจและแนวทางในการรวมตัวกันเป็น “เครือข่าย” เพื่อร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยสมาชิกของเครือข่ายที่มีความสนใจและมีความพร้อมจะสามารถร่วมกับภาครัฐ ในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นกลไกที่เป็นรูปธรรมในการทำงานร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในชุมชนและสามารถสมัครเพื่อเข้ารับการอบรมเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติการเฉพาะด้านร่วมกับหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ บทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความหลากหลายและสามารถแบ่งเป็นหลายระดับขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละบุคคลและความพร้อมของเครือข่ายแต่ละแห่ง เช่น บทบาทในการเป็นแนวร่วมของกระทรวงยุติธรรมในชุมชนที่จะร่วมมือกับกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นการเสริมสร้างความยุติธรรม ความเป็นธรรมและความสงบสุขในชุมชน บทบาทในการลดข้อพิพาท ความขัดแย้งในชุมชน บทบาทในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เป็นต้น (อัคคกร ไชยพงษ์, วชิรวิษณุ อธิธินาศุภาวิชัย และนิรมล ยินดี, 2561)

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีหน้าที่ ดังนี้ (กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมระบบงานยุติธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัดขอนแก่น สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2558)

(1) รับเรื่องราวร้องทุกข์ ช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ปัญหาเบื้องต้นแก่ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพ หรือต้องการคำแนะนำเบื้องต้นทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ลดข้อพิพาท ความขัดแย้งในชุมชน หากไม่อาจยุติปัญหาได้ต้องรายงานต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล แจ้งผลไปยังผู้ร้อง ภายใน 15 วัน หากยังไม่ยุติจึงส่งต่อไปที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด และให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีหน้าที่ติดตามผลแจ้งมายังผู้ร้อง

(2) เสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน

(3) ป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชน เฝ้าระวังและช่วยแจ้งเบาะแส โดยจัดประชุม เครือข่ายในพื้นที่เดียวกันและจัดเวทีสาธารณะ เพื่อค้นหาปัญหาหรือแนวโน้มอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้น พร้อมข้อเสนอแนะแนวทางจากชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลสรุปส่ง ยุติธรรมจังหวัดต่อไป

(4) ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายและผลกระทบจากอาชญากรรม หรือ ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือดังกล่าว เช่นช่วยเหลือยื่นขอรับค่าตอบแทนหรือ ค่าเสียหาย

(5) ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูและการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษให้กลับตน เป็นพลเมืองดี และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ โดยสร้างความร่วมมือของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ ครอบคลุม ผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อแลกเปลี่ยนและวางแนวทางการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งต้องมีการ ติดตามผลเพื่อรายงานไปยังยุติธรรมจังหวัดด้วย

(6) เฝ้าระวัง แจ้งข่าว แจ้งเบาะแสทางคดีความหรือการกระทำความผิดตามกฎหมาย

(7) พิจารณาส่งต่อตาม ข้อ 1) ถึง 6) ไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือสำนักงานยุติธรรม จังหวัด รวมถึงการติดตามและแจ้งผลการดำเนินงานหรือความคืบหน้าแล้วแต่กรณีแก่ผู้ร้องหรือผู้ขอความช่วยเหลือ

(8) หน้าที่อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการกำหนด

2.5.5 รูปแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย

รูปแบบที่ 1 (นาร์่อง) คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาจากประธานคณะกรรมการ อำนวยการกฎหมายของแต่ละหมู่บ้าน ตามหนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ด่วนมาก ที่ ยช 02026.2/ว025 ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2557

โครงสร้างที่ปรึกษาคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย

1. ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประธานคณะทำงานด้านอำนวยการในคณะกรรมการ หมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล เลือกกันเอง 2 คน (ลำดับที่ 2 เป็นรองประธานฯ)

2. คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย

2.1 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสมาชิกสภาเทศบาลที่เป็นกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลเลือกกันเอง 2 คน

2.2 ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิมในตำบล (ถามี) 1 คน

2.3 ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพในตำบลเลือกกันเอง 1 คน

2.4 ตำรวจชุมชนประจำตำบล 1 คน

2.5 นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลที่นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมอบหมาย 1 คน (คณะกรรมการและเลขานุการ)

3. ที่ปรึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชน

3.1 ปลัดอำเภอประจำตำบล

3.2 พัฒนาการตำบล

3.3 กำนัน

3.4 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและ/หรือนายกเทศมนตรีเทศบาลในพื้นที่ตำบล

3.5 ผู้แทนยุติธรรมจังหวัด 1 คน

รูปแบบที่ 2 พ.ศ. 2558 (ขยายผล) คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนซึ่งมาจากกลุ่มผู้นำชุมชนที่ได้รับการโหวตคัดเลือกซึ่งมาจากคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 02077/503

โครงสร้างที่ปรึกษาคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย

1. ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล เลือกกันเอง 2 คน (ลำดับที่ 2 เป็นรองประธานฯ)

2. คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย

2.1 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาเทศบาลที่เป็นกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลซึ่งเลือกกันเอง 2 คน

2.2 ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิมในตำบล (ถามี) 1 คน

2.3 ตำรวจชุมชนประจำตำบล 1 คน

2.4 ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพในตำบลเลือกกันเอง 2 คน

2.5 ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรรมการเห็นชอบ ไม่เกิน 2 คน

2.6 อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครคุมประพฤติ ประเภทละ 1 คน

2.7 นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลที่นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมอบหมาย 1 คน (กรรมการและเลขานุการ)

3. ที่ปรึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชน

3.1 ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรในพื้นที่ตำบล

3.2 ปลัดอำเภอประจำตำบล

3.3 พัฒนาการตำบล

3.4 กำนัน

3.5 นายกองการบริหารส่วนตำบลและ/หรือนายกเทศมนตรีเทศบาลในพื้นที่ตำบล

3.6 ผู้แทนยุติธรรมจังหวัด 1 คน

รูปแบบที่ 3 พ.ศ.2559 (ขยายผล) คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนซึ่งมาจากคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559

โครงสร้างที่ปรึกษาคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย

1. ต้นปี เช่นเดียวกับในปี พ.ศ. 2558

2. ตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2559

2.1 ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ปลัดอำเภอประจำตำบล

2.2 คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

2.2.1 พัฒนาการประจำตำบล

2.2.2 ตำรวจชุมชนประจำตำบล

2.2.3 กำนัน

2.2.4 นายกองกรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล

2.2.5 ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิม 1 คน (ถ้ามี)

2.2.6 อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้แทนสภาเกษตรกรตำบลและผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ประเภทละ 1 คน

2.2.7 นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย (คณะกรรมการและเลขานุการ)

3. ที่ปรึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชน

- ไม่มี

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย ปลัดอำเภอประจำตำบล พัฒนาการประจำตำบล ตำรวจชุมชนประจำตำบล กำนัน นายกองกรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิม อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้แทนสภาเกษตรกรตำบล ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน และประชาชนผู้สนใจ สามารถร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของกระทรวงยุติธรรมและความสงบสุขของชุมชน โดยในปัจจุบันศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีศักยภาพและความเข้มแข็งมีจำนวนเครือข่ายที่เป็นภาคประชาชนมากกว่าเครือข่ายที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ

การปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นการทำงานโดยการบูรณาการร่วมมือระหว่างกระทรวงยุติธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนผู้สนใจที่มีจิตอาสาเข้ามาปฏิบัติงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ทั้งนี้ การอำนวยความสะดวกด้วยกลไก “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” จะเกิดผลและบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างยั่งยืน ต้องเป็นความสมัครใจที่มีจิตอาสา และเสียสละของประชาชน และผู้นำชุมชนในพื้นที่ซึ่งได้เล็งเห็นความสำคัญของงานยุติธรรมชุมชนที่ต้องการให้ชุมชนของตนเองสงบสุข ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่มีใครรักและห่วงใยชุมชนของตนมากกว่าคนในชุมชนด้วยกันเอง” ท้ายที่สุดแล้วประชาชนในชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถที่จะดูแลตัวเองได้ด้วยตนเอง ชุมชนเกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืน และหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและสนับสนุนอย่างใกล้ชิด

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ สรุปได้ดังนี้

เอกกมล อ่อนศรี (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายประมาณ 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีแบบแผนของความร่วมมือแบบเครือข่ายเริ่มจากกลุ่มหรือองค์กรชุมชน มีการติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน และจะพัฒนาไปเป็นความร่วมมือแบบเครือข่ายได้เมื่อมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนขึ้น เช่น ร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมมือเพื่อการต่อรองกับภาครัฐหรือเอกชน มีการจัดประชุมร่วมกัน โดยลักษณะเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้ รวมทั้งได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอกด้วยการที่จะทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของเครือข่าย ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่าย และการพัฒนาเครือข่าย โดยทั้ง 4 ปัจจัยสามารถอธิบายความผันแปรของระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายได้ร้อยละ 77.1

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลายส่วน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้นำเครือข่าย ระบบการจัดการภายในเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่าย การพบปะสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย รวมถึงเงินทุนที่นำมาใช้ในเครือข่าย การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่าย จำเป็นจะต้องปรับปรุงและพัฒนาในส่วนเหล่านี้โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำเครือข่ายซึ่งในที่นี้รวมทั้งผู้ที่เป็นแม่ข่าย แกนนำ กรรมการบริหารเครือข่ายไปจนถึงผู้นำแต่ละกลุ่ม

นอกจากนี้ยังพบว่าการที่ทำให้กลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้นไม่ควรจะหวังเพียงแต่ว่ามีเครือข่ายแล้วจะทำให้กลุ่มเข้มแข็ง เพราะกลุ่มจะเข้มแข็งได้ต่อเมื่อได้ร่วมกับเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งด้วยเหตุที่ว่าเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกเครือข่าย อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชนได้

พิริยาภรณ์ รุกขชาติกุล (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นทางด้านโครงสร้างทางสังคมของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังคงประสบกับปัญหาการประสานงานกับคนในชุมชน และไม่มีเวลาเพียงพอเนื่องจากต้องทำงานประจำของตนเอง รวมทั้งปัญหาความสลับซับซ้อนของพื้นที่ ในสวนของผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่เห็นว่า ปัจจัยดังกล่าวไม่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ที่มีความรู้ความชำนาญในพื้นที่ของตนอยู่แล้วและน่าจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ประเด็นด้านการบริหารจัดการภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต้องการให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมทางด้านควดอบแทน การจัดตั้งกองทุนมูลนิธิ การมีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับความคิดเห็นของพนักงานคุมประพฤติผู้ปฏิบัติงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและผู้นำชุมชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ อีกทั้งยังต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์งานหรือแนะนำสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้เป็นที่รู้จัก ประเด็นด้านทัศนคติต่องานอาสาสมัครเครือข่ายยุติธรรมชุมชน สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเห็นว่า หากภายในชุมชนจะเกิดความสงบสุขคนในชุมชนต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และการเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต้องเป็นผู้ที่ปรารถนาจะช่วยเหลืองานสวนรวมอย่างแท้จริง

วิสาจี้ จิตอารีย์ (2556) วิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร ไขปัจจัยด้านความสำเร็จของงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน นโยบายและการบริหาร ความมั่นคงในงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานเป็นตัวพยากรณ์ พบว่า ปัจจัยด้านความสำเร็จของงานสามารถอธิบายความแปรปรวนของการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร ได้ร้อยละ 21.20

ทั้งนี้ การที่ปัจจัยด้านความสำเร็จของงานส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร อาจเนื่องมาจากเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างประสบความสำเร็จสามารถแก้และป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ถือเป็นความภาคภูมิใจที่ได้ทำงานเพื่อสังคม ชุมชนของตนเอง เป็นการช่วยป้องกันและลดปัญหาอาชญากรรม ข้อพิพาท ความขัดแย้งซึ่งส่งผลโดยตรงกับชุมชน

อัคคร ไชยพงษ์, วชิรวิษณุ อิทธิธนาศุภวิษณุ และนิรมล ยินดี (2561) การศึกษาบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน จากการศึกษาพบว่า

1. บทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนภายใต้ภารกิจกระทรวงยุติธรรม พบว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีศักยภาพเกรด A และเกรด D ภาพรวมมีการขับเคลื่อนและมีการดำเนินงานเกี่ยวกับภารกิจทั้ง 6 ด้าน และเมื่อทำการวิเคราะห์ภาพรวมทั่วประเทศ พบว่า มีบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนภายใต้ภารกิจกระทรวงยุติธรรมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก

2. ปัญหาและอุปสรรคของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการดำเนินงานตามภารกิจกระทรวงยุติธรรม พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคคือ ปัญหาอุปสรรคด้านงบประมาณ โครงสร้างคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน กฎหมายและระเบียบที่ยังขาดการบังคับใช้ คณะกรรมการและบุคลากรที่ขาดความรู้ความเข้าใจ สถานที่/พื้นที่ ค่าตอบแทนและสิ่งจูงใจ การบูรณาการและความร่วมมือการโยกย้ายของเจ้าหน้าที่อยู่เป็นประจำและยังมีปัญหาและอุปสรรคด้านอื่น ๆ เช่น การรับรู้ของประชาชน การเข้าถึงการใช้บริการรวมถึงความเชื่อมั่นของประชาชนต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชน

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชน พบว่า ปัจจัยด้านจิตอาสา การให้ความสำคัญแก่ยุติธรรมชุมชน การสนับสนุน การประสานงาน การติดตามศูนย์ฯ การจัดการพื้นที่ สถานที่ตั้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ความรู้และทักษะ รวมถึงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร และเมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชน พบว่า ภาพรวมทั่วประเทศอยู่ในระดับมาก และจากการทดสอบพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีศักยภาพเกรด A และเกรด D พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเหมือนกันประกอบด้วยปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ด้านพื้นที่ ด้านจิตอาสา ดานบุคลากร และประสบการณ์ ด้านการยอมรับ/ความศรัทธา ด้านนโยบาย ด้านวัฒนธรรม ประเพณีและศาสนา ด้านการสนับสนุน ด้านการบูรณาการ ด้านวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ด้านงบประมาณ และด้านสถานที่ตั้ง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีศักยภาพเกรด A และเกรด D อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลอยใจ พุฒนาถ (2563) ศึกษาวิจัยเรื่องกลไกในการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายศูนย์การศึกษาครอบครัว และการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมพัฒนาของประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายศูนย์การศึกษาครอบครัว และการศึกษาตามอัธยาศัย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยกลไกที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายศูนย์การศึกษาครอบครัว และการศึกษาตามอัธยาศัย และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายศูนย์การศึกษาครอบครัว และการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ผู้บริหารของศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนิคมพัฒนา ประเทศไทย จำนวน 136 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) สำหรับการทดสอบสมมติฐานผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นต่อความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายศูนย์การศึกษาครอบครัว และการศึกษาตามอัธยาศัย อยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยกลไกที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายการศึกษาครอบครัว และการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านความต่อเนื่องของกิจกรรม ปัจจัยด้านการสนับสนุนทรัพยากร ปัจจัยด้านผลประโยชน์ร่วมกัน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการเรียนรู้และปัจจัยด้านการสื่อสาร

3. รูปแบบการพัฒนาไกลในการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตภาคกลางของประเทศไทย ได้แก่ การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้าใจในการบริหารงานบุคคลของเครือข่ายการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตภาคกลางของประเทศ

สุธัญวัฒน์ เวชวงศ์วาน และอุทัย เลาหวิเชียร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง เครือข่ายการบริหารงานภาครัฐสำหรับการจัดการของเสียอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของไทย การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของเครือข่ายการบริหารงานภาครัฐ ทั้งในระดับเครือข่ายองค์กรและชุมชน รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของเครือข่ายโดยศึกษาจากตัวอย่างเครือข่ายการบริหารงานภาครัฐสำหรับการจัดการของเสียอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก 7 จังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างครอบคลุมตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จำนวน 901 หน่วยงาน

ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายการบริหารงานภาครัฐสำหรับการจัดการของเสียอุตสาหกรรมภาคตะวันออกมีประสิทธิผลอยู่ในระดับน้อย ทั้งในระดับเครือข่ายองค์กรและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดการความขัดแย้งภายใน และความรับผิดชอบและพร้อมให้ตรวจสอบ นอกจากนี้ยังพบว่า ประสิทธิภาพในแต่ละระดับมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ทั้งนี้ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย การจัดการเครือข่ายโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย รวมถึงศักยภาพและความพร้อมของเครือข่ายมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของเครือข่ายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อต้องการทราบถึงกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษารูปแบบนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งข้อมูลทั้ง 2 แบบ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้จากการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย หลักการ แนวคิด ทฤษฎี หนังสือ วารสาร บทความ ข้อมูลทางเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายความเข้มแข็งของเครือข่าย การบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย หลังจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

1) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย และการบริหารจัดการเครือข่าย

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย ปัจจัยด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย ปัจจัยด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

3) ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย ประกอบด้วย ปัญหาด้านบทบาทและโครงสร้างของเครือข่าย ด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย และด้านงบประมาณในการดำเนินงาน

ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปสาระสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ซึ่งเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

1) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ภาคสนามแบบตัวต่อตัว การสัมภาษณ์ในรูปแบบออนไลน์ ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นคำถามปลายเปิด โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นนอกกรอบได้หากข้อมูลนั้นเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ผู้ศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายจนครบประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ ร่วมกับการใช้เครื่องมือบันทึกเสียงการสัมภาษณ์เพื่อถอดคำสัมภาษณ์และผสมผสานกับการจดบันทึก และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยผู้ศึกษาได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ เป็นกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน จำนวน 6 รายเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

กลุ่มตัวอย่างจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประกอบด้วย

1) นางสาวกิตติยา โสภณโกไคย	ผู้อำนวยการสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม
2) นางสาวมุกกรินทร์ อินฉ่ำ	ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม
3) นายตรีเพชร จินต์นุพงศ์	นักวิชาการชำนาญการ
4) นางนิชดา ม่วงวิเศษ	นักวิชาการชำนาญการ
5) นางสาวปรมาภรณ์ บุญเชื้อ	นักวิชาการชำนาญการ
6) นางสาวธนนันท์ สิงหเสม	นักวิชาการชำนาญการ

กลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ เป็นกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพะเยา จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย จำนวน 1 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

กลุ่มตัวอย่างจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ประกอบด้วย

1) นางรัชณี ทิณชาติอารักษ์	นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี
2) นายฮาซิม ตะโละดิง	พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี
3) นายรุทีปสี อาแว	พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา
4) นางสาวจินตนา ปาลี	พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพะเยา
5) นายวีร์วิชัย ต้อยเต็มวงศ์	นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย

2) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นคำถามในลักษณะปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้กล่าวถึงข้อมูลที่ถูกละเลยและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย
ในการสนับสนุนงานของหน่วยงาน

ส่วนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

2. เครื่องบันทึกเสียงเพื่อบันทึกบทสนทนา

3. กล้องถ่ายภาพและสมุดบันทึกเพื่อบันทึกข้อมูลและภาพระหว่างการเก็บข้อมูล

3.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ แบ่งเป็น

3.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ (Interpretation) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ที่ได้จัดบันทึกจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ มีความเหมือนกันหรือไม่ ตรวจสอบความแน่นอนของคำพูดในเรื่องเดียวกันแต่คนละเวลา เปรียบเทียบมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ หลังจากนั้นทำการสรุปแบบอุปนัย (inductive) โดยเขียนเป็นประโยคหรือข้อความตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี และวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร (Document Research) โดยในการวิเคราะห์เอกสาร ผู้ศึกษาพิจารณาในบริบทหรือสภาพแวดล้อมของข้อมูล เอกสารที่นำมาวิเคราะห์ประกอบด้วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ แล้วทำการสรุปความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะทำการจำแนกและจัดหมวดหมู่กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

โดยในการศึกษาครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งการตีความและการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบการศึกษา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้ง 3 ข้อ

3.3 การตรวจสอบข้อมูล

การศึกษาค้นคว้านี้ ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องกันของข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และระหว่างข้อมูลที่ได้จากวิธีการรวบรวมที่แตกต่างกัน โดยทำพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล เป็นการตรวจสอบทันที เพราะการตรวจสอบข้อมูลในทันทีทำให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นความจริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด จนแน่ใจว่าข้อมูลนั้นเป็นความจริงมากที่สุด การตรวจสอบข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์ในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้ามีวิธีการตรวจสอบ 4 วิธี (สุภางค์ จันทรวานิช, 2543) ประกอบด้วย

1) การตรวจสอบด้านข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยนำข้อมูลทั้งในรูปแบบเอกสาร ผลการสังเกต ผลการสัมภาษณ์ที่บันทึก เก็บรวบรวมมาจากแหล่งต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านเวลา สถานที่ โดยตรวจสอบว่าข้อมูลเรื่องเดียวกันต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และจากตัวบุคคลมาสรุปรวม เปรียบเทียบความสอดคล้อง รวมทั้งเพิ่มเติมประเด็นที่สำคัญให้มีเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์และครอบคลุมประเด็นวิเคราะห์ที่กำหนด

2) การตรวจสอบข้อมูลด้านบุคคลแบบสามเส้า โดยตรวจสอบว่าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลโดยเปลี่ยนผู้สังเกต และตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่

3) การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) โดยเริ่มเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำมาบันทึกรวมทั้งพิจารณาการกระทำทางพฤติกรรม บรรยากาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อมาประกอบการแปลความหมายร่วมกับการถอดเทปและการบันทึกภาคสนามในหลาย ๆ วิธี และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยวิธี (Member Check) โดยนำข้อมูลที่ได้กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน หรือกลับไปถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมากที่สุดเพื่อทำให้เชื่อมั่นได้ว่ารายงานการวิจัยมีข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่มีความครอบคลุมเพียงพอในการพรรณนาวิเคราะห์และอธิบายลงข้อสรุปผลการศึกษา

4) การตรวจสอบด้านทฤษฎีแบบสามเส้า (Theory Triangulation) ตรวจสอบว่า ถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด อาจทำได้ง่ายกว่าในระดับสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) และแนวคิดขณะที่ลงมือตีความสร้างข้อสรุปเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ ปกตินักวิจัยจะตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีได้ยากกว่าตรวจสอบด้านอื่น

การศึกษาค้นคว้านี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ โดยผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเครือข่ายของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีระดับตำแหน่งที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม

นักวิชาการชำนาญการ สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม และนักวิชาการชำนาญการ สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา และสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจำนวน 4 จังหวัดที่มีบริบทด้านพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพะเยา และเจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย และผู้ให้สัมภาษณ์มีระดับตำแหน่งที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ และพนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวมีความแตกต่างกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่ และใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 หน่วยงานได้มีการเปลี่ยนผู้สัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบความแตกต่างของข้อมูล

3.4 การนำเสนอข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม และทำการแจกแจงเป็นผลการศึกษาในบทที่ 4 พร้อมทั้งสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในบทที่ 5 โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการตีความ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นการศึกษาถึงกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน โดยนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากำหนดกรอบในการศึกษา ได้แก่ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ แบบเครือข่าย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การทดสอบกรอบแนวคิดในการศึกษาและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ ประกอบกับการศึกษาจากแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาประมวลผลได้ดังนี้

4.1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

4.1.1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 และระเบียบสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินว่าด้วยการจัดแบ่งส่วนงานและขอบเขตหน้าที่ของส่วนงานในสำนักและสถาบันของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2563 ได้กำหนดให้สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยส่วนงาน 2 ส่วน คือ ส่วนสร้างและพัฒนาเครือข่าย และส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม ดำเนินภารกิจเกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน บทบาท หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ธรรมนูญ การสร้างและส่งเสริมเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้กำหนดเรื่องการดำเนินงานเกี่ยวกับเครือข่ายธรรมนูญไว้ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2561 - 2565 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมแก่สังคม มีเป้าประสงค์ คือ ทุกภาคส่วนทั้งภายในประเทศและระหว่าง

ประเทศมีความรู้และเข้าใจหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนภารกิจด้านการอำนวยความสะดวกเป็นธรรม

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการแบ่งประเภทของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ดังนี้

1) เครือข่ายประเภท A คือ กลุ่มที่ผ่านการคัดเลือกจากหน่วยงานที่เคยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และกำลังจะร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมในอนาคต นอกจากนี้ยังสามารถเป็นเครือข่ายต้นแบบเพื่อการขยายผลต่อไปได้ เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร เทศบาลนครสกลนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เทศบาลนครหาดใหญ่ หมู่บ้าน และส่วนราชการในพื้นที่ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

2) เครือข่ายประเภท B คือ กลุ่มที่ผ่านการคัดเลือกโดยการเชิญชวนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมาเป็นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินด้วยความสมัครใจ และมีการกรอกใบสมัครเพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลเครือข่ายของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยการคัดเลือกบุคคลหรือผู้แทนองค์กรเข้ารับการอบรมหลักสูตรการเป็นเครือข่ายธรรมาภิบาล เพื่อนำไปสู่การทำหน้าที่เป็นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินต่อไป

3) เครือข่ายประเภท C คือ กลุ่มที่ผ่านการคัดเลือกจากการนับจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการกิจกรรม งานสัมมนาต่าง ๆ ที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจัดขึ้น ซึ่งบุคคลหรือองค์กรดังกล่าวเพิ่งเคยเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นครั้งแรก หรือเคยเข้าร่วมกิจกรรมหลายครั้งแล้ว และไม่ได้ยื่นใบสมัครเพื่อเป็นเครือข่ายของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินโดยตรง แต่สามารถนับจำนวนของผู้เข้าร่วมงานและนำมาเป็นฐานข้อมูลเครือข่ายได้

เนื่องด้วยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นหน่วยงานของรัฐที่เป็นอิสระ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้มืองค์กรอิสระซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเกี่ยวกับภารกิจของรัฐ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การบริหารงานจึงจำเป็นต้องมีกลไกที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง สามารถดำรงความยุติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ และปราศจากการแทรกแซงขององค์กรของรัฐอื่นหรือสถาบันการเมืองอื่น ดังนั้นการสร้างเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับเครือข่ายจึงสามารถกำหนดแนวทางและรูปแบบการดำเนินงานได้อย่างเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้การกำหนดทิศทางและกรอบแนวทางในการดำเนินงานเหมือนกับหน่วยงานที่สังกัดกระทรวง ในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมได้เริ่มดำเนินการจากกลุ่มเป้าหมายภาครัฐเป็นอันดับแรก โดยหน่วยงานภาครัฐที่เป็นเครือข่ายได้จัดกิจกรรมขยายผลต่อยอดไปสู่ภาคประชาชนต่อไป เพื่อเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

ผู้ศึกษาได้เปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีระดับตำแหน่งในการปฏิบัติงานด้านเครือข่ายที่แตกต่างกันโดยใช้รูปแบบการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลในเรื่องเดียวกันจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 คนที่ปฏิบัติงานด้านเครือข่ายเช่นเดียวกัน จากการตรวจสอบด้านข้อมูลพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ระดับตำแหน่งผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการส่วน และเจ้าหน้าที่ระดับชำนาญการ ข้อมูลที่ได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และได้มีการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความแตกต่างของข้อมูลพบว่า ข้อมูลที่ได้ไม่มีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน มีดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของเครือข่าย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน นางสาวกิตติยา โสภณโกไคย ผู้อำนวยการสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม กล่าวว่า จากการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จนถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายในการสนับสนุนงานของผู้ตรวจการแผ่นดินผ่านการจัดอบรมโครงการต่าง ๆ การจัดกิจกรรมให้ความรู้เชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการศึกษาดูงาน นางสาวธนันท์ สิงหเสม นักวิชาการชำนาญการ ได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกับผู้อำนวยการสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม โดยเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกระบวนการในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต กิจกรรม “ผู้ตรวจการแผ่นดินพบท้องถิ่นไทย: สานเสวนาสร้างชาติโปร่งใส สุจริตและเป็นธรรม” จัดอบรมหลักสูตร “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” โครงการบูรณาการเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรม และองค์กรธรรมาภิบาลผู้ตรวจการแผ่นดิน กิจกรรม “สร้างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินพัฒนาธรรมาภิบาลรัฐวิสาหกิจไทย” โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต กิจกรรมการส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างธรรมาภิบาล และการรับรู้สิทธิหน้าที่พลเมือง “พระยาบันลือตำบลคุณธรรม (พหุวัฒนธรรม)” เป็นต้น รวมถึงมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย เช่น การลงพื้นที่ติดตามประเมินผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค และจัดประชุมคณะกรรมการประเมินผลการเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบใน 4 ภูมิภาค เพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการเก็บข้อมูลการเป็นโรงเรียนคุณธรรม จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมสู่ความยั่งยืน” และดำเนินการจัดกิจกรรม “เพื่อนเยี่ยมเพื่อน แลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าสู่กันฟัง” ณ จังหวัดนราธิวาสและจังหวัดลำปาง

นางสาวมกรินทร์ อินฉ่ำ ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้ให้ความเห็นว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ดำเนินการส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การให้ความรู้เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเครือข่าย ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับแกนนำเครือข่ายในการสร้างเวทีเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันอาจนำไปสู่การขยายเครือข่ายความร่วมมือภาคประชาชน

การจัดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายมาจากการมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานร่วมกัน กำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมกัน กำหนดรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมในพื้นที่ โดยเครือข่ายเป็นผู้กำหนดและวางแผนการจัดกิจกรรมในพื้นที่ของตน เพราะเครือข่ายเป็นผู้ที่เข้าใจบริบทในพื้นที่ที่ดีที่สุด สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนให้คำแนะนำในการดำเนินการ สนับสนุนวิทยากร ให้ความรู้ สนับสนุนเอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ และสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินงานเชิงพื้นที่ของเครือข่าย ทั้งนี้ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และเอกสารเผยแพร่สำหรับเครือข่าย ใช้ในการดำเนินกิจกรรม เช่น แผ่นพับแนะนำสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน แผ่นพับแนะนำช่องทางการร้องเรียน สื่อโซเชียลมีเดีย ประกอบด้วย เว็บไซต์หน่วยงาน: www.ombudsmam.go.th เฟซบุ๊กแฟนเพจ (Facebook Fanpage): สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน @thaiombudsman, Youtube: Ombudsman Thailand, Mobile App: ผู้ตรวจการแผ่นดิน และ Line: ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น

2) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย

เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Network) ที่เชื่อมโยงกันด้วยความสัมพันธ์ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่ายโดยจัดกิจกรรมร่วมกันกับเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การประชุม การอบรม และการศึกษาดูงาน เป็นต้น รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือระหว่างเครือข่ายในแต่ละกลุ่มเป้าหมายเพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด

นางนิชดา ม่วงวิเศษ นักวิชาการชำนาญการ กล่าวว่า สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ประสานความร่วมมือให้เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินในเชิงพื้นที่ โดยให้การสนับสนุนกิจกรรมดำเนินการตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็น อาทิ สื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ แผ่นพับ หนังสือ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการติดต่อประสานงานและเชิญชวนให้เครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของผู้ตรวจการแผ่นดินทั้งในส่วนกลางและในเชิงพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีการส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ทางสังคม เช่น “กิจกรรมเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” ที่ห้องศักรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปประยุกต์ใช้และขยายผลไปยังภาคส่วนอื่น ๆ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้น การบูรณาการเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรมและองค์กรธรรมาภิบาลผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นกิจกรรมที่ต่อยอดจากโครงการเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเสริมสร้างธรรมาภิบาลต่อต้านการทุจริตในปี พ.ศ. 2561 โดยใช้ฐานเครือข่ายของโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรมส่วนภูมิภาคของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน มีการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรต้นแบบการส่งเสริมธรรมาภิบาลเพื่อต่อต้านการทุจริต จำนวน 5 องค์กร ประกอบด้วย โรงพยาบาลสบปราบ จังหวัดลำปาง เทศบาลตำบลหนองไม้แดง จังหวัดชลบุรี วิทยาลัยชุมชนสงขลา จังหวัดสงขลา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส เทศบาลตำบลกะลุวอเหนือ จังหวัดนราธิวาส และขยายผลขับเคลื่อนโรงเรียนและองค์กรทั้งหมด จำนวน 22 แห่ง จึงถือเป็นเครือข่ายของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และหลังจากเข้ารับการอบรมแล้วเครือข่ายกลุ่มนี้

จะสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในองค์กรและขยายผลไปยังชุมชนต่อไป สอดคล้องกับความเห็นของนายตรีเพชร จินต์นุพงศ์ นักวิชาการชำนาญการ ที่ได้ให้ความเห็นว่า สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้สร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืนของเครือข่ายให้เกิดขึ้นโดยการเข้าไปพบ การลงพื้นที่เยี่ยมเยียนเครือข่าย และเมื่อเครือข่ายมีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดินก็ไปเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ กับเครือข่ายเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน และเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมแล้วสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการสนับสนุนให้เกิดการขยายผลไปยังเครือข่ายอื่น ๆ ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เครือข่ายต้นแบบเกิดความภาคภูมิใจ และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายด้วยกัน เช่น กิจกรรมติดตามการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานจังหวัดสกลนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร และสำนักงานเทศบาลนครสกลนคร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดสกลนคร หัวหน้าหน่วยงานรัฐวิสาหกิจทุกหน่วย นายอำเภอทุกอำเภอ ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้นำองค์กรภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ โดยกิจกรรมดังกล่าวจัดเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2563 ณ โรงแรมเดอะมาเจสติก สกลนคร จังหวัดสกลนคร ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร และสำนักงานเทศบาลนครสกลนคร ได้มีการเผยแพร่หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินในการประชุมต่าง ๆ ตลอดจนจัดพื้นที่ภายในหน่วยงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี จึงนับเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีความพร้อมในการร่วมกันขับเคลื่อนงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและร่วมกันส่งเสริมธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในชุมชน

3) การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย

การดำเนินงานด้านเครือข่ายที่ผ่านมาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้นำกระบวนการสร้างเครือข่ายเชิงรุกมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความร่วมมือและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน และสร้างความรู้ให้กับเครือข่ายได้เข้าใจถึงเป้าหมายหลักของการเป็นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินคือ การสื่อสารให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน แนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชนกรณีที่ได้รับความสะดวกหรือความไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกันในการส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ในส่วนของการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้จัดให้มีการอบรมเพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่ายในการสนับสนุนการปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยจัดการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ตลอดจนติดตามการประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานที่เหมาะสมให้แก่เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำ การกำหนดหลักสูตรในการพัฒนาเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน สร้างความเข้าใจในกระบวนการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ หลักสูตรการฝึกอบรมกำหนดโดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งอาจต้องมีการถามความต้องการของเครือข่ายเพื่อนำมากำหนดหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสมกับเครือข่ายต่อไป และผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า การจัดโครงการเพื่อพบปะพัฒนาความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันของเครือข่ายเพียงปีละครั้งนับว่าน้อยเกินไป ต้องเพิ่มกิจกรรมหรือจัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเพิ่มทักษะการปฏิบัติงานให้กับเครือข่ายและสร้างกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องมาอบรมหรือเจอพร้อมกันทั้งหมด แต่แบ่งเป็นภูมิภาคหรือเป็นรายพื้นที่ นอกจากอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรต้องลงไปจัดกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างน้อยปีละ 1 - 2 ครั้ง

ในขั้นตอนของการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายเน้นการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม เนื่องจากการมีส่วนร่วมคือกระบวนการที่นำไปสู่การเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง เมื่อเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือการถ่ายทอดองค์ความรู้ของตนให้กับกลุ่มเครือข่ายอื่นได้รับทราบจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ที่จะร่วมกันเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะส่งผลทำให้เรื่องร้องเรียนในหน่วยงานลดลงนับเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้ตรวจการแผ่นดินในการแก้ไขปัญหาเชิงระบบด้วยหลักธรรมาภิบาล นอกจากนั้นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปประยุกต์ใช้และพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรธรรมาภิบาล

4) การบริหารจัดการเครือข่าย

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นการสร้างเครือข่ายด้วยรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายเชิงกิจกรรมและเครือข่ายเชิงพื้นที่ เพื่อให้เครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเกิดประสิทธิผลและเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินจึงเน้นที่ความสมัครใจและการขอความร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนภารกิจในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน เนื่องจากเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินประกอบด้วย บุคคลและหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชนเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการเครือข่ายโดยให้เครือข่ายร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และนำเสนอรูปแบบการดำเนินกิจกรรมร่วมกันตามแนวทางที่เหมาะสมตามบริบทของหน่วยงานเครือข่าย การดำเนินงานที่ผ่านมาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. การดำเนินงานด้านการส่งเสริมธรรมาภิบาลในพื้นที่
2. การเผยแพร่บทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงร่วมขับเคลื่อน

การดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชน

3. การแนะนำช่องทางการเรียนรู้อื่นให้แก่ประชาชน กรณีที่ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นางสาวกิตติยา โสภณโกโคย ผู้อำนวยการสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ให้ความเห็นว่าการสนับสนุนงานดังกล่าวจะสำเร็จได้จะต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วม จิตอาสา และการเสียสละของเครือข่ายที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับความเห็นของนางสาวปรมาภรณ์ บุญเชื้อ นักวิชาการชำนาญการ ที่กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ความสัมพันธ์ของเครือข่าย บทบาทของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินในการเป็นผู้ผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุนการทำงานของเครือข่าย และสร้างกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายให้บรรลุวัตถุประสงค์มีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางระบบการบริหารจัดการเครือข่ายที่มีการกำหนดขอบเขตการทำงาน บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกเครือข่าย รูปแบบวิธีการทำงาน ระบบการสื่อสาร การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างข้อตกลงในการทำงานที่มีความชัดเจนจะทำให้การปฏิบัติงานของเครือข่ายประสบความสำเร็จ

โดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีการบริหารจัดการเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ดังนี้

1. สนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับของเครือข่ายแต่ละประเภท
2. สร้างต้นแบบหน่วยงานเครือข่ายเพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานให้กับเครือข่ายอื่น และประชาสัมพันธ์โครงการหรือกิจกรรมเพื่อขยายความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง
3. มีศูนย์กลางการประสานงานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่
4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกระดับทั้งการวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล มีการติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินกิจกรรม โดยการให้เครือข่ายเป็นผู้รายงานความก้าวหน้าตามช่องทางที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้กำหนด

การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เครือข่ายมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการรับรู้ ตัดสินใจ และร่วมลงมือปฏิบัติในนามของเครือข่าย หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความโปร่งใส เปิดเผย จะทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถดำเนินงานได้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

4.1.2 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 โดยแบ่งส่วนราชการออกเป็นระดับกองและสำนักเฉพาะราชการบริหารส่วนกลาง ทำให้ภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายและเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง เพราะไม่มีส่วนราชการรองรับในระดับภูมิภาค เนื่องจากข้อจำกัดตามมาตรการจำกัดอัตรากำลังคนภาครัฐ และการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐตามนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น กระทรวงยุติธรรมจึงได้แก้ปัญหาโดยการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ขึ้นเป็นหน่วยงานภายในของ

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการงานยุติธรรม และกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ข้อ 3 ให้แก้ไขเพิ่มเติมให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัด มีหน้าที่และอำนาจหลายประการ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในภารกิจของกระทรวงยุติธรรมโดยเน้นตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

กระทรวงยุติธรรมให้ความสำคัญกับการนำภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ภายใต้แนวคิดยุติธรรมถ้วนหน้า ประชาชนมีส่วนร่วม โดยนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนมาเป็นภารกิจหลัก และได้กำหนดให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่มีอยู่ทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 77 แห่ง รับผิดชอบในการนำภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เชื่อมโยงภารกิจของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเข้ากับงานยุติธรรมชุมชน และเพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ กระทรวงยุติธรรมจึงดำเนินโครงการในลักษณะโครงการทดลองหรือโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนที่มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2549 – กรกฎาคม 2550 ในพื้นที่แรกเริ่ม คือ 17 จังหวัด 36 ชุมชนที่มีศักยภาพ มีความพร้อม และมีทุนทางสังคมที่พร้อมมาเป็นจังหวัดทดลอง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี ระยอง ฉะเชิงเทรา สุรินทร์ ชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม เชียงใหม่ ลำพูน น่าน พิษณุโลก กำแพงเพชร ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี และตรัง ซึ่งมีระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบริหารสำนักงานยุติธรรมจังหวัด พ.ศ. 2550 ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ข้อ 19 ที่กำหนดให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดมีศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชน ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาและส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกลไกการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน วางระบบเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกันและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

ในสำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์ที่กระทรวงยุติธรรมจัดตั้งขึ้นอยู่ในสำนักงานยุติธรรมจังหวัดภายในกลุ่มงานบริการประชาชน โดยให้เป็นกลไกเชื่อมต่อการทำงานระหว่างภาครัฐกับประชาชนในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ซึ่งศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชน มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จัดวางระบบฐานข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกลไกในชุมชนกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำงานร่วมกันตลอดจนติดตามและรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

การปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนปฏิบัติงานในรูปแบบของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นการทำงานโดยการบูรณาการร่วมมือระหว่างกระทรวงยุติธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนผู้สนใจที่มีจิตอาสา บริบทการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนภาครัฐทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางและบริหารงานเครือข่ายด้วยตนเอง การบูรณาการงานจึงขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐทั้งในเรื่องทักษะ ประสิทธิภาพ รวมไปถึงทรัพยากรสำหรับการบริหารจัดการภายในเครือข่าย เช่น อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ การสนับสนุนของผู้บริหารระดับสูง และด้านงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งกระทรวงยุติธรรม

เป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานหลักในทุก ๆ ด้าน ในขณะที่เดียวกันเครือข่ายยุติธรรมชุมชนบางพื้นที่สามารถดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงานได้เองเพียงแต่อาศัยการสนับสนุนในบางเรื่องเท่านั้น

กระทรวงยุติธรรม มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานตามโครงการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยภาครัฐจะส่งเสริมการรวมตัวของประชาชนในลักษณะเครือข่ายเพื่อทำงานด้วยกันกับภาครัฐในภารกิจที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถพัฒนาการมีส่วนร่วมและส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยมีเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นกลไกในการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนการนำบริการงานยุติธรรมสู่ชุมชนในระดับจังหวัดและระดับชุมชน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยมีแนวทางการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมตามลำดับ ดังนี้

1. สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระจายโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรม ปรับปรุงช่องทางการเข้าถึงความเป็นธรรม ง่าย สะดวก รวดเร็ว ขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อบรรลุบันทึกข้อตกลง (Memorandum of Understanding: MOU) ระหว่างหน่วยงานรัฐและเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของหน่วยงาน

2. สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ประชาสัมพันธ์ บทบาทภารกิจและชี้แจงให้เห็นความสำคัญ ทั้งท้องถิ่นและประชาชน รับสมัครเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เปิดโอกาสผ่านเวทีแลกเปลี่ยน เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้นำชุมชนที่สนใจจะจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและมีการคัดเลือกคณะกรรมการในการบริหารพัฒนาศักยภาพและความสามารถด้านกฎหมาย สร้างความเชื่อมั่นและสร้างแรงจูงใจ

3. คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน/เครือข่ายยุติธรรมชุมชน เกิดการรับรู้ มีจิตสาธารณะ สร้างศูนย์เรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหา เป็นศูนย์เรียนรู้ถ่ายทอด บอกต่อ แจ่มสัทธิ เชื่อมั่น ไว้ใจ ฟังพาได้ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงมาจากการส่งเสริม สนับสนุน และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารราชการภาครัฐมากกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน

โดยกลไกที่จะทำให้ตอบสนองการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เอื้อต่อการดำเนินงานยุติธรรมคือ “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” ที่มีส่วนร่วมในการจัดการงานยุติธรรมในระดับชุมชน และเข้ามาร่วมทำงานกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด บทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีภารกิจ 6 ด้านประกอบด้วย

ภารกิจที่ 1 การส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

ภารกิจที่ 2 การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมีขอบเขตเกี่ยวกับการจัดระเบียบชุมชน ป้องกัน ควบคุม สร้างภูมิคุ้มกันจากอาชญากรรมและการกระทำผิดเป็นการกระทำที่จะยับยั้งหรือชะลอเวลาไม่ให้นำไปสู่สถานการณ์การเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิด รวมไปถึงการลดหรือหยุดยั้งพฤติกรรมเสี่ยงที่จะนำไปสู่การกระทำความผิดหรือการก่ออาชญากรรม

ภารกิจที่ 3 การพิจารณาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแลให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาแก่ผู้ได้รับความเดือดร้อนผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ภารกิจที่ 4 การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท เป็นการกระทำที่ยุติหรือบรรเทาความรุนแรงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการให้ประสานงาน ดำเนินการเองในชุมชน หรือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนดำเนินการตามรูปแบบวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง โดยมีวิธีการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การไกล่เกลี่ย การประชุมกลุ่มครอบครัว เป็นต้น

ภารกิจที่ 5 การเยียวยา ยุติธรรมชุมชนมีการเยียวยาผู้เสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมจะต้องได้รับการฟื้นฟูเมื่อเกิดความเสียหาย เป็นการเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำผิด เป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมหรือการทำความผิดกฎหมายของสังคม

ภารกิจที่ 6 การรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ คือ มีการทำให้เหยื่อหรือผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้กลับคืนสู่สังคม เป็นการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไข ความประพฤติและจิตใจของผู้กระทำความผิดกลุ่มที่ได้รับโอกาสโดยจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้กระทำผิด เช่น การทำงานบริการสังคมเพื่อชดเชยความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม

โดยอาศัยรูปแบบการดำเนินงาน 3 ส่วนที่จะสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้รับความร่วมมือของประชาชน ประกอบด้วย

บทบาทที่ 1 การป้องกันและเฝ้าระวังซึ่งเป็นบทบาทก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

บทบาทที่ 2 การทำงานที่อยู่ในระหว่างกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ เช่น อยู่ระหว่างฟ้องร้องคดีหรือระหว่างการพิจารณาของอัยการ หรือศาล

บทบาทที่ 3 การมีส่วนร่วมหลังจากที่กระบวนการยุติธรรมกระแสนหลัก หรือหลังจากที่พ้นโทษกลับมาอยู่ร่วมกับสังคมและสังคมยอมรับ

และได้มีการประเมินศักยภาพศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดังนี้

เกรดเอ คือ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่สามารถปฏิบัติงานตามภารกิจได้ระดับดีเยี่ยม

เกรดบี คือ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่สามารถปฏิบัติงานตามภารกิจได้ระดับดี

เกรดซี คือ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่สามารถปฏิบัติงานตามภารกิจได้ระดับปานกลาง

เกรดดี คือ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่สามารถปฏิบัติงานตามภารกิจได้ระดับพอใช้

จากการประเมินศักยภาพศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ผ่านมาศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพสามารถนำงานบริการของกระทรวงยุติธรรมและการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปในทิศทางที่ดี โดยเน้นการดำเนินงานในเชิงพื้นที่ในลักษณะของการแก้ไขปัญหา และเน้นการดำเนินงานโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การดำเนินกิจกรรมมีรูปแบบที่ยืดหยุ่นหลากหลาย โดยจะมีลักษณะเป็นการระดมทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนมาใช้

ผู้ศึกษาได้เปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ของสำนักงานยุติธรรมประจำจังหวัดที่มีระดับตำแหน่งในการปฏิบัติงานด้านเครือข่ายที่แตกต่างกันโดยใช้รูปแบบการตรวจสอบสามเส้า

ด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลในเรื่องเดียวกันจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 คน 4 จังหวัดที่มีบริบทด้านพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพะเยา และเจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย และผู้ให้สัมภาษณ์มีระดับตำแหน่งที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ และพนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่ปฏิบัติงานด้านเครือข่าย จากการตรวจสอบด้านข้อมูลพบว่า ข้อมูลที่ได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และได้มีการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความแตกต่างของข้อมูลพบว่า ข้อมูลที่ได้ไม่มีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของเครือข่าย

การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลที่สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันว่า มีการประสานความร่วมมือในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรม การบริหารจัดการโครงการและงบประมาณร่วมกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน

มีการจัดทำแผนการดำเนินงานและวางกลยุทธ์ไปสู่เป้าหมายจากการประชุมร่วมกัน กำหนดเป้าหมายตามกรอบภารกิจที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด และมีจุดมุ่งหมายสูงสุดเป็นการสร้างชุมชนแห่งความสุข

1.2 การมีส่วนร่วมในการประชุม

มีการจัดการประชุมแลกเปลี่ยน ประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ และมีการปรับรูปแบบการประชุมให้สอดคล้องกับสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยจัดประชุมในรูปแบบออนไลน์

1.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ปัจจุบันการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีดังนี้

1.3.1 ดำเนินการรับเรื่องแล้วส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.3.2 แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

1.3.3 ดำเนินการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในพื้นที่

1.3.4 ให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อกฎหมายกับประชาชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้มีการประชาสัมพันธ์ลงพื้นที่ในการประชุมสัญจรเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร โดยมีแผนพัฒนาระบบการให้บริการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในหมู่บ้านได้รับทราบ และสร้างทวิภาคีเครือข่ายเพิ่มเติมจากหมู่บ้านทุกหมู่บ้านใหม่อาสาสมัครยุติธรรมเกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อที่จะเป็นตัวอย่างไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชน การกิจนี้ได้รับการตอบรับจากประชาชนด้วยดี

1.3.5 ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการดำเนินงานร่วมกับสำนักงานยุติธรรมชุมชนจังหวัด โดยมี

กระบวนการทำงานเชิงรุกควบคู่กับการตั้งรับ การทำงานแบบตั้งรับ คือรับเรื่องร้องเรียนประจำศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชนตำบล ส่วนการทำงานเชิงรุกคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนลงพื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์และรับทราบปัญหาของชุมชน และลงพื้นที่ให้ความรู้กฎหมายกับประชาชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ และหากมีข้อร้องเรียนเกิดขึ้นจะมีการประชุมคณะกรรมการโดยเร็ว ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทันทีที่มีเรื่องร้องเรียนหรือเหตุอันควรสงสัย ไม่ทอดทิ้งประชาชนที่ประสบปัญหา หลังเสร็จสิ้นกระบวนการจะมีการเก็บข้อมูลเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ไว้เป็นกรณีศึกษา และจัดทำรายงานส่งไปที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอยู่เสมอ ทั้งนี้ หลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยจะถูกทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือภาพถ่ายที่ชัดเจน กรรมการและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องลงนามรับรองไว้เป็นหลักฐาน นอกจากนี้จะเป็นหลักฐานในการไกล่เกลี่ยแล้ว หากมีความจำเป็นต้องดำเนินคดีในชั้นศาลสามารถใช้เป็นหลักฐานช่วยเหลือประชาชนได้

1.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ระบบการจัดการข้อมูลนับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีความยั่งยืน โดยใช้แบบรายงานเมื่อเกิดกรณีข้อพิพาทและปัญหาอาชญากรรมภายในหมู่บ้านที่อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้ส่งรายงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนทราบเป็นประจำทุกเดือน และมีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

2) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีรูปแบบการทำงานแบบพี่น้อง การเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในฐานะ “หน่วยงานพี่เลี้ยง” กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะ “เครือข่ายผู้ขับเคลื่อน” ภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดเป็นสิ่งที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถ้าความสัมพันธ์เป็นบวกย่อมหมายความว่าสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจะได้รับแรงสนับสนุนและความร่วมมือที่ดีจากเครือข่ายในการขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และในขณะเดียวกันก็จะเป็นการช่วยปรับลดทัศนคติเชิงต่อต้านงานยุติธรรมชุมชนที่อาจเกิดขึ้นกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วย

นางสาวจินตนา ปาลี พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพะเยา กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในจังหวัดพะเยา การดำเนินงานที่ผ่านมาได้จัดโครงการและกิจกรรมร่วมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น โครงการขับเคลื่อนศูนย์ยุติธรรมชุมชนของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด อบรมพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนผ่านระบบออนไลน์เพื่อขับเคลื่อนบทบาทภารกิจการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดพะเยา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ อาทิเช่น ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้นในศาลจังหวัดพะเยา อัยการจังหวัดคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดพะเยา ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดพะเยา เพื่อให้ความรู้เครือข่ายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกฎหมายและการพัฒนาความร่วมมือด้านกระบวนการยุติธรรม มีการลงพื้นที่จัดกิจกรรมศูนย์ยุติธรรมชุมชนเคลื่อนที่

และตั้งโต๊ะให้คำปรึกษาด้านกฎหมายให้กับประชาชนชุมชนเป็นประจำทุกเดือน สอดคล้องกับความเห็นของนางรัชณี ตินชาติอารักษ์ นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี ได้มีการจัดประชุมและจัดกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในจังหวัดชลบุรีโดยเน้นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ มีการจัดอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายโดยใช้การสื่อสารที่เข้าใจง่าย มีการลงพื้นที่ไปตรวจเยี่ยมศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่เสมอ

การดำเนินงานที่ผ่านมาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดได้ปฏิบัติงานร่วมกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยได้มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมร่วมกับชุมชนหรือภาคประชาชนเกี่ยวกับการศึกษาปัญหาด้านกฎหมาย การเฝ้าระวังป้องกันภัยในชุมชนทั้งภัยจากอาชญากรรม การป้องกันปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ ที่อาจเกิดหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต และที่สำคัญมีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภารกิจงานยุติธรรมชุมชน โดยการลงพื้นที่ไปตรวจเยี่ยมศูนย์ยุติธรรมชุมชนภายในจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ

3) การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย

นายรุ๊กกี้ อาแว พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนราธิวาส กล่าวถึงการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนว่า สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนราธิวาส ได้มีการจัดประชุมและจัดอบรมให้กับเครือข่ายเพื่อพัฒนาทักษะการให้ความช่วยเหลือ การรับเรื่องร้องทุกข์จากชาวบ้านในพื้นที่ การแนะนำในเบื้องต้นแก่ผู้ร้องทุกข์ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภารกิจยุติธรรมชุมชนเพื่อให้เครือข่ายสามารถประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเรื่องกองทุนยุติธรรม รวมถึงมีการติดตามผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนภายในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับนายวีรวิชัย ตัญเฒ่าวงศ์ นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย ที่กล่าวว่า สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงรายดำเนินการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายด้วยการให้อบรมความรู้ด้านกฎหมายแก่เครือข่ายในรูปแบบออนไลน์ ประกอบด้วย ความรู้ทั่วไปด้านกฎหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 การใช้งานแอปพลิเคชันระบบยุติธรรมสร้างสุข และมีการลงพื้นที่ตรวจนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีแผนงานโครงการอบรมส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรของศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยมีการจัดโครงการอบรมอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ผู้แทนคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะเป็นผู้เข้าร่วมและนำไปถ่ายทอดต่อ หรือหากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจัดอบรมในพื้นที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน คณะกรรมการจะเข้าร่วมจำนวนมากขึ้น ในกรณีที่ส่งตัวแทนเข้าร่วมอบรมมักจะประสบปัญหาประสิทธิภาพการถ่ายทอดข้อมูล แต่ผู้นำมักจะใช้วิธีการสลับให้บุคลากรที่ยังไม่เคยเข้าร่วมไปแทนผู้ที่เคยเข้าร่วมแล้ว นอกจากนี้มีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีการลงพื้นที่พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจในภารกิจงานให้กับเครือข่าย ลักษณะความสัมพันธ์เป็นไปในรูปแบบไม่เป็นทางการ และปรับลักษณะการให้ความรู้เกี่ยวกับข้อกฎหมายโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย รวมถึงมีการสอบถามความต้องการการฝึกอบรมจากเครือข่าย ซึ่งส่วนใหญ่เครือข่ายยุติธรรมชุมชนต้องการเพิ่มความรู้และทักษะด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรมจังหวัดจึงจัดการอบรมให้ความรู้

เกี่ยวกับการใกล้เคียงข้อพิพาท เพื่อให้เครือข่ายเข้าใจถึงการใกล้เคียงข้อพิพาทซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถจะทำให้ข้อพิพาทระงับได้โดยคู่กรณีพึงพอใจทั้งสองฝ่ายในแบบ WIN-WIN ทั้งนี้เพื่อลดปริมาณคดีสู่ศาล สร้างสมานฉันท์ในชุมชน และคนภายในชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งภายในชุมชนได้ด้วยคนในชุมชนเอง และอบรมด้านเทคนิคและวิธีการให้คำปรึกษากฎหมายแก่ประชาชน เป็นต้น รวมถึงมีการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานให้กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงาน

4) การบริหารจัดการเครือข่าย

การดำเนินการเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนต้องเป็นความสมัครใจของชุมชนที่จะทำงานร่วมกับภาครัฐ โดยมีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหาอาชญากรรม และจัดการความขัดแย้งภายในชุมชน โดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มุ่งเน้นให้มีการใกล้เคียงข้อพิพาทบนความสมัครใจของคู่กรณี การมีส่วนร่วมของเครือข่ายเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นสถานะของสมาชิกในเครือข่ายมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) คือความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนมากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันแบบเพื่อนหรือพี่น้องสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

การบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน นางสาวจินตนา ปาลี พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพะเยา กล่าวว่า เป็นไปในลักษณะการเสริมสร้างการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนางานร่วมกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชน และผู้ปฏิบัติงานทุกตำแหน่งมีการประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่เสมอ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประสานงานกับจังหวัด/อำเภอเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานใกล้เคียงประนอมข้อพิพาทโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเฉพาะการส่งเสริมศักยภาพของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว การประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนางานใกล้เคียงประนอมข้อพิพาทระดับท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน และประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จในการดำเนินงานของเครือข่ายเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดกับเครือข่ายเป็นไปในลักษณะเครือญาติ ไม่ใช่ระบบการสั่งการ เนื่องจากเครือข่ายทำงานแบบจิตอาสาและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนด้วยดีมาตลอด จึงทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น สอดคล้องกับความเห็นของนายฮาซิม ตะโละดิง พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี ได้ให้ความเห็นว่า การบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการกำหนดภารกิจการทำงานให้กับเครือข่ายโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรีเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน และมีการประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสนับสนุนให้เกิดการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมกับองค์กรอื่น ด้วยการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรม ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและศูนย์บริการร่วมกระทรวงยุติธรรมร่วมมือกันพัฒนา Application JUSTICE CARE โดยนับเป็นนวัตกรรมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ต่อการให้บริการประชาชน ให้สามารถส่งต่อเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์จากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และติดตามเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ โดยใช้ชื่อ “JUSTICE MIND” อีกทั้งเพิ่มระบบบันทึกการสะสมคะแนนความดีให้แก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนทุกครั้งที่มีการยื่นเรื่องร้องเรียนผ่านระบบ เพื่อให้การเข้าถึงความยุติธรรมง่ายขึ้นด้วยนิวส์สัมผัส

ในส่วนของการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยใช้เกณฑ์การพิจารณาเป็นมาตรฐานเดียวกัน

4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

4.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายในการศึกษาคั้งนี้ มาจากการวิเคราะห์ความสอดคล้องของแนวคิดและทฤษฎีจากนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทของหน่วยงาน ผู้ศึกษาได้จัดกลุ่มปัจจัยหลักออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย (Network Environment)

สภาพแวดล้อมของเครือข่าย ประกอบด้วย การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย โดยพื้นฐานหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเกิดจากความสมัครใจเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ในบริบทของเครือข่ายจะมีวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะในแต่ละบุคคลและหน่วยงาน โดยความแตกต่างเหล่านี้ไม่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานความร่วมมือของเครือข่าย หากแต่หน่วยงานเครือข่ายที่มีวัฒนธรรมองค์กรเข้มแข็ง มีความสามัคคี มีจิตอาสา และมีความพร้อม จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี

การดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินที่ผ่านมาสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชนกรณีได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปพัฒนาเครือข่ายด้านธรรมาภิบาลของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อขยายผลไปยังหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ จากการดำเนินงานที่ผ่านมาเครือข่ายซึ่งเป็นผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” ได้มีการส่งเสริมจิตสำนึกด้านการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักธรรมาภิบาล การสร้างวัฒนธรรมองค์กร ธรรมาภิบาล และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีการกำหนดกลไกสร้างแรงจูงใจโดยมีการมอบเกียรติบัตรให้กับบุคคลและหน่วยงานเครือข่ายที่ผ่านการอบรม “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” และมอบป้ายประชาสัมพันธ์สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และช่องทางการรับเรื่องร้องเรียน เพื่อให้เครือข่ายนำไปใช้ในการดำเนินงานเผยแพร่ และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน

2. ด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย (Network Structure and Characteristics)

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นเครือข่ายที่มาจากหลายภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เด็กและเยาวชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ซึ่งเครือข่ายมีคุณลักษณะที่มีความหลากหลายแต่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1) ลักษณะโครงสร้างของเครือข่าย และขนาดของเครือข่าย (size of network) ขนาดหรือจำนวนเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นเครือข่ายที่มีความหลากหลาย ขนาดของเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่กว้างทำให้ไม่สามารถกำกับดูแลได้อย่างทั่วถึง

2) เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของเครือข่าย (goals/objectives) ความเข้มแข็งและความสำเร็จของเครือข่ายมาจากความสอดคล้องในเป้าหมายของหน่วยงานเครือข่าย เพื่อสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินในด้านความร่วมมือมุ่งเน้นเป้าหมายโดยรวมที่ไม่ใช่เป้าหมายของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างชัดเจนมีความเหมาะสมกับความสามารถของเครือข่าย

3) ความสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่าย (mutuality) เครือข่ายมีการประสานงานที่ดีส่งผลให้ประสิทธิภาพของระบบเครือข่ายเข้มแข็งมากขึ้น หน่วยงานเครือข่ายมีตัวแทนในการประสานงานเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินการความร่วมมือ การบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและการพูดคุยเจรจา ทำให้เกิดความร่วมมือในการระดมสมองสำรวจข้อคิดเห็น ร่วมกันค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และการแลกเปลี่ยนความรู้ความชำนาญระหว่างกัน ระบบการสื่อสารของเครือข่ายเป็นแนวราบจึงทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน และเกิดความร่วมมือในการดำเนินงานด้วยความเต็มใจ

3. ด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย (Network Capacity and Availability)

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของเครือข่ายทั้งกิจกรรมและความสัมพันธ์ โดยสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม

ของบริบทเครือข่ายในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย ความเชื่อมั่น ภาวะผู้นำ ประสบการณ์ และช่องทางการสื่อสาร

1) ความเชื่อมั่น (trust)

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันในการปฏิบัติตามหน้าที่และมีความเชื่อมั่นว่าเครือข่ายมีความสามารถเพียงพอ รวมถึงมีความพยายามที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ทำให้เครือข่ายเกิดความรู้สึกถึงสถานะที่เท่าเทียมกันทั้งในด้านอำนาจและความรับผิดชอบ มีความเท่าเทียมในการเข้าถึง การแบ่งปันข้อมูลและความรู้ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเครือข่ายแบบเปิดเพื่อช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมรับรู้ถึงควมมีคุณค่าของตนเองแม้จะมีความแตกต่างกันในความร่วมมือนั้น ร่วมกันทำงานเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ไม่ทอดทิ้งและพร้อมที่จะไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

2) ภาวะผู้นำ (leadership)

ผู้นำเครือข่ายมีทักษะความสามารถในการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกัน และอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น รวมถึงสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกเครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมหรือโครงการสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

3) ประสบการณ์ (experience)

ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินในการปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นระยะเวลาหนึ่ง ทำให้สามารถวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ทางความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น และสามารถกำหนดแนวทางในการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย

4) ช่องทางการสื่อสาร (communication channels)

มีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงระหว่างเครือข่ายผ่านทางโทรศัพท์ โทรสาร การจัดตั้งกลุ่มไลน์ อีเมล (e-mail) และเว็บไซต์ (website) เพื่อความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และมีความรวดเร็วทันต่อสถานการณ์ การกำหนดรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการจึงถือว่ามีความสำคัญมากเพราะจะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน

4. ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (Government Support)

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินในฐานะเป็นหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการผลักดันและสนับสนุนให้เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายผ่านการจัดอบรม ประชุม สัมมนา ศึกษาดูงาน เป็นต้น เน้นการสร้างรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันกับเครือข่ายที่มาจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับหน่วยงานเครือข่ายหรือประชาชนในการเป็นสมาชิกเครือข่าย ไม่มีโครงสร้างของสายการบังคับบัญชา ไม่มีการแข่งขันภายในเครือข่าย เน้นความสัมพันธ์ในเชิงร่วมมือกันเพื่อทำให้เกิดระบบการบริหารเครือข่ายที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดโครงการหรือกิจกรรมซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

ที่จะช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย ซึ่งในปัจจุบันสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ยังไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณให้กับเครือข่ายได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย ดังนี้

- 1) กำหนดทิศทางในการทำงานร่วมกันให้ชัดเจน มีวิสัยทัศน์ในการทำงานร่วมกัน
- 2) การสนับสนุนทรัพยากรในการทำกิจกรรมของเครือข่าย
- 3) การนำเทคโนโลยีมาใช้ประกอบการทำงาน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีการใช้

เทคโนโลยี และสื่อต่าง ๆ ในการประสานงาน เช่น มีการจัดทำกลุ่มไลน์ (LINE Group) เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสาร แบ่งปันความรู้ ส่งต่อข้อมูลข่าวสาร และเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพที่ระหว่างเครือข่าย ทั้งนี้ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้กำหนดกติกาในการใช้ LINE Group ไว้ โดยให้ใช้สำหรับการแบ่งปันข้อมูล และช่วยเหลือการทำงานระหว่างเครือข่ายด้วยกันเท่านั้น ซึ่งเป็นกฎกติกาที่เครือข่ายให้การยอมรับ และไม่ละเมิดกฎกติกาดังกล่าว

4.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

1. ด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย (Network Environment)

บริบทด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจและพฤติกรรมการทำงานร่วมกันของเครือข่าย ในด้านการเมืองนักการเมืองท้องถิ่นจะมีความระมัดระวังในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการเสียคะแนนเสียงจนอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการทำงาน และการปฏิบัติภารกิจของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เนื่องจากเป็นพื้นที่เสี่ยงจึงทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้เท่าที่ควร

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่มเนื่องจากประชาชนอาศัยอยู่ด้วยกันตามวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ในชุมชนลักษณะเป็นเครือญาติ อยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง ประชาชนให้ความร่วมมือกับกิจกรรมทางสังคม มีการประชุมประจำเดือนในทุกหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอปัญหา เครือข่ายยุติธรรมชุมชนจะอาศัยโอกาสนี้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้บทบาทการทำงาน การร่วมมือร่วมใจเช่นนี้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ระหว่างเครือข่ายกับชุมชน แต่ละชุมชนมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภูมิศาสตร์ วิถีชุมชน จารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ปัญหาในพื้นที่แตกต่างกันในรายละเอียด การกำหนดนโยบายในระดับศูนย์จึงต้องมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ด้วย

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง สภาพแวดล้อมของเครือข่ายจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลการปฏิบัติงานตามภารกิจและหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน การพบปะพูดคุยและการปรับทัศนคติและทำความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมเพื่อความสมานฉันท์ในสังคม เนื่องจากทัศนคติของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันว่างานยุติธรรมชุมชนเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างทั่วถึง เสมอภาคเท่าเทียมกัน ลดภาระงานคดีและค่าใช้จ่ายของภาครัฐ และต้องการให้ประชาชนได้รับสิ่งที่ดีโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน

2. ด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย (Network Structure and Characteristics)

รูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นรูปแบบที่มีการวางโครงสร้างมาจากกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดกรอบภารกิจให้กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนทำงานร่วมกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด รูปแบบโครงสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่จึงมาจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐมากกว่าประชาชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย ปลัดอำเภอประจำตำบล พัฒนาการประจำตำบล ตำรวจชุมชนประจำตำบล กำนัน นายกองครปกรรองสวนทองถิ่นในตำบล เจาหนาที่ขององครปกรรองสวนทองถิ่น อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้แทนสภาเกษตรกรตำบล ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน และประชาชนที่มีจิตอาสาและมีความสนใจในการช่วยเหลืองานภาครัฐด้านยุติธรรมชุมชน

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจและมีจิตอาสาของผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ โดยมีแนวคิดที่ต้องการให้ชุมชนของตนเองมีความสงบสุข มีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและมีระเบียบกติกาเบื้องต้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ที่เลือกจากคนที่มีความรู้ความสามารถ สนใจในกระบวนการยุติธรรม และมีจิตอาสาในการให้บริการประชาชนในพื้นที่ อยากร่วมส่วนร่วมในการบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และเป็นตัวแทนของรัฐเข้ามาทำหน้าที่ซึ่งจะเชื่อมต่อการดำเนินงานกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยในชุมชนได้อย่างครบวงจร ตั้งแต่การป้องกันหรือการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ การดูแลผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ตลอดจนการมีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

1) ลักษณะโครงสร้างของเครือข่าย และขนาดของเครือข่าย (size of network)

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐกับชุมชน ผู้ปฏิบัติงานที่มีมาจากผู้นำชุมชนและประชาชนซึ่งได้รับการยอมรับเชื่อถือผ่านกระบวนการประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น และมีการพิจารณาคัดเลือกคุณสมบัติที่เหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมี “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” เป็นกลไกในการร่วมกันทำให้ภาครัฐและภาคประชาสังคมร่วมกันสร้าง “สังคมที่ยุติธรรม” โครงสร้างการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย ที่ปรึกษาคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยเป็นการบูรณาการร่วมมือระหว่างกระทรวงยุติธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนผู้สนใจที่มีจิตอาสาเข้ามาปฏิบัติงานในรูปแบบของคณะกรรมการ

2) เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของเครือข่าย (goals/objectives)

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการสื่อสารเพื่อการประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น สร้างความเข้าใจ และกำหนดเป้าหมายในการทำงานร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน โดยใช้การสื่อสารเป็นกระบวนการของการสื่อความหมายจากบุคคล หรือองค์กรระหว่างกัน การดำเนินงานที่ผ่านมาเครือข่ายมีการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ การมีเป้าหมายเดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันจะทำให้สมาชิก

เครือข่ายมีทิศทางดำเนินงานที่สอดคล้องกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมาย เน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของกลุ่มมากกว่าทรัพย์สินหรือสิ่งมีค่าทางวัตถุ เพื่อจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง

3) ความสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่าย (mutuality) ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีการตัดสินใจร่วมกันในการปฏิบัติงาน มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การมีความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของเครือข่ายผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไปทางเดียวกันว่า “จิตอาสา” คือเรื่องที่มีความสำคัญมากสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เนื่องจากผู้ที่มารับบริการของศูนย์แต่ละรายยากจน ไร้เรื่องเสรีกรรมกรรมศูนย์ฯ จะต้องนำเรื่องไปที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ด้วยความมีจิตอาสาจึงทำให้ไม่เป็นปัญหาในการปฏิบัติงานในพื้นที่ คุณลักษณะของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีดังต่อไปนี้

ทัศนคติ

เครือข่ายมีทัศนคติตรงกันเกี่ยวกับกระบวนการของยุติธรรมชุมชน นโยบายนี้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมอย่างทั่วถึง มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการเข้าถึงความเป็นธรรมลดภาระงานคดีและค่าใช้จ่ายของภาครัฐ รวมถึงเป็นการลดภาระของประชาชนด้วย กล่าวคือ ต้องการให้ประชาชนได้รับสิ่งที่ดีโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน และมีแนวคิดในการสร้างการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายและนักการเมืองท้องถิ่นให้ทุกคนมีส่วนร่วมเพื่อลดปัญหาการแบ่งฝ่ายจากการเมือง

การปฏิบัติงาน

ผู้นำท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงาน จากการศึกษาพบว่า ผู้นำท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีการสนับสนุนงบประมาณและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ไม่รอเพียงการสนับสนุนจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเท่านั้น คณะกรรมการตลอดจนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการประสานงาน มีการประชุมแลกเปลี่ยนกันอยู่เสมอ กระตือรือร้นในการทำงาน พยายามแสวงหากาติเครือข่ายที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน ร่วมมือกันผลักดันให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย (Network Capacity and Availability)

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการพัฒนาทั้งกิจกรรมและความสัมพันธ์ โดยสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันและมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ

1) ความเชื่อมั่น (trust)

เครือข่ายมีความเชื่อมั่นมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะร่วมทางไปด้วยกันจึงทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ การลงพื้นที่ทำงานเชิงรุกเข้าหาชุมชน การปฏิบัติงานอย่างรวดเร็วและเป็นกลาง รวมถึงจัดหาทรัพยากรสนับสนุนให้เพียงพอ เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อทำให้มีแรงจูงใจในการผลักดันให้สมาชิกในสังคมมาร่วมเป็นเครือข่ายกับ

ศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพื่อเป็นการกระจายเครือข่ายของศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปจะได้มีการครอบคลุมพื้นที่อย่างเต็มรูปแบบ

2) ภาวะผู้นำ (leadership)

คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายเดียวกัน และให้ความสำคัญกับงานยุติธรรมชุมชนในฐานะเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้ปราศจากความขัดแย้ง คณะกรรมการจึงพยายามแสวงหาแนวทางพัฒนาและใช้ประโยชน์จากงานยุติธรรมชุมชนให้หลากหลายมากขึ้น

3) ประสบการณ์ (experience)

ความรู้และประสบการณ์ของเครือข่ายมีผลต่อการปฏิบัติงานและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เครือข่ายเกิดความยั่งยืน และนับเป็นกระบวนการให้สมาชิกเครือข่ายเกิดการพัฒนาและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง ความสม่ำเสมอของการจัดกิจกรรมและการพัฒนาเครือข่ายด้านการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยการสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมการเจรจาต่อรอง การวิเคราะห์ความเสี่ยง การสื่อสารระหว่างบุคคล/องค์กร และการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

4) ช่องทางการสื่อสาร (communication channels)

มีการพัฒนาช่องทางการสื่อสารเพื่อเป็นหน่วยรับเรื่องจากประชาชนในหลายช่องทาง เช่น สายด่วนยุติธรรม 1111 กด 77 การรับหรือรายงานข้อมูลผ่านเว็บไซต์ แอปพลิเคชันศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีการจัดทำแอปพลิเคชัน: ระบบยุติธรรมสร้างสุข Application JUSTICE CARE เป็นนวัตกรรมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการให้บริการประชาชน เพื่อเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานและการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรม เพื่อให้สามารถส่งต่อเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์จากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และติดตามเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ อีกทั้งเพิ่มระบบบันทึกการสะสมคะแนนความดีให้แก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนทุกครั้งที่มีการยื่นเรื่องร้องเรียนผ่านระบบ โดยระบบจะบันทึกผลการทำความดีสะสมตลอดทั้งปีเพื่อนำเสนอรับเข็มเชิดชูเกียรติยุติธรรมธำรง ชั้นที่ 4 กระทรวงยุติธรรม หรือรางวัลเชิดชูเกียรติเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องต่อไป

4. ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (Government Support)

แม้ว่ากระทรวงยุติธรรมจะเป็นผู้กำหนดโครงสร้างของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชน รวมถึงการกำกับดูแลจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ซึ่งกำหนดกรอบภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอย่างกว้าง ทำให้มีความยืดหยุ่นของรูปแบบการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่เป็นไปตามความเหมาะสมกับสภาพชุมชนและปัญหาที่พบ แต่การตื่นตัวในการพัฒนาหรือจัดกิจกรรมของชุมชนบางแห่งยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยลำพังชุมชน ภาครัฐจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดกระบวนการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายยุติธรรมชุมชนขึ้น ในขั้นตอนการปฏิบัติต้องอาศัยประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในฐานะเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐ และภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบาย และกระตุ้นให้เกิดกระบวนการในชุมชนอันจะนำไปสู่ยุติธรรมชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

ศูนย์ยุทธศาสตร์ชุมชนแต่ละศูนย์ที่ถูกจัดตั้งขึ้นจะมีจุดเน้นในการทำงานแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาสภาพภายในชุมชน และทุนทางสังคมของชุมชน เป็นต้น

กระทรวงยุติธรรมให้ความสำคัญโดยมีส่วนร่วมในการผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งหากปราศจากการสนับสนุนจากภาครัฐในทุก ๆ ระดับแล้ว กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมคงไม่อาจเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดซึ่งได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต้องเร่งสร้างความรู้ความเข้าใจกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยได้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ปัจจุบันสำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น มีการยกย่องชมเชยและประกาศเกียรติคุณ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนต้องได้รับการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาองค์กร และมีการจัดประกวดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ โดยศูนย์ที่มีความโดดเด่นจะได้รับรางวัลการดำเนินงาน ซึ่งพิจารณาจาก 2 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ความสามารถของหน่วยงานภาครัฐ และมิติที่ 2 ความสำเร็จของการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการบริหารราชการอย่างเป็นรูปธรรม การมอบเครื่องเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ผู้ปฏิบัติงานต่อเนื่องและจิตอาสา เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดต้องมีการติดตามงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งตรงนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์ประสบความสำเร็จและที่สำคัญกระทรวงยุติธรรมควรสนับสนุนงบประมาณลงไปในพื้นที่เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำงานของเครือข่ายที่เข้ามาทำงานในส่วนนี้ เพราะทุกคนออกเงินค่าใช้จ่ายส่วนตัวไปกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เองโดยตลอด บางครั้งอาจจะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่พอที่จะใช้จ่ายของตนเองได้ครบเดือน อาจทำให้เครือข่ายไม่มีแรงผลักดันในการทำงาน

สำหรับการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของเครือข่ายที่ทำคุณประโยชน์ให้กับกระทรวงยุติธรรมอย่างต่อเนื่องมีการมอบเข็มเชิดชูเกียรติยุติธรรมธำรงโดยแบ่งตามชั้นเข็มได้ ดังนี้

- เข็มเครื่องหมายยุติธรรมธำรง ชั้นที่ 1 อันเป็นเกียรติยศยิ่ง
- เข็มเครื่องหมายยุติธรรมธำรง ชั้นที่ 2 อันเป็นเกียรติยิ่ง
- เข็มเครื่องหมายยุติธรรมธำรง ชั้นที่ 3 อันเป็นที่เชิดชูยิ่ง
- เข็มเครื่องหมายยุติธรรมธำรง ชั้นที่ 4 อันเป็นที่ชมเชยยิ่ง

ซึ่งเข็มเครื่องหมายยุติธรรมธำรงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องหมายของผู้ที่อุทิศตนเพื่อความยุติธรรมถือเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อสังคม เป็นผู้ที่ยึดพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีคุณงามความดีทั้งกายและใจ ตลอดจนเป็นแรงบันดาลใจในการปฏิบัติหน้าที่ทำคุณประโยชน์แก่สังคม ด้วยความมุ่งมั่น พุเมเท เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไปในสังคมในการขับเคลื่อนภารกิจของกระทรวงยุติธรรมให้มีความก้าวหน้า

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงยุติธรรมได้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการซึ่งเป็นแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยส่งเสริมเสริมให้ประชาชนเข้ามา

มีบทบาทตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการประกอบด้วย 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสาร (To Inform) เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงาน

ระดับที่ 2 การปรึกษาหารือ (To Consult) เป็นการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง และแสดงความคิดเห็น รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการปฏิบัติงานของหน่วยงานอย่างอิสระและเป็นระบบ

ระดับที่ 3 การเข้ามามีบทบาท (To Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัดกับประชาชนอย่างจริงจัง

ระดับที่ 4 ความร่วมมือ (To Collaborate) เป็นการให้บทบาทของประชาชนในระดับสูงมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่เป็นส่วนร่วมกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่ระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข รวมทั้งการเป็นภาคีในการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ

ระดับที่ 5 การเสริมอำนาจ (To Empower) เป็นระดับที่บทบาทของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูงสุด เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการเป็นผู้ตัดสินใจ โดยหน่วยงานจะต้องดำเนินการตามการตัดสินใจของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดนี้เน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการบริหารจัดการโดยเป็นผู้ดำเนินการกิจและภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้ ได้แก่ การกิจด้านการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเครือข่ายสามารถดำเนินการเองด้วยตนเอง หรือการรับรายงานตัวของผู้ถูกพินโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติเครือข่ายสามารถดำเนินการเองได้ในพื้นที่ เป็นต้น

4.3 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

4.3.1 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

จากการศึกษาและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพบว่า การดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน ดังนี้

1) บทบาทและหน้าที่ของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่มี ความชัดเจน ทำให้การรักษาเครือข่ายเป็นไปได้ยาก เนื่องจากยังไม่มีกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมของเครือข่ายไว้ให้ชัดเจน ส่งผลต่อความยั่งยืนของเครือข่ายที่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน (pattern) ที่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน เนื่องจากเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินครอบคลุมพื้นที่กว้าง การจัดกิจกรรมจึงไม่ควรรวมศูนย์อยู่เฉพาะส่วนกลาง ควรกระจายพื้นที่ในการจัดกิจกรรมหมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก

2) การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อนำไปใช้ประกอบการทำงานร่วมกับเครือข่ายยังมีข้อจำกัด ซึ่งปัจจุบันสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินอยู่ระหว่างการจัดทำฐานข้อมูลเครือข่าย

และจัดทำเว็บไซต์ (Website) เพื่อจัดเก็บข้อมูลการจัดกิจกรรมของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ฐานข้อมูลเครือข่าย และมีช่องทางแชทบอท (Chatbot) ในการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเครือข่าย รวมถึงยังไม่มีระบบเทคโนโลยีในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

3) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ เนื่องจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินไม่มีงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย การดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นไปในลักษณะการขอความร่วมมือให้หน่วยงานจัดโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมธรรมาภิบาลในองค์กร ซึ่งหน่วยงานเครือข่ายแต่ละแห่งมีงบประมาณจำกัด หน่วยงานเครือข่ายจึงต้องใช้จ่ายงบประมาณตามลำดับความสำคัญของปัญหา

4) บุคลากรในการทำงานด้านเครือข่ายมีไม่เพียงพอทำให้การดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะภาคเอกชนและภาคประชาชน รวมทั้งข้อจำกัดในด้านการไม่มีหน่วยงานสาขาในต่างจังหวัด ทำให้การประสานงานและการขับเคลื่อนกิจกรรมไม่มีความต่อเนื่อง

5) ปัญหาด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เนื่องจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่ได้จัดทำระเบียบเพื่อรองรับการดำเนินงานของเครือข่าย ดังนั้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายจึงยังไม่มี ความชัดเจน

6) การดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายยังไม่มี ความต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกเครือข่ายไม่ปฏิสัมพันธ์กัน และยังไม่มีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

7) การพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย หลักสูตรฝึกอบรมของเครือข่ายมีเพียงปีละ 1 ครั้ง และไม่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้กับเครือข่าย

4.3.2 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

1) ปัญหาด้านการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในหลายครั้งทำให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

โครงสร้างการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย ที่ปรึกษาคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดังนั้นการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมต้องมีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งประกอบด้วยประธาน คณะกรรมการ และเลขานุการ แต่จากการศึกษาพบว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนโครงสร้างของคณะกรรมการศูนย์ไปตามนโยบายกระทรวงยุติธรรมหลายครั้ง โดยช่วงแรกคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนองค์กรหรือกลุ่มอาชีพ ประชาชนชาวบ้าน ตำรวจชุมชน อาสาสมัครแรงงาน และที่สำคัญคือมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วย และให้คณะกรรมการฯ ดังกล่าวเป็นผู้เลือกประธานศูนย์ โดยกรรมการและเลขานุการเป็นนิติกรหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากนายกององค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนั้นยังมีการกำหนดให้มีบุคคลดังต่อไปนี้เป็นที่ปรึกษาของศูนย์ฯ ได้แก่ ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธร

ปลัดอำเภอประจำตำบล พัฒนาการตำบล กำนันประจำตำบล นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี ผู้แทนยุติธรรมจังหวัด ปลัดอำเภอประจำตำบล พัฒนาการตำบล กำนันประจำตำบล นายกองจัดการบริหาร ส่วนตำบล/นายกเทศมนตรี และผู้แทนยุติธรรมจังหวัด แต่รูปแบบการดำเนินงานดังกล่าวใช้ได้ไม่กี่ปีก็มีการเปลี่ยนแปลงตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 322/2559 เรื่องการบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยได้ตัด ผู้ใหญ่บ้านและราษฎรชาวบ้านออกจากการเป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน นอกจากนั้นยังพบว่า มีการเปลี่ยนจากที่ปรึกษามาเป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมแทน อาทิ กำนัน เป็นต้น และกำหนดให้บุคคล ดังต่อไปนี้เป็นกรรมการศูนย์ ได้แก่ พัฒนาการประจำตำบล ตำรวจชุมชนประจำตำบล นายกองปกครอง ส่วนท้องถิ่นในตำบล ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิม (ถ้ามี) อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครคุมประพฤติ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นกรรมการ และนิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีข้อสังเกตว่า ในคำสั่งดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้มีที่ปรึกษาของศูนย์ยุติธรรมชุมชนซึ่งรูปแบบการดำเนินงานดังกล่าวใช้บังคับ อยู่ในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาจากหลายหน่วยงาน ซึ่งการมี บุคคลจากหลายหน่วยงานมาทำงานร่วมกันนั้นมีข้อดีคือทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนตามแนวคิดยุติธรรมชุมชนได้ครอบคลุมทุกปัญหา แต่เนื่องจากแต่ละคนต่างมีงานและ หน้าที่ประจำในหน่วยงานของตนอยู่แล้วอาจส่งผลทำให้โอกาสในการประชุมหารือร่วมกันกับเครือข่าย ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นได้น้อย ทำให้ชุมชนไม่เกิดความรู้สึกว่าเป็นหุ้นส่วนในการ ดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่จะเข้าไปร่วมกับภาครัฐในการป้องกัน ควบคุม และจัดการความ ชัดแย้ง ตลอดจนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน อีกทั้งมีนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาเป็นคณะกรรมการ ด้วยจึงอาจเกิดการแทรกแซงการทำงานด้านยุติธรรมชุมชนจึงทำให้ประชาชนในชุมชนโดยเฉพาะระดับ หมู่บ้านเข้าถึงศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้ยาก

2) ด้านหลักสูตรฝึกอบรมของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ตามนโยบายกระทรวงยุติธรรมมีข้อกำหนดให้ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรเครือข่ายยุติธรรม กระทรวง ยุติธรรม ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่เหมาะสมที่สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนควรได้รับการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือประชาชนในการรับเรื่องร้องทุกข์ ทั้งสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้และสามารถ มีแนวทางในการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรมได้ จากการสัมภาษณ์พบว่า เครือข่ายยุติธรรม ชุมชนได้รับการฝึกอบรมเพียง 1-2 ครั้ง และมีความต้องการพัฒนาทักษะและความรู้ด้านกฎหมายเพิ่มเติม แต่อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชนมีปัญหาที่แตกต่างกันออกไปและสมาชิกเครือข่าย ยุติธรรมชุมชนก็มีความต้องการพัฒนาทักษะที่แตกต่างกันเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่าง แท้จริง เช่น บางชุมชนเยาวชนมีปัญหาติดยาเสพติดมาก ดังนั้นชุมชนจึงต้องการให้มีวิธีการป้องกันปัญหา ยาเสพติดในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่อีกชุมชนมีปัญหาการพนันและคนติดสุรา จากปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าทั้งสองชุมชนต้องใช้หลักสูตรในการฝึกอบรมแตกต่างกัน แต่หลักสูตรการฝึกอบรมในปัจจุบัน มาจากส่วนกลาง กล่าวคือส่วนกลางเป็นผู้กำหนด ทำให้หลักสูตรการอบรมที่ผ่านมามีความไม่ตรงตามความ

ต้องการของชุมชน ซึ่งก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนด้วย นอกจากนี้พบว่า การขาดทักษะและความรู้ความเข้าใจของเครือข่ายในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนค่อนข้างน้อย ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานศูนย์ยุติธรรมจังหวัดได้สะท้อนปัญหานี้ว่า ในปัจจุบันคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน (โดยเฉพาะที่มาจากภาคประชาชน) ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและข้อกฎหมายพื้นฐานไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติภารกิจด้านนี้

3) ในบางพื้นที่ที่ยังไม่มีประชาชนที่มีจิตอาสาสามารถเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน หรือเป็นตำแหน่ง แต่เพียงในนาม การเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจะไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ทำให้ประชาชนลำดับความสำคัญกับภารกิจอื่นก่อน

4) ไม่มีกฎหมายและงบประมาณรองรับภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยเฉพาะ ทำให้ไม่มีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน การดำเนินการภารกิจบางภารกิจ เช่น การเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบ และการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ในชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากไม่มีงบประมาณ อีกทั้งการไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่และคุ้มครองเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในนามศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเลือกที่จะไม่ดำเนินการภารกิจนี้ในนามศูนย์ยุติธรรมชุมชน แต่จะดำเนินการในนามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกรอบภารกิจและนโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง นอกจากนี้อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนภารกิจนี้คือ การรับรู้ของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องยุติธรรมชุมชนยังค่อนข้างน้อย เนื่องจากการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้/ข้อมูลข่าวสารเรื่องยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชนยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ จึงยากที่จะมีประชาชนในชุมชนมาร่วมดำเนินการในลักษณะของ “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน”

5) บทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังจำกัด ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ทุกภารกิจครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ บทบาทหน้าที่หลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจำกัดที่การจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้สิ้นสุด ณ จุดเกิดเหตุ เพื่อไม่ให้ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวบานปลายใหญ่โตจนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางหลัก แต่บทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทในเชิงรับจึงควรมุ่งเน้นไปที่เชิงรุก ตั้งแต่การป้องกันปัญหาความขัดแย้งในชุมชนโดยการเข้าถึงชุมชนเพื่อสำรวจ สอบถาม ประเมินสถานการณ์ แนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดเป็นปัญหาความขัดแย้ง แล้วจึงกำหนดแนวทางในการดำเนินการเพื่อลดปัญหาดังกล่าว

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นการศึกษาถึงกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากำหนดกรอบในการศึกษา ได้แก่ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การทดสอบกรอบแนวคิดในการศึกษาและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ ประกอบกับการศึกษาจากแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ผลการศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน โดยมีกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของเครือข่าย

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินใช้รูปแบบเครือข่ายเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม โดยใช้หลักการบริหารเครือข่ายที่มีความยืดหยุ่น มีความคล่องตัว มุ่งผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน และเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานร่วมกันเพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมธรรมาภิบาล ร่วมกันแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชนโดยมีเป้าหมายในการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเน้นความรู้สึกร่วมในการทำงานร่วมกันของเครือข่าย เพื่อให้การทำงานเป็นทีมประสบความสำเร็จ

โดยไม่จำเป็นต้องรอรับคำสั่ง สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้จัดอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเครือข่ายในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ประกอบด้วย การบรรยายให้ความรู้ การจัดกิจกรรมกลุ่มเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงาน โดยให้เครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และกระบวนการในการทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายมาจากการมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานร่วมกัน กำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมกัน กำหนดรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายต้องมีการพัฒนาเครือข่ายอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายโดยการให้คำแนะนำในการดำเนินการ สนับสนุนวิทยากร สนับสนุนเอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ เป็นต้น

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการประสานความร่วมมือในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด โดยมีการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรม ตลอดจนการบริหารจัดการโครงการและงบประมาณ มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อไปสู่เป้าหมายโดยเน้นการลงพื้นที่ทำงานเชิงรุกเข้าหาชุมชน มีการปฏิบัติงานอย่างรวดเร็วและเป็นกลาง โดยมีกระบวนการแลกเปลี่ยนแนวทางการเพิ่มศักยภาพและการจัดการปัญหาของชุมชนจากการประชุม และการส่งเสริมกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วม ปัจจุบันเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ดำเนินการรับเรื่องแล้วส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในพื้นที่ การให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อกฎหมายกับประชาชน ลงพื้นที่ในการประชุมสัญจรเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร โดยมีแผนพับบรรยายบทบาทภารกิจหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ชาวบ้านได้รับทราบ และสร้างทวิภาคีเครือข่ายเพิ่มเติมจากหมู่บ้าน ซึ่งการลงพื้นที่ดังกล่าวได้รับการตอบรับจากประชาชนด้วยดี

2) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย โดยสมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่เสมอ เช่น กลุ่มเครือข่ายที่มีการอบรมร่วมกันจะมีการส่งข้อมูลและภาพการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหน่วยงานของตนเองและภายนอกหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินให้กับสมาชิกเครือข่ายได้ทราบผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม ซึ่งสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยง ประสานการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสมาชิกกับสมาชิก และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายให้มากขึ้น เพื่อให้เครือข่ายสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยสถานะสมาชิกเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกัน เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวตั้งตามสายบังคับบัญชา การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่สร้างร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐกับชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐต้องวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในฐานะของสมาชิกเครือข่าย องค์ประกอบสำคัญ คือการมีส่วนร่วมของประชาชน

และองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายในการร่วมกันแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชน และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

เครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน โดยสมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทางไลน์กลุ่ม การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาาร่วมกัน ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้มีการเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

3) การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทางและการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการประชุม การอบรม การจัดกิจกรรม และมีการประสานงานผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงาน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจัดให้มีการอบรมเพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่ายในการสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยจัดการอบรมหลักสูตร “เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม” การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนติดตามการประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย แต่การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายดังกล่าวยังไม่มีความต่อเนื่องเนื่องจากการอบรมให้ความรู้กับเครือข่ายเพียงครั้งเดียว ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดอบรมหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของเครือข่าย รวมถึงควรมีการพัฒนา กลไกความร่วมมือและการทำงานที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ซึ่งการมีส่วนร่วมนับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำอย่างแข็งขัน

การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรมได้มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เป็นกลไกสำคัญในการอำนวยความยุติธรรมในชุมชน ได้กำหนดจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมงานยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ ประกอบด้วย การประชุมคณะอนุกรรมการส่งเสริมงานยุติธรรมชุมชนระดับจังหวัดเป็นประจำทุกเดือน ส่งเสริมการประชุมคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นประจำทุกเดือน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อให้อุญยุติธรรมชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ กิจกรรมดังกล่าวให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมโดยประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนผ่านการสนับสนุนของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อให้ความรู้ความสามารถในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น โดยมีการจัดอบรมอย่างน้อย 1-2 ครั้ง เช่น โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนาศักยภาพประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน

โครงการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพศูนย์ยุติธรรมชุมชน โครงการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เป็นต้น โดยเครือข่ายมีความต้องการอบรมความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาความรู้ด้านการให้คำปรึกษาทางกฎหมายที่ถูกต้อง แม่นยำ และเข้าใจง่าย จะช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจในการรับข้อมูลข่าวสาร เกิดความเชื่อถือศรัทธา พร้อมทั้งจะรับข้อเสนอแนะหรือขอคำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหาขึ้น โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายและปัญหาความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ถือเป็นกรอำนวยการอำนวยความสะดวกในระดับพื้นที่ด้วยคนภายในชุมชนเอง ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกระทรวงยุติธรรมอย่างต่อเนื่อง

4) การบริหารจัดการเครือข่าย

การบริหารจัดการเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีการทำงานที่เน้นกลไกการบริหารแนวราบมากกว่าแนวดิ่ง กล่าวคือ ใช้รูปแบบการบริหารที่เน้นการประสานงาน การมอบงาน และความร่วมมือในแนวราบเป็นหลัก อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างแกนนำของเครือข่ายเป็นจุดเชื่อมต่อ และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินยังได้คำนึงถึงการบูรณาการความร่วมมือระหว่างเครือข่ายโดยส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันปฏิบัติงานของเครือข่ายที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการจัดกลุ่มเครือข่าย มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับเครือข่าย แต่ยังไม่มีการประสานงานเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของเครือข่ายที่ชัดเจน มีเพียงการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในลักษณะของการประสานข้อมูล การจัดโครงการและกิจกรรม แต่ยังไม่มีการจัดทำยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือกับเครือข่าย และยังไม่มีการที่ชัดเจนในการทำงานร่วมกันเพื่อวางแผนและปฏิบัติงานร่วมกันในหลาย ๆ ด้านระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและเครือข่าย

การบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรมได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยกำหนดไว้ในแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ มุ่งเน้นมิติใหม่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกระดับ ทุกขั้นตอน และทุกกระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุด และยึดหลักการดำเนินงานว่าการอำนวยความสะดวกยุติธรรมย่อมจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อลดการพึ่งพิงการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มากที่สุด โดยส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมชุมชนให้กลายเป็นมิติใหม่ของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมด้วยการกลับไปหาชุมชน ไปหาทุนทางสังคม ไปเริ่มที่ต้นเหตุของปัญหา การพัฒนาเชิงกระบวนการ และให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (participation community process) ในการสร้างกระบวนการการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ในภารกิจการอำนวยความสะดวกยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มอบหมายนโยบาย โครงสร้าง และกรอบภารกิจงานยุติธรรมชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแต่ละแห่งมีขั้นตอนการจัดทำแผนเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลร่วมมือกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจัดทำแผนการดำเนินงานโดยคำนึงถึงนโยบายกระทรวงยุติธรรม และกรอบภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

การบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีดังนี้

1. ด้านการวางแผน หน่วยงานภาครัฐร่วมดำเนินการวางแผน ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน
2. ด้านการบูรณาการและเชื่อมโยงการดำเนินการ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับประชาชนในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน
3. ด้านภาวะผู้นำ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นผู้นำในการแนะนำให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องกฎหมายต่าง ๆ
4. ด้านการติดตามประเมินผล มีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5.1.2 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

1) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย (Network Environment)

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยพื้นฐานหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเกิดจากความสมัครใจเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน แม้หน่วยงานเครือข่ายจะมีวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างกัน แต่ความแตกต่างเหล่านี้ไม่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานความร่วมมือของเครือข่าย

เครือข่ายยุติธรรมชุมชน การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้มีความเข้มแข็งต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของเครือข่าย โดยมีการพิจารณาถึงความพร้อมของชุมชนในแต่ละที่เป็นที่ตั้ง เนื่องจากชุมชนแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันจึงต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งของชุมชน และมุ่งเน้นที่ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมากกว่าจำนวนของศูนย์ นอกจากนี้ได้คำนึงถึงบริบทด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจและพฤติกรรมกรรมการดำเนินงานร่วมกันของเครือข่าย การดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่ผ่านมาเน้นให้เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำเสนอหนทางแก้ไขปัญหา ภายใต้การนำของผู้นำชุมชน คนในชุมชน กลุ่มที่มีจิตอาสาที่ต้องการนำพาชุมชนไปสู่ความเป็นสังคมที่กลมเกลียวปลอดภัย สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข และมีหน่วยงานภาครัฐคอยอำนวยความสะดวกให้ยุติธรรมชุมชนสามารถออกแบบรูปแบบของตนเองตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน

2) ปัจจัยด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย (Network Structure and Characteristics)

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นศูนย์กลางในการประสานงาน โดยได้สร้างเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สำหรับการดำเนินการที่ผ่านมาผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถสร้างเครือข่ายในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

กล่าวได้ว่าเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นเครือข่ายที่มีความหลากหลาย ขนาดของเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่กว้างจึงทำให้ไม่สามารถกำกับดูแลได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานด้านเครือข่ายมีจำนวนไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เครือข่ายจัดขึ้นได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นลักษณะเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ที่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจ หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เป้าหมายหลักของเครือข่ายคือการสื่อสารให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจในบทบาท หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมให้แก่ประชาชน

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมี “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” เป็นกลไกการทำงานร่วมกันของภาครัฐและภาคประชาสังคม โดยเป็นการบูรณาการร่วมมือระหว่างกระทรวงยุติธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนผู้สนใจที่มีจิตอาสาเข้ามาปฏิบัติงานในรูปแบบของคณะกรรมการ การดำเนินงานที่ผ่านมาเครือข่ายมีการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความคิด ความรู้สึกทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีการตัดสินใจร่วมกันในการปฏิบัติงาน มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การมีความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกันมีมุมมองหรือแนวคิดที่แตกต่างกันแล้ว การประสานงานและให้ความร่วมมือกันจะเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากแต่ละคนจะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง แต่ทั้งนี้เครือข่ายมีความเห็นที่ต่างกันได้ เพราะมุมมองที่แตกต่างอาจจะช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์หรือแนวความคิดใหม่ ๆ ในการทำงาน ยิ่งเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้มีการเชื่อมโยงมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

3) ด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย (Network Capacity and Availability)

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีผู้นำเครือข่ายที่มีทักษะและความสามารถในการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกัน ทำให้สมาชิกเครือข่ายปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น สามารถกำหนดแนวทางในการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีการรับรู้ถึงเป้าหมายเดียวกันทำให้การประสานงานและการขอความร่วมมือในการดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น เครือข่ายมีความรู้ความเข้าใจพร้อมเรียนรู้วิธีการและช่องทางการสื่อสารในรูปแบบใหม่ ๆ รวมถึงเครือข่ายมีการเสนอแนะและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายเดียวกัน และให้ความสำคัญกับงานยุติธรรมชุมชนในฐานะเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้ปราศจากความขัดแย้ง มีการแสวงหาแนวทางพัฒนา

และใช้ประโยชน์จากงานยุติธรรมชุมชนให้หลากหลายมากขึ้น เครือข่ายเห็นคุณค่าของการรวมตัวกันทำงานเพื่อชุมชน ด้วยจิตอาสาและความเสียสละ มีการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนในพื้นที่โดยนำเสนอกรณีศึกษาให้ประชาชนได้รับทราบและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การออกเสียงตามสายภายในหมู่บ้าน การประชาสัมพันธ์ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงมีการพัฒนาช่องทางการสื่อสาร เช่น การรับ/รายงานข้อมูลผ่านเว็บไซต์ มีการจัดทำแอปพลิเคชัน: ระบบยุติธรรมสร้างสุข Application JUSTICE CARE เป็นนวัตกรรมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการให้บริการประชาชน เพื่อเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานและการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรม

4) ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (Government Support)

การบริหารงานภาครัฐให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างครอบคลุมในทุกพื้นที่และทุกระดับ การพัฒนาเครือข่ายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเครือข่ายที่ได้รับการพัฒนาจะส่งผลให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น และสามารถสนับสนุนการบริหารงานของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินให้การสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายในหลาย ๆ ด้าน เพื่อส่งเสริมกลไกการพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะของเครือข่ายที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน สนับสนุนให้มีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายเพื่อให้เห็นความสำคัญของการทำงานเป็นเครือข่าย และเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ รวมไปถึงบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อให้โครงการและกิจกรรมที่ดำเนินงานกับเครือข่ายเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และหนุนเสริมการดำเนินงานซึ่งกันและกัน มีการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงานเครือข่ายอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทั้งในด้านการประสานงาน การเชื่อมโยงข้อมูล การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้มีการติดตามและสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และไม่จำกัดขอบเขตและความคิดสร้างสรรค์ของเครือข่ายในการปฏิบัติงานเพื่อให้เครือข่ายสามารถต่อยอดความรู้ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ควรมีการจัดทำยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือเครือข่ายอย่างชัดเจน และควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลของเครือข่ายอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลของเครือข่ายมาช่วยกำหนดแนวทางการพัฒนางานต่อไป

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นงานระดับนโยบายของกระทรวงยุติธรรมที่ตระหนักถึงความสำคัญของการที่ภาครัฐเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยหัวใจสำคัญของการดำเนินภารกิจดังกล่าวคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชนจึงนับเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนที่จำเป็นต้องมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ประสานงานอย่างเข้มแข็งเพื่อรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน รวมถึงต้องเข้าใจบทบาทที่แท้จริงของตนเอง หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่สร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจึงควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างเครือข่ายให้มี

ความเข้มแข็งมากขึ้น ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะปริมาณของสมาชิกเครือข่าย ควรมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งเพื่อให้มีการติดตามการทำงานของหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีพบปะสมาชิกเครือข่ายเป็นประจำทุกเดือน และจัดกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์การทำงานระหว่างกัน และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ เพื่อให้หน่วยงานเครือข่ายทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานร่วมกัน และทำให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนให้เครือข่ายยุทธธรรมชุมชนมีพลังขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีศักยภาพ สามารถบริหารจัดการความยุติธรรมในชุมชนได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐต้องเรียนรู้การทำงานร่วมกับชุมชนในลักษณะเคียงบ่าเคียงไหล่ เพื่อให้เข้าถึงบริบทของแต่ละชุมชนที่มีความหลากหลายแตกต่างกันในทุกด้าน ด้วยความเข้าใจและเข้าถึง สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้การดำเนินงานด้านเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนมีความยั่งยืน ตลอดจนมีการสร้างขวัญกำลังใจให้กับเครือข่ายโดยการจัดพิธีมอบรางวัลให้กับเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนที่มีผลงานดีเด่น เช่น การมอบโล่รางวัลกิจกรรมประกวดศูนย์ยุทธธรรมชุมชนต้นแบบ การมอบประกาศเกียรติคุณให้กับศูนย์ยุทธธรรมชุมชนที่มีผลการดำเนินงานดีเยี่ยม เป็นต้น

5.1.3 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุทธธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

1) ด้านบทบาทและโครงสร้างของเครือข่าย

บทบาทหน้าที่และโครงสร้างของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่ชัดเจน ทำให้การรักษาเครือข่ายเป็นไปได้ยาก ส่งผลต่อความยั่งยืนของเครือข่าย จึงควรกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ทำให้สมาชิกแต่ละคนรู้จักบทบาทของตนเองและมองเห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันในเครือข่าย ช่วยป้องกันความสับสนและความขัดแย้งจากการทำงานที่ซ้ำซ้อน การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่สมาชิกเครือข่ายควรเป็นไปตามความสนใจ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพ รวมทั้งเป็นไปในลักษณะที่เอื้อให้สมาชิกเข้าร่วมได้แม้มีเวลาจำกัดด้วยมีงานประจำที่ต้องรับผิดชอบ บทบาทของเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนยังจำกัดเนื่องจากเครือข่ายไม่สามารถปฏิบัติงานได้ทุกภารกิจครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2) ด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงาน

ปัญหาด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เนื่องจากไม่มีระเบียบเพื่อรองรับการดำเนินงานของเครือข่าย สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่ได้จัดทำระเบียบเพื่อรองรับการดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ดังนั้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายจึงยังไม่มีที่ชัดเจน ในส่วนของเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่และคุ้มครองเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในนามศูนย์ยุทธธรรม ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเลือกที่จะไม่ดำเนินการกิจนี้อย่างศูนย์ยุทธธรรม แต่จะดำเนินการในนามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกรอบภารกิจและนโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง

3) ด้านการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย

หลักสูตรฝึกอบรมที่หน่วยงานภาครัฐจัดให้กับเครือข่ายมีเพียงปีละ 1-2 ครั้ง ซึ่งไม่เพียงพอ กับความต้องการฝึกอบรมของเครือข่าย และไม่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ขาด ความต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้กับเครือข่าย หลักสูตรที่หน่วยงานภาครัฐจัดควรสอดคล้องกับ ความต้องการของเครือข่ายในการพัฒนาทักษะและความรู้ความสามารถเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติภารกิจ

4) ด้านงบประมาณในการดำเนินงาน

หน่วยงานภาครัฐไม่มีงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย การ ดำเนินงานของเครือข่ายเป็นไปในลักษณะการขอความร่วมมือ และจิตอาสาของเครือข่าย เช่น เครือข่าย ยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่ใช้พาหนะส่วนตัวไปติดตามช่วยเหลือผู้พันโทษและต้องออกค่าใช้จ่ายเองเพราะไม่มี งบประมาณสนับสนุนภารกิจ อีกทั้งต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการดำเนินงานเพราะไม่มีกฎหมายคุ้มครอง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติและมีความเสี่ยงจากอุบัติเหตุระหว่างเดินทาง หรือเรื่องความปลอดภัยในการเข้าพื้นที่ที่มี ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความ เข้มแข็งของเครือข่าย และปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน สามารถแบ่งการอภิปรายผลการศึกษาได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

ประเด็นที่ 3 ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย และแนวทางการเสริมสร้างความ เข้มแข็งของเครือข่าย

5.2.1 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

จากการศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม พบว่า กลไกการบริหารงานมี 2 แนวทาง คือ กลไกการบริหาร ตามแนวตั้ง และกลไกการบริหารตามแนวนราบ เนื่องจากการปฏิบัติงานของภาครัฐต้องทำงานหลาย หน่วยงานเกี่ยวข้องกัน นโยบายจากส่วนกลางเพียงอย่างเดียวไม่สามารถดำเนินงาน หรือแก้ไขปัญหาได้ อย่างมีประสิทธิภาพ การนำการบริหารแบบเครือข่ายมาใช้ทำให้สามารถสนับสนุนการบริหารงานของ ภาครัฐให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องด้วยภาครัฐมีข้อจำกัดในหลายประการ ดังนี้

1. ข้อจำกัดด้านงบประมาณ การดำเนินงานของภาครัฐต้องอาศัยความร่วมมือในการแก้ไข ปัญหาจากหลายหน่วยงานและต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก

2. ข้อจำกัดด้านกำลังคน การบริหารงานในเชิงพื้นที่ทั่วประเทศจำเป็นต้องใช้กำลังคนเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้ความต้องการกำลังคนในแต่ละหน่วยงานเพิ่มมากขึ้น การจัดสรรกำลังคนให้พอดีกับปริมาณงานเป็นไปได้ยาก

3. ความคาดหวังที่สูงขึ้นของประชาชน การปฏิรูประบบราชการให้ความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารประเทศ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงต้องการเห็นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของภาครัฐที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านผลลัพธ์และการใช้งบประมาณ

4. ความต้องการความคล่องตัวในการแก้ไขปัญหา ด้วยข้อจำกัดของโครงสร้างการบริหารจัดการภาครัฐในด้านงบประมาณ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และกำลังคนทำให้ไม่สามารถตอบสนองได้อย่างรวดเร็วเท่าที่ควร

1) การมีส่วนร่วมของเครือข่าย

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีส่วนร่วมในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และการทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายมาจากการมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานร่วมกัน กำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมกัน กำหนดรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมในพื้นที่ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเปิดโอกาสให้เครือข่ายได้เสนอความคิดเห็น และให้สิทธิการตัดสินใจแก่เครือข่ายอย่างเป็นอิสระ สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน (2546) ที่ศึกษาเรื่อง เครือข่ายภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน: กรณีศึกษา เครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต.) พบว่า ความเข้มแข็งของเครือข่ายขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิกในเครือข่ายในทุก ๆ กิจกรรมหรือขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ 1) การร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมวางแผน 4) ร่วมปฏิบัติ และ 5) ร่วมประเมินผล

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน มีการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรม ตลอดจนการบริหารจัดการโครงการและงบประมาณ มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อไปสู่เป้าหมายโดยเน้นการลงพื้นที่ทำงานเชิงรุกเข้าหาชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และรับทราบปัญหาของชุมชน และให้ความรู้กฎหมายกับประชาชนอย่างสม่ำเสมอ หลังเสร็จสิ้นกระบวนการจะมีการเก็บข้อมูลเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ไว้เป็นกรณีศึกษา และจัดทำรายงานส่งไปที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นประจำทุกเดือน และมีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด การทำงานแบบมีส่วนร่วมที่ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน มีการพึ่งพากันและกันทำให้เกิดความสมดุลของอำนาจในการพึ่งพา สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

2) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ความสัมพันธ์ของเครือข่ายเป็นไปในลักษณะเอื้ออาทรต่อกัน มีความ

สมานฉันท์ ซึ่งเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ในแนวราบโดยอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายในการสนับสนุนงานของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทางไลน์กลุ่ม การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน และมีการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่าย สร้างความเข้าใจในการเป็นเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อให้เครือข่ายทราบถึงบทบาทร่วมกันในการนำไปสู่การเป็นเครือข่ายเข้มแข็ง มีการให้เกียรติยอมรับความเห็นของกันและกัน บนพื้นฐานของความเท่าเทียม และยอมรับความหลากหลายของเครือข่ายจนเกิดปฏิสัมพันธ์ทางความคิดระหว่างกัน ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินสิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้คือ ความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่องทั้งสมาชิกเครือข่ายและผู้เข้ามาดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย การสร้างโอกาสให้กับเครือข่ายในการร่วมกันเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหา ความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมให้กับประชาชนจากการระดมความคิดเห็น และความร่วมมือจากเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจนเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ที่กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายคือการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หวังผลความร่วมมือเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน เครือข่ายที่มีการสื่อสารระหว่างเครือข่ายยิ่งมาก ยิ่งทำให้สมาชิกมีโอกาสได้พูดคุยหาทางออกของปัญหา ระดมแนวทางพัฒนา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพันแน่นแฟ้น

ในส่วน of เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ความสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่ายนับเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน สำนักงานยุติธรรมจังหวัดและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีรูปแบบการทำงานแบบพี่น้องที่สนับสนุนส่งเสริมการทำงานซึ่งกันและกัน การที่สมาชิกเครือข่ายอยู่ในสถานะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ทำให้ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น โดยการทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าจะหากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ มีการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเครือข่าย สร้างทัศนคติในเชิงบวกให้กับเครือข่ายเพื่อไม่ให้เครือข่ายคิดว่าเป็น “งานฝาก” จากหน่วยงานอื่นทำให้มีการระงับเพิ่มขึ้น ส่งผลให้การดำเนินการกิจของเครือข่ายไม่ประสบผลสัมฤทธิ์หรือเกิดการขับเคลื่อนเท่าที่ควร

3) การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย

เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้จัดให้มีการอบรมเพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่ายในการสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยจัดการอบรมจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนถึงติดตามการประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย แต่การพัฒนา

ความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่มีอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายส่วนใหญ่ได้รับอบรมเพียงครั้งเดียว จึงควรจัดการอบรมหลักสูตรที่จำเป็นในการปฏิบัติงานให้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี จะทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่ายนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเครือข่ายจะเข้มแข็งและก้าวหน้าไปได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกของเครือข่าย การสร้างองค์ความรู้เฉพาะของกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเครือข่ายอยู่ในบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันทั้งในเชิงของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และสถานะทางเศรษฐกิจ การทำให้เครือข่ายเข้มแข็งจึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (interactive action learning) การเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ ทั้งการติดต่อกันผ่านการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน ทำให้เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์จริง ดังนั้นการจัดระบบการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะช่วยสร้างและสะสมองค์ความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้และเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา

เครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย มีการจัดอบรมให้ความรู้กับเครือข่ายอย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง โดยเครือข่ายมีความต้องการอบรมความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุณีย์ กัลป์ยะจิตร และคณะ (2554) ที่ศึกษาเรื่องการติดตามและประเมินผลงานยุติธรรมชุมชน พบว่า ควรเน้นการพัฒนาเครือข่ายเดิมที่มีอยู่ให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ สามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนใหม่ในลักษณะของการ train the trainer เพื่อให้เกิดการขยายเครือข่ายการทำงานที่มีประสิทธิภาพอย่างรวดเร็ว โดยจะต้องมีการจัดอบรมความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และทักษะในการทำงาน ซึ่งแนวทางการขับเคลื่อนมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

4) การบริหารจัดการเครือข่าย

การบริหารจัดการเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีการทำงานที่เน้นกลไกการบริหารแนวราบมากกว่าแนวตั้ง กล่าวคือ ใช้รูปแบบการบริหารที่เน้นการประสานงาน การมอบงาน และขอความร่วมมือในแนวราบเป็นหลัก โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างแกนนำของเครือข่ายเป็นจุดเชื่อมต่อ เนื่องจากความสัมพันธ์ที่ดีย่อมส่งผลดีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของเครือข่าย และการผูกมิตรภาพไมตรีที่ยั่งยืนกับเครือข่ายด้วยผลประโยชน์ร่วมกันย่อมทำให้คุณภาพการปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันแนบแน่น ทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง การดำเนินกิจกรรมร่วมกันเกิดจากการที่เครือข่ายมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ร่วมกันจึงเป็นแนวทางหรือหลักการแลกเปลี่ยนสิ่งตอบแทนระหว่างกันของหน่วยงานและเครือข่ายในลักษณะการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการเครือข่ายของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ที่มีหลักการสำคัญในการจัดการ

เครือข่าย 4 ประการ คือ 1) การก่อรูปเครือข่าย (Network Forming) 2) การจัดระบบบริหารเครือข่าย (Network Organizing) 3) การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing) และ 4) การจ้ารงรักษาเครือข่าย (Network Maintaining) โดยให้ความสำคัญในกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย คำนึงถึงการมีสมาชิกในเครือข่ายที่ประกอบไปด้วยคนที่มีพื้นฐานที่แตกต่างกัน มาจากหลายกลุ่ม หลายประเภท และต่างความคิดความเห็นกัน การจัดระบบของเครือข่ายจึงมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้เครือข่ายดำเนินงานได้อย่างราบรื่น

การบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรมส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมชุมชนให้กลายเป็นมิติใหม่ของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมด้วยการกลับไปหาชุมชนไปหาทุนทางสังคม ไปเริ่มที่ต้นเหตุของปัญหา การพัฒนาเชิงกระบวนการ และให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดีจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างราบรื่น โดยการจัดโครงสร้างเครือข่ายที่มีความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ วิธีการทำงาน ตลอดจนการประสานงานระหว่างสมาชิก มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายการทำงานและกติกาที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม รวมทั้งมีระบบการช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของอัครกร ไชยพงษ์ และคณะ (2561) ที่ได้ศึกษาบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนสรุปว่า บทบาทและศักยภาพของเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนงานด้านยุติธรรมชุมชน มีการขับเคลื่อนภารกิจผ่านกิจกรรม โครงการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรของศูนย์ยุติธรรมชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทและศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนคือ ปัจจัยด้านการประสานงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การบริหารจัดการ นโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร

5.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

การศึกษานี้พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายมีความสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ โดยการที่จะเสริมสร้างให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งจะต้องดำเนินการโดยพิจารณาจากปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย ปัจจัยด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย ปัจจัยด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่าย

จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินพบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่ายมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย กล่าวคือ หน่วยงานเครือข่ายที่มีวัฒนธรรมองค์กรเข้มแข็ง มีความสามัคคี มีจิตอาสา และมีความพร้อม จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี โดยเครือข่ายนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปประยุกต์ใช้เพื่อขยายผลไปยังหน่วยงาน

ภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่ายจึงนับปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการขับเคลื่อนงานของเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ที่สรุปว่ามีปัจจัยที่หนุนเสริมการพัฒนาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น รวมถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ องค์ประกอบเกี่ยวกับสมาชิกของเครือข่าย ความสามารถ “แกนนำ” หรือ “แม่ข่าย” รวมทั้งความสามารถด้านการบริหารจัดการ และความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย ได้แก่ กระบวนการส่งเสริมของหน่วยงานสนับสนุน รวมถึงปัจจัยแวดล้อมทางด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเครือข่ายมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย กล่าวคือ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง สภาพแวดล้อมของเครือข่ายจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลการปฏิบัติงานตามภารกิจและหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน การพบปะพูดคุยและการปรับทัศนคติและทำความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เพื่อความสมานฉันท์ในสังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับการศึกษาของพิริยาภรณ์ รุกขชาติกุล (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นทางด้านโครงสร้างทางสังคมของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังคงประสบกับปัญหาการประสานงานกับคนในชุมชน และไม่มีเวลาเพียงพอเนื่องจากต้องทำงานประจำของตนเอง รวมทั้งปัญหาความสลับซับซ้อนของพื้นที่ที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

2) ปัจจัยด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่าย

ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่ายมีผลกับความเข้มแข็งของเครือข่าย เนื่องด้วยลักษณะของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นไปในรูปแบบการประสานความร่วมมือด้วยความสมัครใจ ระบบการสื่อสารของเครือข่ายเป็นแนวราบจึงทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน และเกิดความร่วมมือในการดำเนินงานด้วยความเต็มใจรูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายในด้านความร่วมมือมุ่งเน้นเป้าหมายโดยรวมที่ไม่ใช่เป้าหมายของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานมีความชัดเจนและเหมาะสมกับความสามารถของเครือข่าย แต่เนื่องด้วยขนาดของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินครอบคลุมพื้นที่กว้าง ประกอบกับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานด้านเครือข่ายมีจำนวนไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถกำกับดูแลได้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับการศึกษาของเอกกมล อ่อนศรี (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้ รวมทั้งได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอกด้วย การที่จะทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของเครือข่าย

ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่าย และการพัฒนาเครือข่าย

ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนมีความเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างและคุณลักษณะของเครือข่ายมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย เนื่องจากโครงสร้างการดำเนินงานของศูนย์ยุทธธรรมชุมชน ประกอบด้วย ที่ปรึกษาคณะกรรมการศูนย์ยุทธธรรมชุมชน และคณะกรรมการศูนย์ยุทธธรรมชุมชน เป็นการบูรณาการร่วมมือในการทำงานระหว่างกระทรวงยุทธธรรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนผู้สนใจที่มีจิตอาสาเข้ามาปฏิบัติงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวนับเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง เกิดเครือข่ายที่มีจิตอาสา พร้อมเสียสละ เห็นคุณค่าของการรวมตัวกันทำงานเพื่อชุมชน มองและเข้าใจว่าประเด็นต่าง ๆ ในชุมชนไม่ใช่เรื่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือ Individual matter อีกต่อไป แต่ปัญหาต่าง ๆ เป็นของชุมชน หรือ Collective Problems ที่ต้องอาศัยการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมนำเสนอหนทางแก้ไขปัญหา ภายใต้การนำของเครือข่ายจากหลายหน่วยงานที่มีจิตอาสาทำให้สามารถออกแบบรูปแบบการดำเนินงานตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน

3) ปัจจัยด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่าย

จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินพบว่า ปัจจัยด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่ายมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย กล่าวคือ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน มีความเชื่อใจและไว้วางใจซึ่งกันและกันในการปฏิบัติตามหน้าที่และมีความเชื่อมั่นว่าเครือข่ายมีความพร้อมและมีความสามารถเพียงพอ รวมถึงมีความพยายามที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ประกอบกับเครือข่ายเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นอย่างดีจึงสามารถกำหนดแนวทางและรูปแบบในการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย

ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยด้านศักยภาพและความพร้อมของเครือข่ายมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย กล่าวคือเครือข่ายมีความเชื่อมั่นและมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะร่วมทางไปด้วยกันจึงทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ การลงพื้นที่ทำงานเชิงรุกเข้าหาชุมชน ความรู้และประสบการณ์ของเครือข่ายมีผลต่อการปฏิบัติงานและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เครือข่ายเกิดความยั่งยืน และนับเป็นกระบวนการให้สมาชิกเครือข่ายเกิดการพัฒนาและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง ความสม่ำเสมอของการจัดกิจกรรมและการพัฒนาเครือข่ายด้านการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของเครือข่าย

4) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย กล่าวคือ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรสนับสนุนให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม สนับสนุนเทคโนโลยี และสื่อต่าง ๆ ในการประสานงาน โดยการสร้างระบบการสื่อสารระหว่างหน่วยงานและเครือข่ายเพื่อให้เครือข่ายได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่าย จัดทำระเบียบรองรับการปฏิบัติหน้าที่ของเครือข่าย และจัดหลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสมให้กับเครือข่ายได้พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย กล่าวคือ กระทรวงยุติธรรมต้องจัดทำนโยบายและแผนการปฏิบัติงานที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ยืดหยุ่นต่อความแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ และที่สำคัญต้องมีความชัดเจนมีมาตรฐานเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในเชิงนโยบายภาครัฐ รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรของศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาและถ่ายทอดให้กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในแต่ละพื้นที่ต่อไป สำนักงานยุติธรรมจังหวัดต้องมีความถี่หรือระยะเวลาในการนิเทศ การลงพื้นที่เพื่อให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านภารกิจ โดยมีการวางแผนในการลงนิเทศศูนย์ยุติธรรมชุมชนใน 1 สัปดาห์ เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดต้องลงนิเทศศูนย์จำนวนกี่ศูนย์ต่ออัตราส่วนของเจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณกระทรวงยุติธรรมควรสนับสนุนงบประมาณลงไปในพื้นที่เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำงานของเครือข่าย สอดคล้องกับการศึกษาของพิริยาภรณ์ รุกขชาติกุล (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนควรได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐโดยการให้ค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ และสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเห็นด้วยว่า ต้องการให้จัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิในการให้ความช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนหรือจัดสวัสดิการเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังประสบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการร่วมปฏิบัติงาน

5.2.3 ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย และแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน

5.2.3.1 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน มีดังนี้

1) ด้านบทบาทและโครงสร้างของเครือข่าย

โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่มี ความชัดเจน ทำให้ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เนื่องจากเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินครอบคลุมพื้นที่กว้างจึงควรกระจายพื้นที่ในการจัดกิจกรรมหมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก

2) ด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงาน

ปัญหาด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย เนื่องจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินยังไม่ได้จัดทำระเบียบเพื่อรองรับการดำเนินงานของเครือข่าย ดังนั้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายจึงยังไม่มี ความชัดเจนเท่าที่ควร

3) ด้านการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย

หลักสูตรฝึกอบรมของเครือข่ายมีเพียงปีละ 1 ครั้ง และไม่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้กับเครือข่าย

4) ด้านงบประมาณในการดำเนินงาน

เนื่องจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินไม่มีงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย การดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นไปในลักษณะการขอความร่วมมือให้หน่วยงานจัดโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมธรรมาภิบาลในองค์กร ซึ่งหน่วยงานเครือข่ายแต่ละแห่งมีงบประมาณจำกัด หน่วยงานเครือข่ายจึงต้องใช้จ่ายงบประมาณตามลำดับความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีดังนี้

1) ด้านบทบาทของเครือข่าย

การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะมีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในด้านต่าง ๆ คณะกรรมการดังกล่าวประกอบไปด้วยผู้ที่เป็นข้าราชการประจำและประชาชนทั่วไปที่มีจิตอาสาสมัครมาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน คณะกรรมการที่เป็นข้าราชการประจำย่อมสามารถเข้าใจถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานได้มากกว่าประชาชนทั่วไป เพราะกระทรวงยุติธรรมมีลักษณะการออกคำสั่งในลักษณะที่กว้างเพื่อครอบคลุมการดำเนินงาน สอดคล้องกับ สัญญพวงศ์ ลิ้มประเสริฐ (2559) ที่ได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย พบว่า บทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรมนั้นมีขอบเขตที่กว้างมาก ไม่ว่าจะเรื่องการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม รับเรื่องร้องทุกข์ ร้องเรียน โกล่เกลี่ย ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ซึ่งก็มีผลดีตรงที่เครือข่ายสามารถดำเนินงานได้หลายอย่าง แต่เพื่อให้อาสาสมัครทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

ก็ควรมีงบประมาณ ค่าตอบแทนในการดำเนินงาน และอุปกรณ์สำนักงาน ตลอดจนควรมีการฝึกอบรม โดยเฉพาะด้านกฎหมายและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง

2) ด้านระเบียบและกฎหมายในการดำเนินงาน

การดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยไม่มีกฎหมาย โดยตรงรองรับส่งผลกระทบต่อการทำงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนหลายประการ โดยเฉพาะด้านโครงสร้าง คณะกรรมการศูนย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงยุติธรรมแต่ละยุคแต่ละสมัย ทั้งไม่สอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมชุมชนที่ให้ความสำคัญกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนของ ปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง แต่เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มี คณะกรรมการมาจากหลายหน่วยงานรวมถึงนักการเมืองท้องถิ่น แม้จะมีผลดีด้านการติดต่อประสานงาน และอำนวยความสะดวกที่ครอบคลุมประเด็นปัญหาของชุมชน แต่อาจเกิดการแทรกแซงในการดำเนินงาน ยุติธรรมชุมชนได้ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีความชัดเจน จึงควรมีกฎหมาย รองรับด้านบทบาทหน้าที่ในการทำงานที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ อัครกร ไชยพงษ์ และคณะ (2561) การศึกษาแนวทางการพัฒนายุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น สรุปว่า แนวทางการพัฒนางานยุติธรรมชุมชนนั้นต้องมีการผลักดันให้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็น เครื่องมือในการดำเนินงานและให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับ ญัฐพงศ์ ปัทมโรจน์ (2558) การศึกษาทุนทางสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชน พนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า ควรแยกสถานที่ตั้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชนออกมาเป็นเอกเทศ เพื่อความไม่สับสนกับฝ่ายการเมืองท้องถิ่น และลดการแทรกแซง เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนสามารถเป็น สถานอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงและไม่ปะปนกับหน่วยงานอื่น ๆ

3) ด้านการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความต้องการพัฒนาทักษะและความรู้ด้านกฎหมาย เพิ่มเติม โดยเฉพาะทักษะและความรู้ความเข้าใจของเครือข่ายในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทในการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ซึ่งเครือข่ายยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและ ข้อกฎหมายพื้นฐานไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติภารกิจด้านนี้ สอดคล้องกับ สัญญพงศ์ ลิ้มประเสริฐ (2559) ได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยสรุปว่า การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายด้วยการ ส่งเสริมทักษะหรือความรู้ในการปฏิบัติงานแม้ว่าในทางปฏิบัติสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและสำนักงาน ปลัดกระทรวงยุติธรรมจะมีการอบรมให้ความรู้ผู้ปฏิบัติงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็นครั้งคราว แต่สำหรับประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติงานอย่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้น อาจยังไม่เพียงพอต่อการ นำไปใช้ปฏิบัติงาน การจะผลักดันให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถเป็นกลไกในการทำหน้าที่ได้ดี จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในการดำเนินงาน และหลักสูตรฝึกอบรมสมาชิกเครือข่าย ยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรมควรมีการศึกษาวิจัยถึงปัญหาของชุมชนในแต่ละพื้นที่และจัดอบรมให้ตรง ตามความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ ประสิทธิภาพ และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถ นำไปใช้ได้จริง

4) ด้านงบประมาณในการดำเนินงาน

ปัญหาด้านทรัพยากรเนื่องจากวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินกิจกรรมมีไม่เพียงพอ และงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมไม่สอดคล้องกับงานที่ปฏิบัติจริง แม้ในปัจจุบันจะมีสมาชิกเครือข่าย ยุติธรรมชุมชนกว่าสองแสนคนที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมของกระทรวงยุติธรรม แต่การดำเนินงานของเครือข่ายยังเป็นการดำเนินงานแบบจิตอาสา ไม่มีงบประมาณ ค่าตอบแทน และวัสดุอุปกรณ์ในการอำนวยความสะดวกในการรับเรื่องร้องทุกข์ ร้องเรียน โกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานของเครือข่าย สอดคล้องกับ อัครกร ไชยพงษ์ และคณะ (2561) ที่ได้ศึกษาบทบาทและศักยภาพของ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการดำเนินงานตามภารกิจกระทรวงยุติธรรมคือ ด้านงบประมาณ สถานที่/พื้นที่ ค่าตอบแทนและสิ่งจูงใจ

5.3.2.2 แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน เช่น การมีส่วนร่วม จิตอาสา ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เครือข่ายมีการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ มีศักยภาพในการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนในพื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบถึงบทบาท หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน สามารถให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่ประชาชนกรณีที่ประชาชนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับความไม่เป็นธรรม และเป็นเครือข่ายที่พร้อมดูแลชุมชนของตน โดยสามารถนำแนวทางและกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนงานภาครัฐของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้กับเครือข่ายสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยใช้แนวคิดการสร้างเครือข่ายลงไปในพื้นที่ต่าง ๆ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลเป็นรูปธรรมในลักษณะหุ้นส่วนต่อกัน (Partnership) ด้วยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ซึ่งการให้ความสำคัญกับเครือข่ายนับเป็นการช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนมีช่องทางในการแจ้งเรื่องราว ร้องเรียน ร้องทุกข์ ให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมและสามารถเข้าถึงสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเครือข่ายมีความเข้มแข็งจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

จากการศึกษารูปแบบและกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชนโดยเน้นหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชน ซึ่งในการอำนวยความสะดวกของรัฐจำเป็นต้องให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงต้องมีกรอบแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถสนับสนุนการบริหารงานและการปฏิบัติงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเกี่ยวกับการรับเรื่องร้องเรียน ตลอดจนการช่วยเหลือดูแล ให้คำแนะนำ และการแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน หรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางกฎหมายตามหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายจะบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จะต้องมีการจัดฝึกอบรมเครือข่ายอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้เข้าใจถึงองค์ความรู้ หลักการ และรูปแบบการดำเนินงานอย่างถ่องแท้ ซึ่งลักษณะของความเป็นชุมชนเมืองในปัจจุบันนับว่าส่งผลต่อความท้าทายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเป็นอย่างมากในการที่จะรวมกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีแนวทาง รูปแบบ กระบวนการ และระบบบริหารจัดการเครือข่ายที่ชัดเจน

กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันเป็นสิ่งที่สำคัญ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรให้ความสำคัญ ต้องมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย การพัฒนา กิจกรรมความร่วมมือเพื่อสร้างกระบวนการทางนวัตกรรมในการพัฒนาความเป็นเครือข่ายยุคใหม่ โดยการทำงานของเครือข่ายในรูปแบบใหม่ที่เครือข่ายไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าตาหรือพบปะซึ่งกันและกันหรืออาศัยพื้นที่ในการดำเนินการ เพียงแต่มีความรู้สึกร่วมว่าจะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันก็สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือได้ ความเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยอาศัยนวัตกรรมเป็นกระบวนการทำงานของเครือข่ายในรูปแบบใหม่ที่เน้นการประสานความร่วมมือโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการติดต่อสื่อสาร

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเป็นการทำงานที่เชื่อมโยงประสานจากจุดเล็กขยายไปสู่หน่วยใหญ่โดยการขยายกิจกรรม พื้นที่ และเป้าหมายในการดำเนินการ เป็นกระบวนการแสวงหาแนวร่วมเครือข่ายใหม่ เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และปรับบทบาทเข้าหากัน แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งนั้นต้องเป็นไปตามขั้นตอนและพัฒนาการตามลำดับ โดยเริ่มต้นด้วยการร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายของเครือข่าย การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วม การสร้างและพัฒนาแผนปฏิบัติงาน การส่งเสริมบทบาทและกระบวนการตัดสินใจของแต่ละกลุ่ม พัฒนากระบวนการติดต่อสื่อสาร พัฒนาโครงข่ายความร่วมมือ พัฒนาทรัพยากรและแหล่งทุนของเครือข่าย ซึ่งนอกเหนือจากแนวทางดังกล่าวแล้วยังต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานของเครือข่ายสำเร็จอีกหลายประการ เช่น การติดต่อสื่อสารระหว่างกันต้องมีความสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน มีการสรุปความก้าวหน้าและขยายผลของเครือข่าย รวมถึงการพิจารณาถึงความต้องการของเครือข่ายด้วย

จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ทำให้ทราบกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย จึงขอเสนอแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งเพื่อให้เครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถสนับสนุนการบริหารงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ดังนี้

1) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรสร้างกลไกการปฏิบัติงานที่ขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของเครือข่าย โดยมีการวางแผนดำเนินงานและประเมินผลการทำงานในแต่ละกิจกรรมของเครือข่ายร่วมกันระหว่างหน่วยงานและเครือข่ายในระดับพื้นที่ รวมถึงเสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายที่ยั่งยืน

2) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรมีการผลักดันให้มีระเบียบเพื่อรองรับการดำเนินงานของเครือข่ายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม และสร้างแรงจูงใจที่อาจเป็น “ค่าตอบแทน” หรือ “การยกย่อง” ประกาศความดีความชอบให้กับเครือข่ายที่มีผลการปฏิบัติงานดีเยี่ยม

3) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรพัฒนาความสามารถและศักยภาพเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและเพิ่มบทบาทการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่าย เพื่อให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้รู้และกันทำให้เกิดเครือข่ายเข้มแข็ง

4) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรมีการอบรมให้ความรู้กับสมาชิกเครือข่ายและสนับสนุนแกนนำเครือข่ายให้มีการประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดความรู้และสร้างความเข้าใจตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบลงไปสู่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง

5) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินในฐานะผู้บริหารเครือข่ายต้องฝึกฝนทักษะ (training skills) โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ เช่น การบริหารจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การควบคุมกำกับดูแลอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การสนับสนุนการมีส่วนร่วม และการอำนวยความสะดวก เป็นต้น

6) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรส่งเสริมให้เครือข่ายมีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสริมสร้างการบริหารจัดการความสัมพันธ์ของเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้กับเครือข่ายที่ไม่เพียงเปิดการเรียนรู้ในชุมชนต้องส่งเสริมเครือข่ายให้เป็นแกนเชื่อมประสานกับภาคีเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทำให้เกิดการเรียนรู้และนำมาพัฒนาต่อยอด และขยายเครือข่ายออกไปจากเดิมมากขึ้น

7) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรสนับสนุนและส่งเสริมทั้งด้านวิชาการ ทรัพยากรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สนับสนุนการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายให้เกิดการพัฒนา รวมทั้งต้องเข้าร่วมกิจกรรมที่เครือข่ายจัดขึ้น

8) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรสนับสนุนให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย เป็นการสร้างความเข้าใจจากสมาชิกไปยังสมาชิกอื่น หรือเป็นกระบวนการส่งข่าวสารระหว่างสมาชิกหรือเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้ฝ่ายต่าง ๆ ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย โดยจุดเริ่มต้นต้องทำให้สารและการสื่อสารนั้นเรียบง่าย ปฏิบัติได้มากที่สุด และง่ายต่อการจำที่สุด ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยหลักและขั้นตอนของการสื่อสาร การติดต่อสื่อสารระหว่างกันจึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการรักษาสัมพันธ์ภาพของเครือข่าย ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมากจึงสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินการกับเครือข่ายได้หลากหลายรูปแบบ การสื่อสารจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

9) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกเครือข่าย ทั้งเป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ มีรูปแบบหรือไม่มีรูปแบบ เช่น การจัดงาน ประเพณี เทศกาลต่าง ๆ ร่วมกัน การจัดงานแข่งขันกีฬา เป็นต้น และควรให้ความสำคัญในกิจกรรมที่เครือข่าย ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีและเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างสมาชิกเครือข่าย ส่งผลให้เครือข่ายมีความรู้สึกร่วมในการเป็นสมาชิกของกลุ่มและดำเนินงานร่วมกันอย่างมีคุณภาพ

5.3 ข้อเสนอแนะการศึกษา

1) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรกำหนดแนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน ให้มีความชัดเจนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในลักษณะองค์รวมที่ครอบคลุมเครือข่ายทุกภาคส่วน และสามารถ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือของเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการออกแบบ นโยบายให้สอดคล้องกับปัจจัยด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งบูรณาการการดำเนินงานควบคู่ทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมอยู่ระหว่างการจัดทำแผนแม่บทสร้างและพัฒนาเครือข่ายธรรมาภิบาล (พ.ศ. 2566 – 2570) เพื่อกำหนดกรอบเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การดำเนินงานในการสร้างเครือข่าย การพัฒนา เครือข่าย การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดทำและพัฒนาระบบฐานข้อมูลเครือข่าย และการสนับสนุนการ ปฏิบัติงานของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน เมื่อจัดทำแผนดังกล่าวแล้วเสร็จจะทำให้การดำเนินงาน ด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินมีทิศทางและมีความชัดเจนในการกำหนดรูปแบบโครงการและกิจกรรม ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้

2) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งเป็นผู้บริหารเครือข่ายต้องให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ (relationship-oriented behavior) เป็นการบริหารงานโดยมุ่งเน้นการดูแลความสัมพันธ์ของสมาชิก เครือข่ายควบคู่ไปกับการมุ่งเน้นที่งาน (task-oriented behavior) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสามัคคีและ ความเชื่อมั่นระหว่างสมาชิกเครือข่าย ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานของ เครือข่าย สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมควรสร้างกลไกและกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือ อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความไม่เป็นทางการในการบริหารเครือข่ายที่มีความหลากหลายเพื่อให้สามารถ ขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของเครือข่ายจากบนลงล่างไปสู่ความสัมพันธ์ ในแนวระนาบ ซึ่งการบริหารเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต้องคิดแนวระนาบ (horizontal thinking) โดยปรับทัศนคติจากผู้บังคับบัญชาสู่เพื่อนร่วมงานและการทำงานเป็นทีม เนื่องจากเครือข่าย สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ผ่านทางความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) โดยการเปิด โอกาสให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือทำ ร่วมตรวจสอบ และ ร่วมประเมินผล

3) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนในการสร้างเวทีเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างเครือข่ายกับชุมชน การมีเวทีร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายเป็นพื้นที่ที่จะทำให้สามารถ ขยายเครือข่ายเพื่อสร้างการรับรู้ภายในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง การมีเวทีสามารถใช้เวทีที่เป็นทางการ เช่น บ้านของผู้นำชุมชน ลานวัด โรงเรียน เป็นต้น หรืออาจเป็นเวทีที่ไม่เป็นทางการโดยการใช้ประโยชน์ผ่าน

Social media เป็นช่องทางหนึ่งเพราะสามารถใช้ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ในส่วนของการเชื่อมโยงเครือข่ายควรใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารให้เครือข่ายสามารถรับรู้ข้อมูล ข่าวสารของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินอย่างสม่ำเสมอ และกระตุ้นให้เกิดความสนใจอยากเข้าร่วมกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถใช้เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารและประสานงานร่วมกับเครือข่าย อาทิ Line Facebook และเป็นช่องทางสำหรับให้เครือข่ายรายงานผลการดำเนินงานมายังสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

4) แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งนั้น ต้องเป็นไปตามขั้นตอนและพัฒนาการตามลำดับ โดยควรเริ่มต้นด้วยการร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายของเครือข่าย การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วม การสร้างและพัฒนาแผนปฏิบัติงาน การส่งเสริมบทบาทและกระบวนการตัดสินใจของเครือข่าย พัฒนาการกระบวนการติดต่อสื่อสาร พัฒนาโครงข่ายความร่วมมือ พัฒนาทรัพยากรและแหล่งทุนของเครือข่าย ซึ่งนอกเหนือจากแนวทางดังกล่าวแล้วยังต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับภาคีเครือข่ายสำเร็จอีกหลายประการ เช่น กระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับภาคีเครือข่ายต้องมีความสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน มีการสรุปความก้าวหน้าและขยายผลของเครือข่าย มีการพิจารณาถึงความต้องการของสมาชิกเครือข่าย โดยที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจะต้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย รวมถึงมีการปรับโครงสร้างเครือข่ายให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินที่ทำงานร่วมกันยังไม่ได้มีการวางโครงสร้างการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน ขาดกระบวนการทำงานร่วมกันในหลาย ๆ ขั้นตอน ซึ่งสิ่งสำคัญที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรคำนึงถึงคือการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมบทบาทของสมาชิกเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือที่ดีต่อกัน โดยต้องเน้นให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเครือข่าย และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือเพื่อให้เครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินอย่างต่อเนื่อง

5) ด้านการพัฒนาเครือข่าย สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาเครือข่ายให้ครอบคลุมทุกภาคส่วนและทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งเครือข่ายจะเข้มแข็งได้ต้องมีการพัฒนาทั้งกิจกรรมและความสัมพันธ์ ตลอดจนการบริหารจัดการต่าง ๆ ในเครือข่าย เช่น การพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลายและสอดคล้องต่อการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ให้นำเครือข่ายเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมเครือข่ายมากขึ้น ควรมีกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่ระหว่างเครือข่ายกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความรู้สึกให้เหมือนเป็นหุ้นส่วนร่วมงานกันและเป็นการประชาสัมพันธ์สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินให้ประชาชนในพื้นที่ได้รู้จักมากขึ้น เป็นต้น การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายโดยการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการจัดอบรมเป็นกลุ่มพื้นที่ รวมถึงการจัดกิจกรรมหรือจัดโครงการเพื่อให้เครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานของเครือข่าย ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน แนวทางการแก้ไข

ตลอดจนถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมควรสร้างรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายแบบบูรณาการเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในการดำเนินงานระหว่างสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้นำเครือข่าย และสมาชิกเครือข่าย รวมทั้งพัฒนาช่องทางการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเพิ่มพูนประสบการณ์ การสร้างการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายผ่านกิจกรรมที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและหน่วยงานเครือข่ายจัดขึ้น เพื่อให้เครือข่ายได้เกิดทักษะการพัฒนาเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การกำหนดกิจกรรมการพัฒนาเครือข่ายเชิงบูรณาการควรเริ่มจากการประชุมเครือข่ายเพื่อร่วมกันกำหนดกิจกรรม กำหนดการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของเครือข่าย โดยกิจกรรมในการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ การฝึกอบรมให้ความรู้โดยวิทยากรจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน การศึกษาดูงาน การนิเทศและติดตามการดำเนินงาน การประชุมสัมมนา การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

6) ด้านความสามารถของผู้นำเครือข่าย กลยุทธ์สำคัญในการสร้างเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้มีความเข้มแข็งประการหนึ่งคือ ความสมัครใจของเครือข่ายในการร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อสนับสนุนภารกิจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้นำเครือข่ายควรมีความสามารถในการบริหารจัดการทั้งในเรื่องของกฎ ระเบียบ หรือข้อตกลงร่วมกัน มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน และประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ ผู้นำเครือข่ายต้องสามารถถ่ายทอดข้อมูลให้กับสมาชิกเครือข่ายได้เป็นอย่างดีและทั่วถึง เช่น ถ่ายทอดข้อมูลจากการไปประชุม หรือการอบรมต่าง ๆ สร้างโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กันและแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำของเครือข่าย ส่งเสริมศักยภาพผู้นำเครือข่ายให้มีความเป็นเลิศในด้านการจัดกิจกรรม เพื่อให้สามารถสนับสนุนภารกิจของผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินตามที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี โดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรจัดให้มีการอบรม การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือการสร้างเวทีพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการดำเนินงาน การกำหนดรูปแบบกิจกรรมในอนาคต เช่น แผนการดำเนินงาน/การจัดกิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน การส่งเสริมธรรมาภิบาล เป็นต้น ประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานของเครือข่าย สิ่งที่หน่วยงานเครือข่ายต้องการขอการสนับสนุนเพิ่มเติมจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การพัฒนาความสามารถของผู้นำเครือข่ายดังกล่าวต้องอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วม การแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ มีการประสานงานภายในเครือข่ายจะทำให้เกิดการพัฒนาในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน ด้วยการยึดหลักการบริหารจัดการเครือข่ายตั้งแต่ระดับกลุ่มเครือข่ายที่มีขนาดเล็กไปจนถึงกลุ่มเครือข่ายขนาดใหญ่ ซึ่งเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินจะมีความเข้มแข็งได้ต้องอาศัยศักยภาพในการขับเคลื่อนของผู้นำเครือข่ายเพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายเกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

7) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินควรจัดหางบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน โดยเครือข่ายสามารถจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน

ตลอดจนแนะนำช่องทางในการร้องเรียนให้แก่ประชาชนกรณีที่ได้รับความสะดวกหรือความไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเบี่ยงเบนประมาณจากสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้ และควรมีการกำหนดแผนการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับภารกิจของเครือข่ายอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม รวมถึงการมอบรางวัลเพื่อเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้กับเครือข่าย

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการบริหารจัดการโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงการประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำการปรับปรุงการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้มีความยั่งยืน

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพโดยมีแนวทางหรือมาตรการในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3) ควรศึกษาเรื่องรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจในการสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ

บรรณานุกรม

- กระทู้ถามที่ 008 (ร.) *การจัดทำพระราชบัญญัติยุทธวิธีชุมชน*. (2564, 1 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 138. ตอนพิเศษ 118 ง. หน้า 32-36.
- กลอยใจ พุฒนาถ (2563). *กลไกในการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอในเขตภาคกลางของประเทศไทย*. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยปทุมธานี ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563).
- กองพัฒนายุทธวิธีชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2558). *คู่มือประกอบกรปฏิบัติงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน*.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ. (2550). *กระบวนการฝึกอบรม หลักสูตร "วิธีคิดกระบวนการ" (Systems thinking)*. กรุงเทพฯ : คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม.
- กุลทัต หงส์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา. (2560). *การสร้างและการบริหารเครือข่าย*. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ซีคเอส มีเดีย.
- ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (20 พฤศจิกายน 2564). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา*. https://www.researchgate.net/publication/237077426_karsrangkheruxkhaypheuxkarphathna.
- จรวยพร ธรณินทร์. (2550). *การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการแบบเครือข่าย*. กรุงเทพฯ: อินสปายร์.
- จักกริน วรรณาม, กฤษวรรธน์ โล้วชรินทร์ และกชพร มุสิกบุญเลิศ. (2562). *เงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลในจังหวัดขอนแก่น*. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. 27(2) กรกฎาคม-ธันวาคม, หน้า 167– 68.
- จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร. (2552). *การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย = Governing by Network*. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

- ณัฐพงศ์ ปัทมโรจน์. (2558). *ทุนทางสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ด่วนเปาซี กุจิ. (2554). *การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย: กรณีศึกษาสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธนายศ ยันตะนะ. (2561). *รูปแบบการบริหารเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วม*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2546). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- นันทิดา จันท์ศิริ. (2557). *การจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. สารอาศรมวัฒนธรรม: Walailak Abode of Culture Journal เล่มที่ 15 ฉบับที่ 1 ตุลาคม, หน้า 45-153.
- นิตยา โพธิ์นอก และณัฐกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี. (2560). *ระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิริยาภรณ์ รุกขชาติกุล. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อการทำหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและการปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มาศวีร์ สังขเรียง. (2552). *เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุโพธิ์ทอง ตำบลมะลวน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญาของไทย*. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์, สำนักวิจัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- รุ่งโรจน์ เพชรบูรณิน. (2546). *เครือข่ายภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน: กรณีศึกษา เครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต.)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันชัย รุจนวงศ์. (2550). *ยุติธรรมชุมชน : การสร้างความยุติธรรมโดยประชาชน*. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิลเลียม ดี. เอกเกอร์ส และสตีเฟน โกลด์สมิท. (2552). *การบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย: มิติใหม่ของภาครัฐ*. (จักร ดิงศรัทีย และกฤษฎา ปราโมทย์ธนา, แปล). กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

- วิสาวิ จิตอารีย์. (2556). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิโรจน์ เป็นสุข. (2554). *การจัดการเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น สาขาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). *เครือข่าย : นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สัญญาพงศ์ ลีประเสริฐ. (2559). *กระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุนีย์ กัลป์ยจิตร และคณะ. (2554). *รายงานผลการวิจัย การติดตามและประเมินผลงานยุติธรรมชุมชน*. สมุทรปราการ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สนิทวิกิจ พรินติ้ง.
- สุธัญวัฒน์ เวชวงศ์วาน และอุทัย เลาหิเชียร. *เครือข่ายการบริหารงานภาครัฐสำหรับการจัดการของเสียอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของไทย*. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์). 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560), หน้า 137-163.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- สำนักงานกระทรวงยุติธรรม. (15 พฤศจิกายน 2564). *รายงานสรุปผลจำนวนการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม*. เข้าถึงได้จาก สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.): https://data.go.th/th/dataset/item_ab5c65aa-59f2-45b6-bd1d-fb01e86372e3.
- สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12. (2547). *รายงานการศึกษาเรื่อง โครงการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายพัฒนาสังคมและสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- อรทัย กักพล, ฉัตรระวี ปิรสุทธญาณ, ปทุมวดี ลดาพรหมทอง, วุฒิสาร ตันไชย, และ ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์. (2554). *รายงานการวิจัยโครงการนำร่องเพื่อเตรียมความพร้อมในการขยายบทบาทและภารกิจงานยุติธรรมสู่ท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรมและวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.

อัศคกร ไชยพงษ์, วชิรวิษณุ อธิธินาศุภวิษณุ, โชติกา พลรักษ์ และนิรมล ยินดี. (2561). *แนวทางการพัฒนายุติธรรมชุมชนของตำบลหนองโก อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น*. สุทธิปริทัศน์. 32 (103) กรกฎาคม - กันยายน, หน้า 206.

อัศคกร ไชยพงษ์, วชิรวิษณุ อธิธินาศุภวิษณุ และนิรมล ยินดี. (2561). *การศึกษายุทธศาสตร์และศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน*. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

เอกกมล อ่อนศรี. (2544). *ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Bevir, Mark. (2009). *Key concepts in governance*. Los Angeles ; London: SAGE.

Bevir, Mark. (2010). *Democratic governance*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Frederickson, H. G. (1999). *The repositioning of American public administration*.

PS: Political Science and Politics, 32(4), 701-711.

Robert Agranoff and Michael McGuire. (2001). *Big Questions in Public Network Management Research*. Journal of Public Administration Research and Theory, 11, 3 (July): 295-326.

Starkey, P. (1997). *Networking for Development*. London: International Forum for Rural Transport and Development.

The Oxford English Reference Dictionary. (1996). Oxford University Press. New York.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์
ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ
กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

คำชี้แจง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษาสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม 3. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดินให้เกิดความยั่งยืน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน แบบสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ – นามสกุล.....
2. ตำแหน่งปัจจุบัน.....
3. หน่วยงาน.....

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

1. หน่วยงานของท่านมีบทบาทอย่างไรในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

.....

.....

.....

.....

.....

2. หน่วยงานของท่านมีการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้กับเครือข่ายอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของผู้นำเครือข่ายในการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานมีการดำเนินการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. หน่วยงานของท่านมีระบบการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายในการสนับสนุนงานของหน่วยงาน

1. ท่านมีความเห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายมีปัจจัยใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. เครือข่ายมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานของหน่วยงานมากน้อยเพียงใด และมีการส่งเสริมให้เครือข่ายเกิดการมีส่วนร่วมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ความมีจิตอาสา ความเสียสละ ภาวะผู้นำ และประสบการณ์มีความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของ
เครือข่ายหรือไม่ อย่างไร

4. หน่วยงานของท่านมีการสนับสนุนด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพและทันสมัยในการ
ปฏิบัติงานให้กับเครือข่ายหรือไม่ อย่างไร

5. เครือข่ายมีการแบ่งปันความรู้ส่งต่อข่าวสารข้อมูลให้แก่กัน ยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกัน และ
มีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างเครือข่ายหรือไม่ อย่างไร

6. เครือข่ายรู้หน้าที่และปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด ความต่อเนื่องในการดำเนินงาน
ของเครือข่ายมีความต่อเนื่องหรือไม่

ส่วนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

1. การดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายที่ผ่านมามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านใดบ้าง อย่างไร

2. ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

ภาคผนวก ข

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)
ว่าด้วยการอำนวยความสะดวกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
ระหว่าง
สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานอัยการสูงสุด
กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงยุติธรรม

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)
ว่าด้วยการอำนวยความสะดวกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
ระหว่าง
สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงยุติธรรม

ด้วยนโยบายรัฐบาล ด้านการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ได้กำหนดการปรับปรุงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมโดยให้เข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว เพื่อคุ้มครองช่วยเหลือผู้ยากจน และผู้ด้อยโอกาส คุ้มครองผู้ถูกล่วงละเมิด สิทธิเสรีภาพ และเยียวยาผู้บริสุทธิ์หรือได้รับผลกระทบจากความไม่เป็นธรรม โดยเน้นความสุจริต และความมีประสิทธิภาพของภาครัฐ ความเป็นธรรมของผู้ได้รับผลกระทบ และการไม่แอบอ้างฉวยโอกาสโดยทุจริตจากระบบการช่วยเหลือดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๙๖/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗ ที่ให้จัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมขึ้นในจังหวัด เพื่อทำหน้าที่ในการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ให้บริการข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษา รับเรื่องราวร้องทุกข์ปัญหาความต้องการและข้อเสนอแนะของประชาชน และทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการร่วมตามมาตรา ๓๒ แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๕๖ ทั้งนี้ ในการดำเนินงานภายใต้กรอบนโยบายรัฐบาลดังกล่าว ต่างเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องของ ๔ หน่วยงานหลัก ประกอบด้วย สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงยุติธรรม ดังนั้น เพื่อเป็นการประสานความร่วมมือภายใต้กรอบอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ให้สอดคล้องเชื่อมโยงกันในเชิงบูรณาการ อันจะทำให้การอำนวยความสะดวกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน หน่วยงานหลักทั้ง ๔ หน่วยงาน จึงได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือว่าด้วยการอำนวยความสะดวกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เพื่อใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ วัตถุประสงค์

- ๑.๑ เพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย การไกล่เกลี่ย ประนอม และระงับข้อพิพาท รวมถึงค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมผ่านกองทุนยุติธรรมหรือช่องทางอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวกรวดเร็ว และเสมอภาค
- ๑.๒ เพื่อประสานการดำเนินงานเกี่ยวกับการรับและจัดการเรื่องราวร้องทุกข์ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดการเรื่องราวร้องทุกข์ พ.ศ. ๒๕๕๒

/๑.๓ เพื่อส่งเสริม ...

- ๒ -

๑.๓ เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี จังหวัดและสาขา สำนักงานอัยการสูงสุด ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินการทางกฎหมาย รวมตลอดทั้งในการคุ้มครองป้องกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

๑.๔ เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมในจังหวัด ในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ ให้บริการข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะแก่ประชาชน

๑.๕ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ให้มีขีดความสามารถและศักยภาพในการปฏิบัติงาน

ข้อ ๒ ขอบเขตการดำเนินงานร่วมกัน

เพื่อให้การดำเนินงานตามข้อ ๑ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด หน่วยงานหลักทั้ง ๔ หน่วยงาน จะดำเนินงานตามขอบเขตการดำเนินงานดังต่อไปนี้

๒.๑ สำนักงานนายกรัฐมนตรี จะสนับสนุนการดำเนินงานแก่ ๓ หน่วยงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑ ดังต่อไปนี้

(๑) บูรณาการการรับและจัดการเรื่องราวร้องทุกข์ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดการเรื่องราวร้องทุกข์ พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานกับศูนย์บริการประชาชนของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

(๒) สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑ ตามความเหมาะสม

(๓) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ในข้อ ๑

๒.๒ สำนักงานอัยการสูงสุด จะสนับสนุนการดำเนินงานแก่ ๓ หน่วยงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ความรู้แก่ประชาชนทางกฎหมาย

(๒) ให้คำปรึกษาทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแก่ผู้ร้องขอคำปรึกษา

(๓) โกล่เกลี่ย ประนอม และระงับข้อพิพาท

(๔) ให้ความช่วยเหลือทางอรรถคดีแก่ประชาชน ในการจัดทนายความอาสาดำเนินการทางศาลตามกรอบอำนาจหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุด

/(๕) ให้ความร่วมมือ...

- ๓ -

(๕) ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเป็นประธานอนุกรรมการในการพิจารณาเงินกองทุนยุติธรรม ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

(๖) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ในข้อ ๑

๒.๓ กระทรวงมหาดไทย จะสนับสนุนการดำเนินงานแก่ ๓ หน่วยงาน ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑ ดังต่อไปนี้

(๑) ส่งเสริมและสนับสนุนให้อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินงานและสนับสนุนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดและสาขา สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เป็นช่องทางหนึ่งในการรับเรื่องราวร้องเรียน ร้องทุกข์ ให้บริการข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษา รับเรื่องปัญหาความต้องการและข้อเสนอแนะของประชาชนตามกรอบภารกิจของศูนย์ดำรงธรรม

(๓) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งและการดำเนินการของศูนย์อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยใช้สถานที่จัดตั้งศูนย์ฯ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความพร้อมหรือตามความเหมาะสม

(๔) ส่งเสริมและสนับสนุนให้กำนันและผู้ใหญ่บ้าน เป็นเครือข่ายของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดและสาขา สำนักงานอัยการสูงสุด และเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑

(๕) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล ทุกตำบล และใช้สถานที่จัดตั้งศูนย์ฯ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมหรือตามความเหมาะสม

(๖) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ในข้อ ๑

๒.๔ กระทรวงยุติธรรม จะสนับสนุนการดำเนินงานแก่ ๓ หน่วยงาน ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑ ดังต่อไปนี้

(๑) สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดและสาขา สำนักงานอัยการสูงสุด ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค

/ (๒) พัฒนา...

- ๔ -

(๒) พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ในด้านการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถเข้าถึงงานบริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดและสาขา สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

(๓) สนับสนุนการดำเนินงานในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม แก่ทั้ง ๓ หน่วยงาน ตามที่ได้รับการประสานความร่วมมือ

(๔) ส่งเสริมให้มีการนำกลไกของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ มาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานตามบันทึกข้อตกลงฯ ฉบับนี้ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อ ๓ วิธีการดำเนินงาน

๓.๑ สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม จะประสานความร่วมมือในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และขอบเขตการดำเนินงานร่วมกันในข้อ ๑ และข้อ ๒ โดยการมอบหมายให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบด้านงานประสานงานในส่วนกลาง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

๓.๒ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดและสาขา ที่ทำการปกครองจังหวัด สำนักงานท้องถิ่นจังหวัด สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมในจังหวัด และอำเภอ จะประสานความร่วมมือในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และขอบเขตการดำเนินงานร่วมกันในข้อ ๑ และข้อ ๒ ในระดับจังหวัดและอำเภอ โดยการมอบหมายให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบด้านการประสานงาน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ข้อ ๔ การดำเนินงานตามบันทึกข้อตกลงฯ ฉบับนี้ ให้อยู่ในความรับผิดชอบของ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี อัยการสูงสุด ปลัดกระทรวงมหาดไทย และปลัดกระทรวงยุติธรรม ในส่วนระดับจังหวัดให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด อัยการจังหวัดคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี ปลัดจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด ยุติธรรมจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมทุกหน่วยงานในจังหวัด ในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๕ การประสานการดำเนินงานตามข้อ ๓ ให้หน่วยปฏิบัติงานตามข้อ ๓.๑ และ ๓.๒ ประสานงานเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้อตกลงฯ ทั้งนี้ ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย ...

- ๕ -

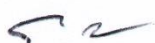
ไว้ตามกฎหมายของหน่วยงานนั้นๆ กรณีเกิดข้อขัดข้องหรือปัญหาใดๆ จากการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงนี้ ให้หน่วยปฏิบัติงานแจ้งหน่วยงานต้นสังกัดของฝ่ายตน เพื่อเจรจากับหน่วยงานแห่งบันทึกข้อตกลงนี้ให้ได้ข้อยุติ

ข้อ ๖ บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ได้จัดทำขึ้นสี่ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน แต่ละหน่วยงานถือไว้หนึ่งฉบับ โดยทุกหน่วยงานได้ลงนามร่วมกันและมีผลถือปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ ตั้งแต่วันที่ลงนามเป็นต้นไป

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้ ทำขึ้นเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

.....
(หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล)
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

.....
(นายตระกูล วินิจฉัยภาค)
อัยการสูงสุด

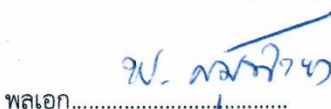
.....
(นายวิบูลย์ สงวนพงศ์)
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

.....
พลตำรวจเอก.....
(ชัชวาลย์ สุขสมจิตร)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

.....
พลเอก.....
(อนุพงษ์ เผ่าจินดา)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
พยาน

.....
พลเอก.....
(ไพบุลย์ คุ่มฉายา)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
พยาน

.....
(หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล)
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
พยาน

ภาคผนวก ค

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม
ที่ ๓๒๒ / ๒๕๕๙
เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน

เพื่อให้การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
เกิดผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงยุติธรรม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงมีคำสั่ง ดังนี้

๑. ให้ศูนย์ประสานราชการกระทรวงยุติธรรมเขตมีหน้าที่พัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุน
การดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ในการดำเนินการขับเคลื่อนงานยุติธรรม
ชุมชน รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

๒. ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีหน้าที่พัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงาน
ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดหรือเขตพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน
ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

๓. ให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๓.๑ ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงาน
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

๓.๒ เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ
และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ

๓.๓ พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้ง
เบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้
ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

๓.๔ โกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแพ่งหรือความอาญา
ที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้ง
ในชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอม
ข้อพิพาทในชุมชน

๓.๕ ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำ
ความผิดและอาชญากรรม และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

๓.๖ ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข
บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตน
เป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

/๓.๗ เผยแพร่...

-๒-

- ๓.๗ เผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน
- ๓.๘ ดำเนินการอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย
๔. ในแต่ละศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้มีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย
๔.๑ ปลัดอำเภอประจำตำบล	ประธานกรรมการ
๔.๒ พัฒนาการประจำตำบล	กรรมการ
๔.๓ ตำรวจชุมชนประจำตำบล	กรรมการ
๔.๔ กำนันท้องถิ่น	กรรมการ
๔.๕ นายกองค้กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล	กรรมการ
๔.๖ ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิม ๑ คน (ถ้ามี)	กรรมการ
๔.๗ อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
อาสาสมัครคุมประพฤติ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
ประเภทละ ๑ คน	กรรมการ
๔.๘ นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ที่ได้รับมอบหมาย	กรรมการและเลขานุการ
๕. ให้ยุติธรรมจังหวัดเป็นผู้เสนอคำสั่งจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน และคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณาลงนาม
๖. ให้ยุติธรรมจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับจังหวัด ประกอบด้วย
๖.๑ ยุติธรรมจังหวัด	เป็นประธานกรรมการ
๖.๒ หัวหน้าส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้าราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรม
ในจังหวัดที่ยุติธรรมจังหวัดเห็นสมควร	เป็นกรรมการ
๖.๓ ประธานกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดที่ยุติธรรมจังหวัดเห็นสมควร	เป็นกรรมการ
๖.๔ หัวหน้าส่วนราชการอื่น ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือบุคคลที่ยุติธรรมจังหวัดเห็นสมควร	เป็นกรรมการ
๖.๕ ข้าราชการ หรือพนักงานราชการ หรือลูกจ้าง คนหนึ่งปฏิบัติงานในสำนักงานยุติธรรม
จังหวัด	เป็นเลขานุการ
๗. กรณีศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นแล้ว หรือมีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนไว้แล้ว ให้เป็นไปตามที่ได้จัดตั้งหรือแต่งตั้งไว้แล้วนั้น
๘. กรณีที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดใดเห็นสมควรที่จะเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามข้อ ๔. เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องที่ ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนั้นสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ โดยความเห็นชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด
- ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

-N-N-
(นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

ภาคผนวก ง

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

สัมภาษณ์ในรูปแบบออนไลน์ นางรัชณี ตินชาตอารักษ์
นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี
วันที่ 23 พฤศจิกายน 2564

สัมภาษณ์ในรูปแบบออนไลน์ นายฮาซิม ตะละดิง
พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี
วันที่ 23 พฤศจิกายน 2564

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

สัมภาษณ์ในรูปแบบออนไลน์ นายรุทีปลี อาแว
พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนราธิวาส
วันที่ 29 พฤศจิกายน 2564

สัมภาษณ์ในรูปแบบออนไลน์ นางสาวจินตนา ปาลี
พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพะเยา
วันที่ 30 พฤศจิกายน 2564

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม

สัมภาษณ์ในรูปแบบออนไลน์ นายวีรวิษญ์ ต้อยเต็มวงศ์
นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย
วันที่ 30 พฤศจิกายน 2564

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

สัมภาษณ์ นางสาวกิตติยา ไสภณโกไคย
ผู้อำนวยการสำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
วันที่ 24 พฤศจิกายน 2564

สัมภาษณ์ นางสาวมุกกรินทร์ อินฉ่ำ
ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
วันที่ 24 พฤศจิกายน 2564

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

สัมภาษณ์ นายตรีเพชร จินตน์พงศ์
นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
วันที่ 24 พฤศจิกายน 2564

สัมภาษณ์ นางนัชดา ม่วงวิเศษ
นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
วันที่ 24 พฤศจิกายน 2564

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ตรวจการแผ่นดิน

สัมภาษณ์ นางสาวปรมาภรณ์ บุญเชื้อ
นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
วันที่ 25 พฤศจิกายน 2564

สัมภาษณ์ นางสาวธนันท์ สิงหเสม
นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
วันที่ 25 พฤศจิกายน 2564

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ - สกุล	นางสาวพรพิมล เปี่ยมมุกดา
วัน - เดือน - ปีเกิด	21 กรกฎาคม 2525
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักวิชาการชำนาญการ สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ประวัติการศึกษา	
ปี 2547	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ปี 2550	ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการทำงาน

- เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 4 กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ตั้งแต่วันที่ 22 สิงหาคม 2550 – 24 กันยายน 2551
- นักวิชาการ สำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2552 – 15 ตุลาคม 2556
- นักวิชาการ ช่วยปฏิบัติงานเลขานุการผู้ตรวจการแผ่นดิน (นายประวิช รัตนเพียร)
ตั้งแต่วันที่ 23 พฤศจิกายน 2554 – 24 กันยายน 2556
- นักวิชาการอาวุโส สำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2556 – 15 ตุลาคม 2560
- นักวิชาการอาวุโสระดับสูง สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2560 – 31 ธันวาคม 2562
- นักวิชาการชำนาญการ สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 – ปัจจุบัน

ประวัติการฝึกอบรม/ดูงาน/ประชุมสัมมนา

พฤษภาคม 2553	หลักสูตร “ความรู้เบื้องต้นในการปฏิบัติงานของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน”
มิถุนายน 2554	หลักสูตร “โครงการข้าราชการไทยหัวใจซื่อสัตย์ รุ่นที่ 3”
พฤศจิกายน 2555	ประชุม “The 10th World Conference of the International Ombudsman Institute” Wellington, New Zealand

- กรกฎาคม – กันยายน 2560 หลักสูตร “พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ระดับต้นของสำนักงาน
ผู้ตรวจการแผ่นดิน รุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ประจำปีงบประมาณ
พ.ศ. 2560”
- กรกฎาคม – ธันวาคม 2561 หลักสูตร “ประกาศนียบัตรธรรมาภิบาลของผู้บริหารระดับกลาง
รุ่นที่ 20”
- กรกฎาคม – สิงหาคม 2562 หลักสูตร “เจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการกิจสนับสนุน :
Smart Supporting Staff”
- พฤศจิกายน 2562 – มิถุนายน 2563 หลักสูตร “โครงการส่งเสริมค่านิยมร่วมของสำนักงาน
ผู้ตรวจการแผ่นดิน”